

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

ناینه کانی سهردهم

(١)

خه یالاتی مارکسیهت

فاضل قه ره داغی

له بلاو کراوه کانی

پروژه‌ی چاپکردنی ته فیسیری قورنانی پیروز

نایبہ گائی سے ردہ م

۱۵۵

خہ یالاتی مارکیہ ت

فاضل قہرہ داغی

سلیمانی - ۱۹۹۶

بسم الله الرحمن الرحيم

[بان هدا سراسرې ستگړې لاسپه وړا تېرېوا لاسول لاسلېق بڼه من سولې]

پېژندنه

سالی (۱۹۸۹)ی زېږنی سالی سه رده نای هه رده س هینانی حکومتی دولته گوره و
بچو وکه کومونسته کن هوو. له گه ل هم هه رده س دا به شیکې حه قېقه ته له فساته ی
ته من کورنی کومونیزم بې له مو که سانه لاشکرا هو که له مو حه قېقه ته بې ناگا هوون.
مارکسیت له و فیکره به په که له نلو فیکره جاملې به کن دا زور ترن لېدېمای
زانستې و راستې ی بې خوی کردوو، به لام له راستې دلو وه ک دوايي بېمان درده که ولت
نارېکترېن فیکره به و دوور ترېته له زانستو بیر کرښه وه ی زانستی.

له ی که ولته بېچسې مارکسیت وا بېلوووه ۴ مارکسې ی فېره نسي (هنری
لوفتر) دېل: مارکسیت به هېڅې کارې سیاسې به وه له ناو هه لک دا بېلوووه وه نه ک
به هېڅې زانستې (علمیه) به که ی (۱) نه مېرېش ده یینن که وا به هېڅې شکسې سیاسې به وه
مارکسیت خه ووی جارانی نه ملو بووه مؤده به کی کون.

له م کتېبه کورته ی دستووسېنگانه - که قه باره که ی دوو نه وه ننه به - و زوو پېش
هه رده سې حکومت ه کومونېشه کن ده ستان بې کرډوو، له م کتېبه ش زیاتر بې لاهېف
فیکرې ی مارکسیت تره رخان کړاوه. هه لېته زور شتی تر هه به که ییلېن به لام نه وه ننه
به سه بې نه وه ی که بېمان درکه وئی که وا مارکسیت وه کو هه موو فیکره به کی جاملې
فیکره به کی زانستی فی به و له ناو خودی خوی دا نارېکه.

تلو تېرېوشانه ره خه گامان باهې فی پاته خستو له به رده م خولته به لام هه روا له هه نډېک
شونډا شینوازی گالته جارېمان به کار هیناوه، مالی خوشاڼه چونکه کاتک مارکسیت بلوی
هه بوو چه کی مارکسې کن دزی لېلام گالته بې کرډن هوو نه مېرېش نوره ی تېه به هه رده ها
مارکسیت نه وه ننه بېرو بېرېوونې نالزلای قې دابه که شاهېفې گالته بې کرډنه.
له کز تاش دا ده لېین: راسته مارکسیت واخه رېکه ده بېته باهې تېکې موزه خانه به لام
له م کتېبه له دوو رووه پېرېسته:

- ۱- له م کتېبه راهینا لېکه بې خولته له سر چه سپانلې منېه جې نورانی ره خه.
- ۲- هینتا ژماره یه ک که س همن له فلپای خه یالاتی مارکسیت دا ده ژین.

۱- هنری لوفتر، انظمة مارکسېه العلمیه، ل. ۲۶.

بناغهی فیکری جاهیلی

ئهم سەردەمە ی که ئه‌بای دا دەژێن بڕێتی له‌لایینی لامۆدیرن به‌ئێ! فیکره‌ کانی له‌مێژ
 ئاین چونکه پێناسه‌ ی ئیسلام بۆ ئاین جیا به‌ له‌ پێناسه‌ ی جاهیلیه‌ت، جاهیلیه‌ت ئاین
 ده‌ به‌ سێتیه‌وه‌ به‌ مزگه‌وت و کۆنسه‌ و (طقوس) وه‌، بۆ به‌ جاهیلیه‌ت فیکره‌ کانی خۆی به‌ ئاین
 نازانی.

جاهیلیه‌ت له‌ ئاین ئی نه‌ گه‌ به‌ شتوو، ئاین بڕیتی به‌ له‌ بێر و بۆ چونیک سە به‌ رت به‌ بوون
 (وجود) و خوا، هه‌روه‌ها به‌ رنمه‌ به‌ کی ژێلته‌، له‌ به‌ رنه‌ وه‌ ملرکبه‌ت و دهمو کراسی و فیکری
 نه‌ ته‌ واپه‌تی و عه‌لمه‌تبه‌ت و وجودبه‌ت... هتد هه‌موو ئاین و له‌ هه‌موو یان دا په‌ رستن هه‌ به
 بابه‌ ئاینیش ناو نه‌ ژێن و بابه‌ رستی ره‌سمی یان ئی دا نه‌ ئی.

تایبه‌تی به‌ کی ئهم ئاینانه‌ و په‌ رستگا کاتیان و (کاهن) کاتیان ئه‌ وه‌ به‌ که روله‌ تێکی
 سه‌ حکه‌م و دره‌ وشاوه‌ یان هه‌ به‌ به‌ لام له‌ گه‌ ئ تاقی کردنه‌ وه‌ دا، به‌ لکو ته‌ بها
 به‌ لیکۆ لینه‌ وه‌ درده‌ که‌ وئ که‌ وا ئه‌ ماته‌ وه‌ کو خانووی جالبالۆکه‌ ئی هێژن... روله‌ تیان
 هه‌ ئه‌ له‌ تیره‌ وه‌ وه‌ کو خانووی جالبالۆکه‌، واده‌ زانی عه‌ بییان ئی دا ئی به‌ تله‌ و کته‌ ی
 ده‌ باغچه‌ پته‌ به‌ ر تیشکی لیکۆ لینه‌ وه‌ یان خۆی ده‌ که‌ و ته‌ ژێر ره‌حمه‌تی ئالی کردنه‌ وه‌.

﴿مَنْ لَدِنِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَثُلَ النَّكْبُوتِ أَخْلَعْتُ يَتَأْتُوا مِنْ أَوْلِيَاءِ
 الْيَتِيمِ لَيْتَ النَّكْبُوتِ﴾ النکبوت/ ۴۱.

واته‌: نموونه‌ ی ئه‌ و که‌ سانه‌ ی که‌ پشت و په‌ ناو دۆست و خۆشه‌ و بست غه‌ یری خوا بۆ
 خۆیان داده‌ نێن و وه‌ کو جالبالۆکه‌ وان که‌ خانووه‌ به‌ که‌ بۆ خۆی دروست ده‌ کاته‌، ئی هێژترین
 خانووش هی جالبالۆکه‌ به‌.

خوای گه‌ وره‌ش له‌ به‌ ره‌ ی بێر و بوله‌ ری موشریکه‌ کۆنه‌ کان ده‌ فه‌ رموی ﴿إِنَّ يَتِيمُونَ الْآ
 لَطْفَ وَمَا يَبُوءُونَ بِالْإِنْفُسِ﴾ که‌ واته‌ لێره‌ دا خوای گه‌ وره‌ دوو سه‌ رچله‌ وه‌ بناغه‌ ی فیکری
 جاهیلیان بۆ ده‌ ست نیشان ده‌ کات:

۱- شوێنکه‌ وتنی گومان (له‌ جیاتی شوێنکه‌ وتنی به‌ قین)

۲- شوێنکه‌ وتنی ئارمه‌ زووی نه‌فس (له‌ جیاتی شوێنکه‌ وتنی هه‌ ق)

خوای گه‌ وره‌ به‌سی موشریکه‌ کانی (سه‌ گکه‌) ده‌ کات که‌ سه‌ زینان نه‌ ده‌ کرد کچیان
 بچن و زینه‌ به‌ چالین ده‌ کردن که‌ چی کچیان بۆ خوا داده‌ ناو ده‌ پاتوووت ئهم چه‌ ند به‌
 (هه‌روه‌ها مه‌ لایکه‌ت) کچی خوان.

﴿وَالَّذِينَ يَبُوءُونَ بِآلِهَتِهِمْ ظُلْمًا وَجْهَهُمْ لِسُوقِ اللَّهِ وَهُوَ كَلِمَةٌ يَتَوَارَى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ
 مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ النحل/ ۵۸- ۵۹.

واته: کاتیک مزده به په کیکیان ده مری که مینه ی بووه، رهنگی ره ش هه نده گه ری و
 پیش ده خواته وه، له خراپه ی تم مزده به ش مخوی له خه لکی ده شارته وه (انزالی لایا
 کچه که) به زه لیلی بیژن ته وه پان بیخاته ژر گل.
 که چی هر له مانه ش بوون که ده بانووت گواپه مه لاکت و چه ند بتیک که چی
 خون.

﴿أَلَمْ يَرِ الْآلَاتِ وَالْمَرْيَمَ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ أَلَمْ يَكُنْ لَهُ الْإِنثَىٰ تِلْكَ الْأَلْفَاةَ طَبِيزِي﴾ النجم/۱۹-۲۲.

واته: نه ی (سه باره ت به) (الات او (عوززا) و (منات ای سینه م؟ نهینه بژ تپوه و
 مینه بژ خوا؟ که واته له مه دابه ش کردنکی خوار و خبیچه.
 به م جزوه موشه که گان شتیکیان بژ خوا دانابوو که بژ غلپان حه زیان ل
 نه ده کرد... له مه ش ره شارنکی جاهیلی به که نموونه ی زوره له نیکرو هه لس و که و
 جاهیلی ی نه مریدا.

له به ره وه چ لاین و بته کونه گان و چ لاین و بته نوینگان ته ما «نلوی و هیچی تر،
 ناوینکی پان نلوه رۆک پان ناوینک که له گه ل ناوه رۆک که ی دا ناگوینجی، ئابه ته که ی دوا ی
 له و ده ره موینه

﴿إِنَّ هِيَ إِسَاءٌ سَمِعَتْهَا أَنْتُمْ وَإِبَاءُكُمْ مَا أَنْزَلَ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾ النجم/۲۳.

له مانه ته ما چه ند نلویکن که خوتان و بلوک و بلهیر اتان ناوتان نلون، خوا هیچ
 به لگه به کی نه نارخوته خواره وه له باره پاته وه.

هۆکه شی له وه یه:

﴿إِنَّ يَتَّبِعُونَ الْآلِطْنَ مِمَّا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلِلدَّ جَاءَتْهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ﴾

له مانه شوینی ته ما گومان و ئاره زووی نه فس ده که ون، (له کاتیکدا) هیداپه تیان بژ
 هاتوو له لایه ن خوا که پاته وه.

ئاهم بلسه دا چه ندین نموونه ی شوینکه و تنی گومان و ئاره زوو ده بینین، هه روه ها
 بوشان ده رده که وئ که وا له نجمانیکی تم شوینکه و تنه کۆ کردنه وه ی سه دو به ک شی
 نارپک له ناو به ک فیکره داو دروو ستیوونی هه زارو به ک نارپکی له نلوی دا.

شوینکه و تنی گومان له وه دابه که هه لگراف فیکری جاهیلی به پان به لگه سه ده که ون
 بناغه ی فیکره که دلدمه زرتین، پاخود به لگه ی وه همی به کار دهین و به رگی راستی ی
 ده که نه به ر.

﴿وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يَفْضِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾

النجم/۲۸.

واته: له مانه زانیاری پان ئی به له باره ی له مه وه، له مانه شوینی ته ما گومان ده که ون

گومانیس هیچ به که لکی هق ناهت.

۱- بۆیه ده یئین بته کۆنه کان «میزووهمان هه به، واته ئه و بته ی که لای موشرکه کان به کیکه له خواگان، رۆژنک له رۆژان «له دایک بووه» خۆ ئه گهر خوای راسته قینه بوایه ده بوایه له سه رته تای بوونه وه هه بوایه، وه ک چۆن له عێراقی کۆن دا (بۆ نمونه) تینیل ENLIL هه بوو که خوایه کی هه ره گه وری سوسه ری به کان بوو، به لأم که ی په پدا بوو؟ بۆچی دوا ی نه ما؟ ئاشکرانه که مه سه له ته نها گوملن و زانیاری به کی ئن به لگه به که بۆته هۆیه کی په پدا بوونی ئه م بته له سه ر رووی زه مین.

ئه مۆش ئه گهر له ئاینه «مۆدیرن» سه کان بکۆلیشه وه، ده یئینی که وا چه نندین شتی گومانلویان ئی دایه به لکو بووشته ته به ردی بناغه یان، ئه گینا کی ده لی که وا کۆمه لگای سه ره تایی مه شامی بوو (واته: کۆمۆنیستیکی سادو سه ره تایی) غه ری نووسراویکی (مۆرگان) نه ئن که دوا ی ملوه به ک ده رکوت چه ند پره له هه له و قسه و بۆچوونی ئن به لگه؟ یان کی ده لی که وا په ره مان له ولایتیکی ده و کرائی دا نو ئنه ری راسته قینه ی که له (۱۱) یان کاتیک عملانیته ده لی خۆم ناخمه ناو کاروباری ئاین ئایا به راستیتی و درۆ ناکات؟ یان کی ده لی قه واره ی نه ته وه یی با شترین زافنه بۆ پاراستی نه ته وه به که؟ یان... یان... ۴۴

یئای گه وره گه وری ئیکری بهرز کر لونه ته وه که نلوه وه یان پوو چه له، یئای گه وره که بناغه که یان گومانه له جیانی هق، بۆچوونی ئن به لگه به له جیانی حه لقیته.

ژمۆخییگه بت و خوای ساخته و ئایی هه له سترو که رخی هه لیان ئن گوم بووه

۲- خولوه نده ساخته هه ره گه وره که ش، سه رۆکی هه موو بته کافی په رستگای جابه لیه تیش، په کیکه که زۆر نیکه لجان به لأم هه ستی ئن ناکه ین، په کیکه له هه موو یان شا رله و ته له ویش (لاره زوو له):

«أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اللَّهُ هُوَ...» الجالبه/ ۲۳.

واته: له و که سه ت یئینی که لاره زووی خۆی کردۆته خوای خۆی؟

له و لاره زووی که وای له بت په رسته کۆنه کان کردبوو چه ز به کن به په رستنی دارو نه خته و ته و ته م و پاشایان، هه ره ئه و لاره زوو شه که وا له بت په رسته نو ئنکان ده کات که چه ز به په رستنی حزب و پشه ولو نه ته وه و ولات به کن.

له و لاره زوو به که وای له (مارکس) کرد بلی په پدا بوونی کۆمه لگای کۆمۆنیست حه ئمی په و هه ره ده ئن به دی یئنه. خۆی حه زی ئن ده کرد، لاره زووی له گه ل دا بوو بۆیه به دوا ی «به لگه ی زانسی ئه دا ده گه را که ئه م حه ئمی به ته «به سه لئین» هه ره ئه و لاره زوو شه که وای له ولایتالی له وریا کرد که له کار دانه وه ی زۆلم و حوکسی تاکه که سه ی پاشایان

۱۱- ئه مه په کۆله له و ره خه لانی که له ئیموکراسی ده گهرۆن و هه ئنیکه رۆژناریس خۆیه یان پاسی ده کن، ئیله ش له کتێبی دعاتوونا (کم له پاره ی ئیموکراسی په وه په) ئن شاه قله پاسی ده که ین.

بەرەو فیکرەى دەموکراتى بېچنۇ (مارەپەك كەسىيان بىنە (مفكر او نیۆر ذلتەر) منظر ای ئەو فیکرەپە.

ھەر ئەو ئارەزۈۋەشە كە بوۋە سەرچاۋەى رقى ھەلسان لەئاین و بناغەپە كى پىر گومانى دامە زىرائند بۇ ئابىئى عملانى.

ھەر ئەو ئارەزۈۋەشە كە بناغە پىر خورافەتە كەى ۋە ئەنە ئەۋەى ھەلپىزىراۋە ۋە ۋەرە گەزى بىلاھى بىئات نا، پان لەكاردانەۋەى زەلىل بوۋى نە ئەۋەپى وزولسى نە ئەۋەگانى تر دەزۈۋەگانى فیکرە نە ئەۋەپە كەى كۆكرەۋە.

ھەر خۇشنىقى كە بەرەسەر (موضوعى) ۋە (دەرە كى) پە كەى (ھېنگل) غۇبى (ذاتى) ۋە (نلۋە كى) پە كەى وجودیەتە كەى (كىر كىگاردای) بىزانند.

لیستە كە ھورۇۋ درۆۋە بەلام بناغە كە پە كە:

۱- ئارەزۈۋە دروست كە رو بىزۈنەرى بىر: كىرەنەۋە ھەستى مۇئى جاھلیە.

۲- بەھۇى ئەم ئارەزۈۋەش و بەھۇى كەى زانىبارى پەۋە، قەو بۇچوۋى بى بەلگە دادەمە زىئى.

۳- فیکرۇ بۇچوۋى جاھلی پە پەدا دەین كە بەھۇى دوو بناغە كەى سەرەۋە پىر دەین لەنارپىكى، ۋانە ھەر فیکرەپەك لەنلۇ غۇبى دا نلپىكە ۋە بەشپىكى ئەو فیکرەپە ئەۋەى تر بەدرۇ دەغەۋە.

كەرە كەمان لىزەدا ئاشكرا كىرەنلپىكى لەنلۇ فیکرەى جاھلی داپە ۋانە دەرغىستى ئەو راستى پەى كە ۋا ھەر بەشپىك لە فیکرەى (س) نلپىكە بەگەل بەشە كەى ترو نلپىكى لەنلۇ ھەر بەشپىكىش دا ھەپە، ھەرۋەھا ئاشكرا كىرەنلپىكى ئەو بۇچوۋىنەپە كە بەلگە پان فى بە غەبىرى گومان و دەرغىستى رۇئى ئارەزۈۋە تىپان دا.

لەكۇتاپىش دا دەزەنەن كە ۋا چەند راستە:

﴿ولو كان من عند غير الله لوجلوا فيه اعتلاباً كثيراً﴾ النساء/ ۸۲.

ۋانە: ئەگەر ئەم قورئانە لەلاپەن غەبىرى خولۋە ھاتى نلپىكى بە كى زۇرپان قى دا بەدى دە كىرە.

ئەمەش ئەو جىباۋىزى پەپە كە لەمئۇان زانىبارى پەك كە خۇا سەرچاۋەپەنى، ئەو خولپەى كە بەدى ھىنەرۋ خولۋى بوۋنەۋەرە (بەم شىۋەپەش لەھەموو كەستىك زانارە)... ۋە زانىبارى پەك كە غەقۇل ۋە ھەستى مۇئى سەرچاۋەپەنە، ئەو غەقۇلە كە سىنوردارەۋە ئەو ھەستى كە سىنور فى پە بۇ ئارەزۈۋەگانى.

كە ۋانە دەپن سەرچاۋەى ئەپە لەبارەى مۇئى كۆمەلگاو ئەو سوننە تانەى ۋە كە لەگەردوۋن دا كاردەكەن... ئەو سەرچاۋەپە بىن كە قلىلى ھەل فى پە، ئەو سەرچاۋەپەى بە دەستى بۇغەمبەرى راستە قىنە نىزىدراپوۋ نەك شوپىنكەۋنى ۋە پىننەمبەرى ساستەھى ۋەك

ماركس كە پىشىنى دە كىرد كە لە دىۋارزۇدا (دىۋارزۇسى سەردەمە كە ي خۇي) كۆمە لگىي
كۆمۈنىستە بەرپا دە بىن پان ۋە كو پىنغە مەبرە سانخە نوپكە: (فو كو پىلماي) ئەمىرىكى (پەلپان
رە چە لىك) كە پىشىنى كىردوۋە كەوا پاش رووخان رۇئى كۆمۈنىستە و قىشى و
ئە رستۇكرانى... ھىتد. ئەنھا سىستەمى دەموكراتى رۇزۇلۋاى خۇي ۋە كو شىۋازى حوكى
عە للىانى پىشان دە دىلتە دىۋارزۇ ھەر بۇ ئەۋە!!

ئەمە جە قىقەنى فېكرە كان رۇزۇلۋاى بە لام خەلكى ۋلا ئە موسلمانە كان كۆزۈنە
شۈپتىن دە كەون، موسلمانانى ئەمىز ئەۋ فەرموۋدە بە ي پىنغە مەرىپان (ئىك) بە سەردا
دە چە سېنى كە بەسى ئەۋە دە كات كەوا رۇزۇنك دىلت موسلمانان شۈپتى سۈننەتە كان
جۈۋلە كەو نە صارا دە كەون تە نائەت ئە گەر بچتە نلو كوئى مارمىلكە (كە چەند تەسكە
بچوۋكە) موسلمانان شۈپتىن دە كەون و خۇپان دە خەنە نە نلو.

موسلمانانى ئەمىز شۈپتى جۈۋلە كەو نە صارا كە و توون و خۇپان غىنۇتە ناپەحەتى
زۇر، لە جىلو بەرگە دا: رۇزۇلۋاى بە كان جەلە كاتىپان تەسك بەكەن ئەۋانئىش جەلە كاتىپان
تەسك دە كەن ۋە نەسەو جۈلە لە خۇپان ناپەحەت دە كەن، فرلوانى بەكەن ئەۋانئىش فرلواۋ
دە كەن، قۇ درىزۇ بەكەن ئەۋانئىش دەروىشائە قۇ دە ھىلنەۋە، بىتاشن ئەۋانئىش سەرىلز ئاسا
دە بىتاشن، ئەمە لە جىلو بەرگە و سىا ئىنجا لەنكارو خورەۋىشت... ھىتد.

ئىنجا لەۋ شتە ي كە لىزە مە بە سىتائە: شۈپتكە وئى رۇزۇلۋاى بە كان لەمۇد
فېكرى بە كاتىپان، موسلمانانى ئەمىز خۇپان كىرۇتە تاللىگە بە كى ت بۇ ئەۋ فېكراتە، ھەموو
رۇزۇلكىش مۇدە بە كى فېكرى.... بە بىن ئەۋە يىزاتن كە ھەموو ئەمانە بەك خائە جىن پان
دە كاتەۋە خائە ي جاھىلىيەت ھەموو پان فېكرى جاھىلىين... كاتىك پان پرشنگىلارن
كاتىكىش بەسەر دە چىن ئلورپان ئن نلدرتەۋە بە بىن ي زەمان و باروۋىخ بە پىنا دە بى دە ئىن و
دە گۇرپىن و دەمىن... لە ھەموو قۇناتىكى ئىتائىشيان دا كىرۇكىان پوۋچەلە.

زۇر لە موسلمانانى ئەمىز بلوۋە شىپان بەم پوۋچەلە بەم كىردوۋە، بىن ئاگان لەۋ ئىنە ي
كە تاللىمەت دە مېنى، ئىبى كارۋانى پىنغە مەرىپان و شۈپتكە و تووانىپان، ئىبى خوا، ئىسلام.

كورتە يەك نە بارەى ماركسىيەت

۱- سۇشېئالىزىم و كۇمۇنىزىم

لەككى كارل ماركس (۱۸۱۸-۱۸۸۳) فرېدرىك تېنگلدا (۱۸۲۰-۱۸۹۵) نەۋرۇپا بىر بوو لەقۇتايخانەى سۇشېئالىست و كۇمۇنىست و قۇتايخانە كەى ئەۋان تەمبا يە كىك بوو لەچەندىنى تزا (۱۳).

زاراۋەى سۇشېئالىزىم (الاشتراكىيە Socialism) لە سۇشېئالىست، لەۋە ھاتۋە كەئە و كەس و ئە و بلەۋرە بە كە باەخ بە كۇمەلگە society دەدات و دۇى (ئاكپەۋە) Individualist (۱۴). كۇمۇنىزىمىش (الشىۋەىيە Communism) پىشتەر ئەۋ ناۋە بوو كە لە بىرۋاى تېئىن E. Cabet نى فەرەنسى دەزا (لە پەلجاككى سەدى نۇزەدى زاينى ۱۵).

سۇشېئالىزىم كاردانە ۋە بەك بوو دۇى چەۋستەنە ۋەى كرىكارن لەلەپەن بۇرجۋانىيەت و دۇى بارى سەختى كار كرىنى بۇرۇلتارىيا (كرىكارن) كە پۇۋانە دۋازە سەھات كارىن دە كرىد بۇ مۇچەپە كى كەم و لەۋو خاتۋوى شردا بە ژمارە بە كى زۇر دە زىان .ھتد. لە مەۋش كۇمۇنىزىم تەمبا بە فىكرەى ماركسى دەۋزى. جگە لە ماركسىيەت قۇتايخانە سۇشېئالىستە كان زۇرۋن ۋە كو:

۱- نە تەۋەىي سۇشېئالىست (القومية الاشتراكىة) كە نازىيەت گەۋرە تىن نۆنە رىئى ھەروەھا زۇر لە حزبە كاتى ولتائى جىيان ۋە كو حزى بە عس و ئەمانە زىاتر قەۋمىن.

۲- لىۋەدا تاۋى كە سەكەم بە و شىۋەپە نوسىۋە كە لە زمانى خارەنە كاتى دا دەۋلەتۇن بە لۇم لە تاۋى سە رچاۋە كاتىدا لە كۇلتائىي كىلپە كە دا ئاۋە كاتىم بە و شىۋەپە نوسىۋە كە لە ۋە رگىلپائى ھە رەببى ي كىلپە كان دا ھاتىۋن. ئە و ئاۋەش كە گومالىم لە خۇنەندە ۋە كەى ھە پۇرە لىشانەى پىرسىھام لە چە رەببى دا داناۋم ئە ۋە شەم لە بەر ئە ۋە كرىۋە چۈنكە نۇزىيەى خە لە ئاۋە كان بە ھە ئە دە ئىنە ۋەم. جگە لە تاۋە كاتىش گۇمان ئە دۋەتە ئە و زارۋانەى كە لە ئە دە بىيائى ماركسى كوردى ئە مۇزدا بە كار مېن و خۇمان زارۋە ھە رەببە كاتىمان ۋە رگىلپاۋە بۇيە لە ۋانە ھە ئە ندىكە جىۋاۋزى بىيىتۇت لېۋان زارۋە كاتى ئەم كىلپە و زارۋە كاتى لاي ماركسى يە كوردە كان كە بە نۇزى لە ئە دە بىيائى قۇرئى يە ۋە ۋە رگىلپاۋن.

۳- بۇ زائىھى لە بارەى ئە و قۇتايخانە بېرۋانە كىلپە دەۋ بە رگى يە كەى (ج. د. ھ. كۇل) تارىخ لىكەر الاشتراكىي (بېرۋانە سە رچاۋە كان).

۱- ج. د. ھ. كۇل. رۋاد لىكەر الاشتراكىي، ل ۱۶ بە دەۋرۋم

۲- سۇشېل دېموكرات: ئەۋىش بېرۈبۈۋەرى سۇشېلىستو دېموكراتى
تېكەن لەپەك كر دوۋو ە بەشى زۇرى حزبە سۇشېلىستە كانى ئەۋرۈپا لەم جۇرەن، سۇشېل
دېموكرات پرواى بەجەست قىۋە ردانى دەۋلەتە لەبۇلارنى ئابوورى و كۆمە لاپەق و بۇ
بەدى ھېتائى سۇشېلىزم.

۳- سۇشېلىزى مەسچى: كە لەسە دەى رابردودا كرى دە كر دو پىتى بە ھېتە ماكانى
نە صرانیەت و زىانى نە صرانی بە كۆنە كان دە بەست.

۴- ھەموو قوتائانە سۇشېلىستە كانى سە دەى رابردو وە كو ئەۋلەتى سلن سېۋن و
فۇزىن و ئۇۋىن.. ھتە.

بابە قى ھۈبە شى نۇۋان ھەموو سۇشېلىستە كانىش ئەۋەپە كە ھۇكانى بەر ھەم ھېتائى
كارگە كان... ھتە) لە دەستى تاكە كە سە كاتە ۋە بچنە دەستى كۆمە لگا، لەم مەسە لەپەش دا
كەسىۋا ھەپئە دەپەۋى بەشىكى ھۇكانى بەر ھەم ھېتائى بچنە دەستى كۆمە لگا، ھەپئە
كەپەۋى ھەموو ھۇكانى بەر ھەم ھېتائى لە دەستى كۆمە لگا دان (ۋە كو مار كىسە كان،
جىۋالزى زۇرى تىش ھەپە لە نىۋان قوتائانە كان دا كە لىزە دا ناكرىئى باسپان بكەپن.

۲- سە رچاۋە كانى فېكرى مار كىسى

لەپەك باۋى مار كىسە كان ھەپە ئەۋىش كەۋا مار كىسەت سى سە رچاۋە ھەپە

۱- فە لەسە فەى كلاسېكى ئەلمائى بە تايە تىش ھى (ھېگل بو بەرادە پە كى كە متر ھى
فە پە سوۋى ماددى (فۇزە رىاخ).

۲- سۇشېلىزى فە رە نى.

۳- ئابوورى سى سىياسى ئىنگلىزى (الاقتصاد السىاسى الانگلىزى).

لەپە ر گرنىگىتى فە لەسە فەى ھېگل لە مار كىسەت دا لىزە دا (بەۋەپەرى كورنى) باسى
مەپە جى فە لەسە فە كەى دە كەپن واتە مەپە جى دىئالېكتىكى لەم چەند خەلە دا:-

۱- لای ھېگل مەپە جى بىر كىردن دەپن پان دىئالېكتىكى ئى پان مېتافىزىكى (۶)
مەپە جى مېتافىزىكى ھەموو شىنكى ئەم بوۋنە ۋە رە: بىر (الفكر، بوۋن (الوجود)...
جىادە كاتە ۋە بۇ چەند بەشىكى سە رىخۇ بە جۇرىك كەپە بوۋن دىئان بەپە كەۋە نەپن، بە لأم
لاى مەپە جى دىئالېكتىكى ھەموو شىنكى پە بوۋندى بەۋەى ترەۋە ھەپە.

۲- مەپە جى مېتافىزىكى پرواى بە ئەۋلىقى (المۇبە) ھەپە ئەۋىش كە فەلئە شت
«خۇپەلى بو ناكرىئى لەپەك كات دا «خۇى. ئىن ۋە «خۇى نەپن ھە بە لأم لای دىئالېكتىك ئەم شتە
ھەپە.

۶- مەپە سە ئىزە دا ئە (مىتافىزىكە) پە رىئائى (مابراۋ الطىبىة) نى پە.

۳- دېئالېكتېكىش ئالاقىلىشىش تەنھا بىر كۆرۈنۈش نەقە بەلكى دېئالېكتېك لە واقع دا لە نا
ھەموو شېئىك دا ھەبەو. دىروستېكر اوى خۇشان نى بە.

۴- دېئالېكتېك و ھەموو فەلسەفەى ھېكل برىتىن لەژمارە بە كى زۆرى سېگۆشە و ھەر
سېگۆشە بەك بەم جۆرە بە:

بالبە تېگان ھەبە (موضوع، قضية)، ئەمە نە فى دەئىن باخود غۇزى نە فى دەكەت و دەبىتتە
دۇ (انقيض)، ئەمە شىيان دېسان نە فى دەئىن و بلبە تە كە دە گەرتتە وە بەلام بە شېئو بە كى
بەرزىر ئەوېش ئالوتتە (مركب) نى دەوتىرئە ئەم چالانى بەش بەر دەوام دەئىن تا دە گەبە
رەھا (المطلق).

ئەم خالە شان زۆر بە كورنى باس كىر دەو وە لە كور تە كانى مار كىبە كان دەچىن كىتېك
كە باسى دېئالېكتېكى ھېكل دە كەن، ھەموو خالە كانېش دېسان زۆر بە كورنى باس كر اولون،
ئە گىنا دېئالېكتېكى ھېكل زۆر لەمە فراوانترو ئالوتتە (۷).

ھەرچە نەمە مار كىبەت فەلسەفە بە كى ماددى بە بەلام سىوودى زۆرى لە فەلسەفە
(مثالي) بە كەى ھېكل وەر گىرتو وە، بە تاپبە تېش لەمە بە جە كەى (واتتە: دېئالېكتېك) بو
مار كىس و ئېنگلز دەلېن كە و ا مەنە بە جە كەى ھېگلبان وەر گىرتو وە نەك چە سەپاندنى
مەنە بە جە كەى (كە بە چە سەپاندنە كە دەوتىرئى: المذهب).

۳- بە شە كانى مار كىبەت

مار كىبەت برىتى بە لە سىن بەش:

بە كەم: ماددى بە فى دېئالېكتېكى (المادية الجدلية) مار كىبەت فەلسەفە بە كى
ماددى بە، بە ئىنى بەش كىر نە ساگەر كەى فەلسەفە ش: فەلسەفە پان ئابدېپانى (مثالي) بە
پان ماددى لای فەلسەفەى (مثالي) بىر سەر تلو ئە ساسە، بە لام فەلسەفەى ماددى ماددە
پېش دە خات. ۱

ماددى بەت ماددە بە ئە ساس دادە نى و دەلن كە و ا بىر و گىبان دىروستېووى ئەون، بە لام
مار كىبەت غۇزى بە سىلادى دېئالېكتېكى دە زان و غۇزى جىبا دە كاتە وە لە ماددى بە فى
مېتالېزېكى) كە نادېئالېكتېكى پانە بىر دە كاتە وە.

ئەمە بۇ ماددەت، بۇ دېئالېكتېكىش ئېنگلز سىن پەسای سەرە كى دېئالېكتېك جىبا
دە كاتە وە (كە لای ھېكل بە شېئو بە كى تر ھەن):

۷- بۇ ھارەزىيى زىيار ئە فەلسەفەى ھېكل بېر واتتە:

۱- امام عېدالقاچ امام للادج لىجدى عىد ھېكل ۲- و. سىتە پىس، قىسقا ھېكل ۳- و. نۇركىيا بېر اتتە،

ھېكل اول ئىلتىپا لىل لىلتا ۱- و. گارۇدى، فىكر ھېكل.

۱- پلسای گۆزانی چه ندو چوژن (فتون التحولات الكية والكيفية): لهوش نهو چالاکي په پشان ددات که تپای دا گۆزانی چه ندی (= کسی ای شتیک بان دبارده بهک له کتو په به کی دبار یکرلوا ده یته هژی گۆزانی چوژتیکی لهو شته. بؤ نمونه پله ی گهرمانی لئو بهره بهره بهرز ده یته و تاده گانه (۱۰۰) پله ی سه دی له م خاله ش دا چوژتیکی لئو که ده گۆزانی و لئو که ده یته هلم.

۲- پلسای په کیتی و مملات له دزه کان: هه موو شتیک دزی خوی هه به، دزه کانیش له سه ره تادا له به کیتی دن به لام کالی په و دوا ی مملات ده که نه. له نه خجما دا دژنک سه ره که وئی.

۳- پلسای نه لی نه ی: هه موو شتیک دزی خوی دروست ده کت له م دزه ش نه لی لهو شته ده کت به لام لهوش نه لی ده یو شتی په که م په پيدا ده یته و به لام به شتو به کی ده ولمه ندرت. بؤ نمونه دنکه جزیه ک نه لی ده یو ده یته رووه ک له م رووه که ش نه لی ده یو ده یته گوله جؤ، به م شتو به شتی په که ممان ده ست ده که وئی (دهنکه جؤ که) به لام به (ماره به کی زؤرت).

۴- پلسای پتکه وه به ستانی هه م کی تیوان دبارده کان (الترباط الکمي بين الظواهر) که بله مخی پان نه درلوه تپه ش لیره دا پست گوی ی ده خه بن. جگه له پلسا کن: وته کان (المفولات) هه ن که له م کتیبه دا پلسیان نا که بن.

هوه م: ماددی به ی میژوو یی: له میشان زووتر له میشتکی مارکس و تینگلز دا له بابک پیو، ماددی به ی میژوو یی له گشتی ترین پلسا کنی گه شه سه ندلی کۆمه لاپه نی ده کۆلیت و م. له مه ش چه ند بلوه پلکی له م به شه په:-

۱- به ره م هینان که له و پهل ماددی له سه ره نای میژوو یی مرؤف دا دروست کوری هژی مرؤف کان بوو.

۲- ژمانی کۆمه لاپه نی ی کۆمه لگا دروست که ری هژی خه لکه که به (ژمانی کۆمه لاپه نی ش زبات لاپه نی به ره م هینان ده گرته وه).

۳- له هر کۆمه لگا سه رده منک دا جؤر لکی به رلاو پان سه ره کی ی به ره م هینان هه به و کؤ: ده ره به گاهه نی، سه رمله دلری ... هتد، له م جؤری به ره م هینان له دوو به ش پتک دیت:

ا) په پوه ندی مرؤف به سروشت: له م په پوه نده ش (هیزه کالی به ره م هینان) ده ری ده خه بن، له م هیزاته ش بریتون له لایره کان که پان ده دوتی (هؤگالی به ره م هینان) هه روه ها بریتون له مرؤف کان خول بان.

ب) په پوه ندی تیوان مرؤف کان: لهوش که (په پوه نده کالی به ره م هینان) ده ری ده خه بن، له م په پوه نده ش بریتون له دلپه ش کردنی کار، کرین، فرؤشتن، ... هتد.

۴- (په پوهنده گانې بهرهم هېتان) به هژۍ گه شه سندنې (هېزه گانې بهرهم هېتان) دست نیشان دېن، بۇ نمونونه شو نو لاشه ى که به دست ده خو ليته وه کؤمه لگای دره به گاپه تې پشان ده داتو شو نو لمېره ى که به هېزه ى هم له ده جو ليته وه کؤمه لگای بۇر جوازی پشان ده داتو (۸).

۵- هؤگانې بهرهم هېتان گه شه ده سندن تاته و خاله ى که تياى دا (تالاض) نيوان هم په گه شه سندنوه و شو په پوهنده کؤناته ى بهرهم هېتان دروست دېن. په پوهنده کؤنه گاتېش ده پنه کؤسپ بهر امبر گه شه سندنې هېزه کان و دېن نه مېن و بگؤر درېن، بۇ نمونونه دره به گاپه تې بووه کؤسپ بهر امبر گه شه سندنې هېزه گانې بهرهم هېتان بۇيه له نلوچوو و بور جوازیه ت هاته جن ى.

۶- له کؤمه لگاپه کا دا که هؤگانې بهرهم هېتان تياى دا لمدستی تاکه که سه کان داپه دوو چينى دۇ به په ک همن که په کيکبان لاملابه تې ده گت. لاملاته ى چنه کان دروست دېن و وه کو (مانېستۍ کؤمؤنيست- البيان الشيوحي) - که نو سراوى مارکس و پينگتزه- ده لى: «ميزووى هر کؤمه ليک ميزووى لاملاته ى چنه کانه (۹)».

۷- لميزوودا شه ش جوړى چهرهم هېتان همن که پينجبان سر به له وروپان و زنجيره په ک دروست ده که نه، له گه ل جوړيکې تر که سر به نلوچه ى تره (قه ى له وساش له وه به که واپينج جوړه که سر اته سزى جيه تيان گرؤته وه و له مه قه ى هندنېک مارکسي نه مرؤشه:

۱) کؤموني سره تياى: له سره تياى مرؤلابه تې دا هه بووه و تياى دا خلوه نيقي (اللكية) گشتى بوو واته هؤگانې بهرهم هېتان هى هه موو کؤمه لگا بوو، که واته چنه کان و ده ولت و خيژان نه هاتوونه کاپه وه، نافرته تېش رؤلى سره کى ده يني (سېسته ى داپک سلارى).
په پوهنده (کؤمؤنيست): به هژۍ گه شه سندنې لمېره گانې بهرهم هېتان بهرهم زياد بووو مرؤنيک پان چنه د مرؤنيک ژماره په ک خه لکيان خسته کار بۇ خؤيان، دپله گانې شه پېش کراته کؤيلمو له ماته بوونه هېزه ى بهرهم هېتان، چنه کان په پيدا بوون که دوو چين بوون: /کؤيله کان و خلوه نه کاتېن... په لى پيلوش بهر زرتېر بوو (ابلوک سلارى) و خيژان پيکته ت بۇ سه رکوت کردف پاشى بووه گاتېش ده ولت په پيدا بوو.

۲) جوړى دره به گاپه تې: کؤمؤنيستى بووه کؤسپ بهر امبر گه شه سندنې بهرهم هېتان هؤگانې بهرهم هېتان. به هژۍ شوړشى کؤيله و به هژۍ هېرشى خپله درنده کان ده ولتى سه رکه زى نه ملو حوکسى دره به گه کان په پيدا بوو. چنه گاتېش دوو چينى دره به گه کان و جوو تياره کان بوون.

۸- بېولته: کارل مارکس، بۇس لاملات، ل ۱۱۲.

۹- جان - نيک کاتېن، فکر کارل مارکس، بهرگى په کؤمؤ ل ۱۶۹.

د) سەرمايەدارى: بەھەمان شىۋە دەرىجە گاپەنى بىر كۆسپە لاچىۋو سەرمايەدارى پەيدا بو كەدو چىنى تادا بەدى دەكرى: بوورجوازىتە و چىنى بىر ئىكار (پرۇلىتارىا).

ه- كۆمۇنىزم: ئىنتاش سەرمايەدارى كۆسپە و دەنى نەمىنى ئەۋىش بەشۇر شى پرۇلىتارىا كۆمەلگەي كۆمۇنىست بەدى دىت كەھىچ چىنىكى تادا نەمىنى و دەۋلەت لەنور دەچىن... ھەموو كەسنىكىش بەنى تىوانا كارەكت و بەنى پىنۇست بەرھەمى دەست دەكەنى.

و) جۇرى ئىسپابى بەرھەم ھىنان: ماركس نەختىك باسى ئەم جۇرى كرىپو ماركسى بەكاشى ناچىرېوون باپەنى پىن بىنەن چۈنكە تەماشاپان كرد كەپىنچ قۇنغا كە تەما بەسەر ئەورپا (پان بەشېكى ئەورپادا دەچەسېن، تاپبەنى سەرەكىش لەم جۇرە: ئەۋەپە كەزەۋى مەشامى بە (ۋاتە مولكى تاكە كەسەكان فېپە) بەلام دەۋلەت ئەم مەشامى بەتە بەكار دەھىنى بۇ خۇى (۱۰).

۸- دوو زارلەۋ ھەن: ژۇرخان (البناء الصحى) او سەرخان (البناء القوي): (ژۇرخان) بىرىقە بە لەبارى كۆمەلەپەنى كەشۋىۋازى بەرھەم ھىنان دەرى دەپىنو (سەرخان) بىرىقە لەپەپەندە رامبارى و پاسابى و ئىلپى بەكان... ھتە. ژۇرخانىش سەرچاۋە سەرخانە بۇ نمونە سەرمايەدارى لاپەنى سىياسى و پاسابى... تاپبەنى خۇى دروست دەكت كەلەھى ئەۋانەى كۆپلەپەنى و دەرىجە گاپەنى.. ھتە جىاۋازە.

ئەمەش چەند لايەئىكى سەرخانە:

۱- دەۋلەت: دەۋلەت لەگەن دروستىۋونى كۆمەلگەي چىنداردا دروست بوو دواى نەمانى چىنەكان نەمىنى.

ب- ئاكار (الاخلاق) : ئاكارى جۇرى بەرھەم ھىنانى دەرىجە گاپەنى (بۇ نمونە) جىابە لەئاكارى جۇرى سەرمايەدارى چۈنكە ھەر بەكىكان ھەلقولۇۋى بارىكى كۆمەلەپەنى جىاۋازە، لەلاپەكى تىشەۋە ھەر چىنىك ئاكارى تاپبەنى خۇى ھەپە بەم پىنەش ئاكار نەسى بە و كاتى بە.

ج- ئاين: كەماركس دەن (ئاين ئەفونى گەلانە) مەبەست ئەۋە فېپە كەئان دەستكردى چىنە چەۋىشەرەكان پىن (۱۱)، بەلكو مەبەست ئەۋەپە بارى كۆمەلەپەنى دروستى دەكت ھەلقولۇۋى ئەۋە.

د- لاپەنى (زېناسا، نەسەفە ھونەر... ھەر بەكىك ھەلقولۇۋى بارە

۱۰- بۇ نەقار خارەزىپوون بىۋانە: حول نمط الانتاج الاسويى.

۱۱- بىۋانە: ئىنسىكە فېشەر، مەكنا تەكلم ماركس ھە، لپە، ۱۹.

كۆمەلەپەق بە كەي سەردەمى خېلەق بەلەپە پاساۋ لەلسە لەو ھونەرى جۇرى كۆپلەپەق
(بۇنمۇنە) جېلوزە لەھى دەرە بەگەپەق پان سەرملەپە دلرى...

سېيەم: ئاپوورى سېاسى (الاقتصاد السېاسى): لەم سېيەم بەشەى ماركېت
لەسەى (ساددى پەق مېژوۋى) ادا و بەتلىپەق لەبەشى (سەرملەپە دلرى) او (كۆمۇنېزىم) انا
بە كورنى لنى دەكۆلېنەۋە بەشېكى سەرەخۇى بۇ داتاتىن، ئەگىنا كىپە كە لەمە گەرە تر
دەق.

شاپەق بەسە بەشېكى زۇرى بۇچوونە كانى ماركس و ئىنگلز كە سانى تر ووتېۋىان
چ دۋور چ نىك لەو شىۋە پەى ئەوان باسپان كرىۋو ۋە كو:
۱- دېالېكتىك لەھىگل ۋە رگرلۋە (ئەۋىش ھەندەك رووى لەفە پەسۋى پىش خۇى
ۋە رگرىۋا).

۲- بەشېكى ماددى پەت لەفۇزە رىاخ ۋە رگرلېۋو.

۳- ھەژلرۋوۋى بەردەۋام ھوۋى پېژۇلتلرەيا.

۵- درۋوشى لەھەر كەسېك بەپنى تۋانا..ھند.

۶- گرنگىن بەشى ئاپوورى سېاسى: (زىلەھا- فالض القىمە).

ده خنه

تیشاش دین (مه نه جی قورئانی بۆ ره خنه گرتن له فیکری جاهلی. ۱) ده چه سپین
به سه مارکیه ت دا، باهه له ش له مه ق نه گه بن. ئه که ده لاین مه نه جی قورئانی
ده چه سپین ئایه ته کافی قورئان ناهیتینه وه، ئه و ئایه تانه ی که مارکیه به کان یروایان پان
نی به، به لکو باوه ره کافی مارکیه ت خۆی ده ده بن له به ک تاده ریکه وئ مارکیه ت چه نه
له ناو خودی خۆی دا نارنگه هه ره ها زانست و راستی به میژووپی به کان ده که پنه شاهه ت
له سه ره پووچه لی مارکیه ت... مه نه جی قورئانی به که وامان فیر ده کت: پووچه ل
کردنی فیکره ی جاهلی به وه ی که فیکره خۆی به کاربیتن و باوه ره کافی به بن له به ک.

پاش چه سپاندنی ئه م مه نه جی ش له م سنی شته مان بۆ روون ده پیته وه:

۱- زۆریه ی بۆ چوونه کافی مارکیه ت زانستی نین و بێ به لگن.

۲- مارکیه ت له ناو خودی خۆی دا نارنگه.

۳- حه قیقه قی مارکیه ت پینچه وانیه ی له و شته یه که ئیله مای ده کات بۆ خۆی

واکه نه زانستی به و له وایه ی به و نه دیالکتیکی و نه نانه ت له هه نه لیک رووشه وه ماددیش
نی به.

یه که م — مارکیه ت و زانست

له و یروایه دا نم که فیکره به ک هه بوون له وه نده ی مارکیه ت ئیله مای (زانستی او

پینکه و تنخوئیزی) ی کردین جله بن حه قیقه ق ئه م دوو ئیله مایه جی بێ؟

به ره له هه موو شتیگ باه وه بلین که وا ته که ره مارکیه ت به راستی قه له قه به کی

زانستی بووایه مارکس و ئینگلز ئه و هه موو پینشی پانه بان نه ده کرد که به ک له وای به ک

که له ده ره چوون نه نانه ت له و گه دا که هیتا له زین دا بوون... ئه م پینشی پانه که ئوا

به درۆ ده که و ته وه بوونه هۆی ئه وه ی که هه لچه ره خه کتبان به (پینته مبه ری ساخته) ناوبان

به رن (۱۱۲).

ته مپا ئه وایش له زانسته وه دوور نه بوون، به لکو ئه مه مرقا به ک بوو که بۆ ئه واته ی

هوا ی خۆیان به جی پان هیتت. پاش مارکس و ئینگلز، زانا سۆئیتی به کان سه ره تا دزی

تیزوری نیسی (ئینشتاین) و مسته جوون (به لام له هه مان کات دا به کارمان دهیتا بۆ

تالی کردنه وه ئه تۆی به کان) پاشان ناچار بوون دان بپنن به وه ی که تیزوره که راسته

۱۲- بپولنه: فرانتز مۆنگه کارل مارکس، تاریخ حیات، ۱۹۹۱. (مۆنگه، لیش مارکس به کی

هه لچه ره ی مارکس و ئینگلز بوو. بپولنه لاهه ره ۱۹۲، ۲۵۱، ۲۷۷، ۲۷۸، ۴۰۲، ... ی هه مان سه ره چاره

وه که نمونه له سه ره پینشینی به هه له کان.

به لام ره خنه پان ده گرت له بیرو بلوره فه لسه فی به کافی نایشتاین و ره خنه پان ده گرت له هه نډیک له نجام که له سر بناغه ی تیوره که داترابون (۱۳).

زانی سۆنیش: تزۆفم لیسنکو (T. Lysenko) مهرجی ئه وه ی دادنا بۆ هه ر لیکۆلینه وه به کی زنده وه زانی که رنک ین له گه ل (ماددی به ق دیالکتیکی کادو دژ به هه ر لیکۆلینه وه به ک بوو که له گه لی دا نه گوئجی (۱۴) و گولبه جیوازی «دۆن بووه وه» نیوان زنده و نهانی کۆمۆنیست و زنده وه زانی ی بورجوازی (۱۵)!!

مارکسیه کان هێرشان دهرده سه ر هه ر زانستیکی نوئی بۆ نمونه (جینیۆلنیک) (۱۶) که گولبه زانست فی (۱۷)، ههروه ها (سایینزیتیک) که له بواری کۆمپیوته ردا به گاردنت و که به زانستیکی بورجوازی پان ده زانی، ملوه به کیشی ین چوو که زانا سۆنیشی به کان وور به یه وونه وه و بینان چهنده له ته که له زجیای کۆمپیوته ردا دواگه وتوو (۱۸).

ره نکه ئه مه به س ین وه ک نمونه له سه ر چه سه اندنی عه مه لی «زانستخوازی» و «پیشکه و تنخوازی» ی مارکسیه کان ئینجا بمارکسیه ت خوژی وه به رگرین و بزاتین چهنده «زانست» ی تیدا به و چۆن ئه و شنه ی که لای ئه و «زانسته» له راستی دا نه نها گومان و قه ی ین به لگه به.

۱- یه که میتی و ین سه ره نای مادده :

لای مارکسیه کان مادده سه ره نای فی به، دوا ی ده زانین «به لگه کان» چین و پیشتر باگوئی به رگرین بۆ هاورئی (پلینخازف) که هاورئی (لینن) نامۆزگاری ی مارکسیه کان ده کت که واکسیه کافی بچوئنه وه.

پلینخازف ده لی که واکسیه کان له د نه پاتوتوو که واکسیه کان ده توانی وه لای ئه م برسیاره به تاته وه: له کۆلوه هه موو شتیک په یلما ده فی (۱۹).

۱۲- پروله کاتیی کلنه کۆمونیستی یوگوسلاوی میلۆان جیلاس (۴) مجتبع خیر کامل، ل ۹۲-۹۸.

۱۴- پروله: د. امام عبدالفتاح امام، خوراکه الکجکل فی الطبیعه، الفصول الاربعه، ژماره ۷، ل ۹۲ هه روه ها: لیکت کینول (۴) عصر البهیوه، ل ۴۴.

۱۵- عصر البهیوه، ل ۴۴. بۆ کجانی حزیابه تی و مل که چ کورنی زانست بۆ مارکسیه ت پروله: جیدلاف (۴) حول تاریخ تطور الفلسفه، که نه به رگه وه تا به رگ حزیابه تی به. کابراش شه رگه تارانی ستالین بوو و پلش چهنده سانیه به ره سسی تارانیار کرا.

۱۶- جینیۆلنیک: له کاری جیرگرافیا و دانیشتان له سه ر سیاسه تی دهرده ی ولات ده کۆلنیه وم.

۱۷- دانیشتانسیف اساس الفلسفه لمارکسیه، ل ۱۶۵، هه روه ها رۆجن کارۆدی الروح الحزبیه فی الفلسفه و العلوم، ل ۲۶. دوا ی هه ر کارۆدی خۆش بوو که به خله ی له م هه لوێستانه ده گرت (پروله په رارۆژی خوره وه).

۱۸- ر کارۆدی، مارکسیه القرن العشرین، ل ۳۵ هه روه ها: منطقی الاشتراکیه الکبیر، ل ۱۱۶.

۱۹- پلینخازف، تله تکه ده، ل ۲۱۸.

﴿فن نظن الا ظنا وما نحن بمستبينين﴾ الجملية/ ۳۲.

دهنبا گومامان هه به و دلتيانين (موشريکه کزنه کان واپان دهووت) به لام پلنختوزف دهان کهوا له مه ري له مادی به کان ناگري که ريبازه که بان به باشترين له له سه بزاتنو دلوامان ان ده کت که له جياتي سه ربه شاتني مادی به کان به م پرسيلارنه باره خنه گر خزي له م ماددياته به درو بختهوه (۲۰)!!

له مش وه کو له وه به پلنختوزف بلن: له م له له مه ي ده سم که له م له سه توره هاته م بلن نووسيوه له کارگه به کی بني دريادا دروست کراوه... ته ش ان ي ده پرسين: به لگه ت چي به؟ له ووش دهان: سه رم مه به شين و تيوه به لگه م بز بيشن که له وئي درو بست نه کراوه ته ش ده لين: له مه کاري تويه به لگه ي چيت بز بلوزنه وه؟ له ووش له وه له لجمه ي که بيشتر برهاري دابو ده خاته به رده عمان و دهان: که واته له سه ي سه.

مه سه له ش تهنبا که له ره ي و سه رلنشيوانه له گينا (پلنختوزف) ده زان که وه لام دانه وه ي پرسيلاري (له زه له ي ماده به هني چي و چوله؟) چند سه خته به لکو وه لاميشو في به بويه له جياتي به لگه هيتانه وه له سه ري دلوامان ان ده کت که خومان به دروي بجه بنه وه پاش گه شته سه رلن شيوانه که شي له سه به کی تهم مژلوي دهان: «له نيا هيتانه وه ي له م پرسيلارنه به لگه به له سه ر له وه ي کهوا گياتي ره خنه يي ي پرسيلارنه ره بيزاره که سست بووه» (۲۱)!!

کاتي تينگلز آتو بگن دوورنگ اي مادی هه بوو که جو له ي له زه له ي جياتي نه چوو بووه ميتشکو ده پوت کهوا له گه ر جياتي ان سه رتا ان له رووي گتوه وه له وا هه ر خالني کت ره نكي له زه له ي به ي پتوه ده نيشتي (۲۲). تينگلز به ش ده زاني کهوا له مه له وه ده گه به ان که ده ان که سينک هه ان جياتي جوولانين (واته: خوا) بويه هيرش ده بانه سه ر دوورنگ و دهان کهوا دوورنگ گوئي نه دابووه مه ترسيه کاتي له سه که ي خزي (۲۳) به م جوړه بره ره که له ماده به: نان هيج شتيک بووتري که بوئي سه لماتني هه بووني خواي ان بکري.

مارکسي به کان واده زان کهوا له ساي پاراستني ماده (راستتر: پاراستني وزه) به لگه به له سه ر له وه ي ماده له زه له ي (۲۴) به لام باوزه پاريزواو ان و باقه ده نه له وئي؟ تيمه ش ده تواتين بلين که خوا ماده ي وادروست کردوه که بز هه تا هه تا پيتيه وه به لام چونکه

۲۰- ۲۱- هه مان سه رچاوه.

۲۲- له. تينگلز. شه دره ينج. ل ۷۱.

۲۳- هه مان سه رچاوه. ل ۷۰.

۲۴- ويلن ستنه ر پاخوت (۴۹ عرض حرجز للمعابه للميه اليکليک. ل ۵۰.

خوا دروستی کردوه که واته سه ره سای هه به و نه زه لی فی به. (۲۵)
 به لأم هینتا پاسای پاراستی وزه که لکی فی به بۆ مارکی به کان چونکه ماده به شینکی
 به کجار بچوو که له چاو بۆشایی ی گه ردوون بۆیه وزه به ته و اووه فی پهرش و بلاؤ ده فی.
 جاله گه ماده بئ سه رتا بپوایه ده بپوایه ده مینک بوو وزه پهرش و بلاؤ بپوایه و
 ئەم گه ردوونەش که تیاینا ده ژین ده مینک بوو ده فه ونا. (۲۶)

جابه ژه وه ی وزه له ناو بۆشایی به بئ کۆتایی به که ی گه ردوون دا پهرش و بلاؤ
 نه بیته وه و بۆ ژه وه ی بتوازی پاش هه سوو بلاؤ بوونه وه به کی وزه ئەم وزه به دیسان
 کۆ بکرتنه وه و گه ردوونکی نوێ دروست بئ... ده بئ گه ردوون و ماده که ی بئ سنوور و بئ
 کۆتایی بئ و گه ردوون و ماده «به له بهک له ناو بۆشایی به کی بئ سنوور دا» نه بئ به لکو ماده
 بئ سنوور بئ و به هه ر لایه ک دا برۆین هه ر ماده بئ و چه نه برۆین کۆتایی ی ماده
 نه به ت.

به قسه به کی تریش: مارکی به کان پاراستی وزه بۆ سه لماندی نه زه لیه ت به کار ده هینن
 به لأم پاراستی وزه ته نها له و حاله ته دا که لکی هه به که گه ردوون و ماده و وزه بئ سنوور
 بئ... به لأم خۆ ئەمەش سه لماندی ده وێهه چۆن ده به سه لئین؟ باخۆمان به و قوتاییاته بزاتین
 که کتیبه که ی (عرض موجز للمادیه اللیالیکیه) بان بۆ نووسروه و بزاتین چۆن به لگه
 ده هینرتنه وه له سه ر بئ سنووری ی گه ردوون.

نوو نووسره که به لگه ی ئەوه ده هینته وه گوایه ئەگه ر موشه کیک له سه عاتیک دا
 بچجا هه زار کیلۆمه تر بپری ئەوا پاش هه زاره ها ملیار سال ده گاته ئەوه ئەه سترانه ی که به ک
 هیلار سالی تیشکی بمان دوورن (۲۷) هه روه ها «به لگه هه به کی تر ده هینته وه گوایه
 مه جهره که مان (۱۵) ملیار ئەه ستره ی قی دایه و ملیۆنه ها مه جهره ی وه کو ئەوه هه به
 له گه ردوون دا که واته گه ردوون بئ سنوور کۆتایی به (۲۸)

جاله گه ر دوو نووسره که به وه پری قه ناعه ته وه ئەم به مان وتبئ ئەوا عه قلیان وه کو
 اعه قلی ماسی به کی لۆقیانوسه که وا ده زانی لۆقیانوس بئ کۆتایی به له به ر ئەوه شی که بئ
 کۆتایی به که واته نه زه لی به.

۲۵- ئەمە ئەگه ر یاساکه هه میشه راست یه، به لأم له راستی دا یاساکه له هه موو حاله تیکدا راست
 نی به، بپوانه: د. احمد سید الظواری، الترتیب الدقیق للقره، ۵۶.

۲۶- ته خاتمه ت ئەمەش راست نی به چونکه وه ی (ده مینکه) بۆ شتیله به کار دینت که سه ره تایی
 که بئ و له گه ت نه زه لیه ت دا تاگورچون به لأم ژیمه وه کو (خاتراکه) سه ی سه ره وه مان و قورم

۲۷- عرض موجز للمادیه اللیالیکیه، ل ۵۶. ئەم ده به لگه به که دووره له سه ر به شه له سه ر چاره ی
 تریش دا هه به بپوانه: مه دی النجاش کۆتایی اللیالیه، شماره ۶، ۱۹۷۸/۶، ل ۱۱۶.

۲۸- عرض موجز... ل ۵۶.

وئمان ئەگەر گەردوون بىن سنوورو كۆتايى بىن كەواتە ئەزەلى بەنى ماددە راستە، ماركسى بەگن ولبىردە كەنەوم بۆپە سوورن لەسەر بىن سنوورى گەردوون، ھەندىك جارىش پۆپەست بەموناھەشە ناگت و ئەمە وە كو راستى بەكى زانستى باسى دەكرىڭ ۲۹) ۋ ھەندىك جارى تىش بەئاشكرايى راي دەگەبەن: «بەئى تىۆرە كەمان (سار كىنەت ۱؟)... گەردوون ھەمىشە بىن سنوور بوو» وە كو سەرۆكى زانكۆى مۇسكۆ دەل (۳۰)... ئەمە بەئى تىۆرە فەلسەفى بەگەيان، تىۆرە زانستى بەگەش كەدەل گەردوون بەسنوورە (مۆدېلى گەردوونى فراوانبوو) گرنىگ نى بە، گرنىگ «تىۆرە كەمانە» بىن گومان بەفەرمانى لىژنەى مەركەزىى بەكىتى سۆڭىتى ئوسا.

۲- پىئاسەى ماددىەت:

پىئاسە سەيرە كەى: (لېنىن) بە كورنى دەھىتتەو ھەندەلن ماددىەت ئەو بە كەدان بەو بەدا بىنۆين كەوا ماددە لەدەرەو ى ئىمە بەو كر لەھەستە كائمان دەكات نەك ھەستە كائمان كارى ئى دەكەن... ئەمەش پىئاسە بەكى مەعرەپى (ئەپستۆلۆجىسى ۱۶) ئەگەر واپىن «ئالەندارە كائىش» ماددىن، بەلگو لەلېنىش ماددى تىن چونكە «ئالەندارە كە» (ضمان ى ھە بە كە ماددە (موضوعى) ۱۶و بەرھەمى بېرمان نى بە (ضمان لە كەش «ئالەنە كە» خۇبەق كە ماددە وەك شىئىكى وائىسى باس دەكات بەلام دەل لېنىن چ (ضمان ۱۶) ھەئە؟ وە كو (سارتر ى) وجودىش دەل - دەشزانىن كەسارتر بىن بلوەر بوو: - مرفۇ ناتوانى «لەخۇزى دەرىجى» تازىانى مەسەلە كە واپە پان نە (۳۲) وائە بزان ماددە وائىسى بە پان ھەستە كائمان ھەئەمان دەخەلەتتىن.

۳- دروست بوونى ژيان

ماددەى مردو لاي ماركسى بەت سەرچاەوى ژيانە، لاي ئىنگلېزىش لەگەر كىمىازانەگان ئەلبومىن دروست بگەن، ئەو ئەلبومىنە «ھەر دەل دياردەگانى ژيان پىشان بەدات چەندىش ئەو دياردەگانە لاوازىن» (۳۳) ئەم «دەئەبەش لەزانستەو دەستى نە كەوتو» (ئەو زانستەى كەتائە مرفۇ بىئىنى ژيان نازانى) بەلگو لەقەناعەتە كەى خۇبەو دەستى كەوتوو، بىزانستىش بچىتە ئەو لاو ھونكە لەناعەتە كەى خۇزى گرنىگتە

۲۹- بۇ دەورە بېرلەن: خۇبە من لىلمەن وئالەكەبىمىن السوئالىتىن، لىسوعە لىلمەنى، ل ۲۲.

۳۰- بېرلەن بەش زانستى لەگىزىرى (الف باء كە)، ئمارە ۱۰-۲۴، ۱۹۸۹/۵/۱۱، ل ۳۳.

۳۱- جان - ئوب كالىڭ، فىكر كارل ماركس، بەرگى دەورە، ل ۲۷.

۳۲- جان - پۇل سارتر، لىلمەنى وئىتورە، ل ۴۲.

۳۳- ئىنگلېز، فەد دەرىش، ل ۱۲۷ ھە دەورە، ئىنگلېز، نىسوس سىتارە (لەھەمان سەرچاەو ە)

ل ۱۰۱، ئەلبومىن سېپىنە ى ھىلەكە دەكرىتە و

لهمه غرلهتر شه وه به مارکسی به کی سه دهی بیست ده لن: ۵...
چالاکی به کیمیایی به کان له بارودوخینکی دیلری کرلودا دهنه هژی به بدلیوونی ژیان
نژرگانی (۳۴) که یو چۆن و له کوئی و کی وق؟ مه گهر خوا بزانی.

شه بجاوش گوئی لی بگرن: «زانسته سروشتی به کان ژماره به کی زۆری راستی (سه رفج
بدنه وشه ی: راستی) سه بهارت به وهی که سروشتی زینوو (الطیمة الحیة) له سروشتی
مردوی ناکۆرگانی به وه درووست بووه (۳۵) له هه مان لاهه ره شا له بهاری دروستبوونی
زینده و مرگ له ماحده وه ده لن: «زانست (فرض) ده کات... (۳۶)».

سه ریختان ۲؟ له لاهه که مه سه له که وه کو (راستی) باس ده کات و له لاهه که وه کو
(فرض) کو (گریاته) کو (له واته به) کو (ره نکه)

گرنگ فی به! بابلین چلومان کوهر بوو له ناست ئهم فرت و فیله... خۆ شه گهر
ماده ی زینوو له ماده ی مردوو وه دروستبوونی شه مه چ بیرنکی مادی ده سه لیتی و چ
ناپینکی ئسانی بوو چه ن ده کته وه؟ ئیمه ش پرومان به وه هه به به لام ئیمه ش و هه موو
که سینکیش ده زلین که وا هیشا ئینی ی لیان هه ر ئینی به.

هه لگه هه کی تری مارکسی به کان تیۆری (داروون له، تیۆره که بلسکی دوورو درژی
ده وئی به لام له چه ند خاله دا حه قیقه تی ئهم «هه لگه هه ئاکرا ده که یین:

۱- تیۆره که تیۆریکی زانستی به لکو ته تا (احتمال له واته ده چینه خانه ی (گرمان) کو
(ره نکه) کو (له واته به) شه مه ش جگه له وهی که مه سه له ی سیاسی تی ق دا ئیکه ن کرلوه بو
باهتی غه یری زانستی به کار دیت.

۲- به لام بابلین تیۆره که راسته.. شه کته تیۆره که ده یته به لگه له سه ر هه بوونی
دروستکارنک چونکه یه یه شه چالاکی به کانی دروست بوونی ژیان و گه شه سه ندفی شه وه نده
خه یرا رووبندن که چلوه بئی ری که وت نه کرئی (ریکه و ئیش = فوضی) کو ده ئی ده ستیکی
ری که هه ری له دووه ئی.

به پنی تیۆری (احتمالات) یه یه شه ده توان چل هه زلر جار (واته: ژماره هه که چچل
هه زار سفری له به رده مه) هه ون بدرئی تاجاریک ترشه شه مینی به کانی زینده وه ریکی تا که
خانه (واته شه وه نده ساکاره که له به که خاته پیکه هتوو) به شیوه راسته که رنک ی (۳۷) شه ی

۳۴- ۵۵ فلسفه لمارکسیه، ل ۱.

۳۵- ۳۶- ئاناناسیله ل ۵۲ به هه مان شه وه مادی به کانی سه ده ی نۆزده سوو بوون له سه ر
باره ی (دروست بوونی خلیس) شه ره ش که ده پانینس که کرم له بۆگه ن بوونی لاشه ی مرده
دروست ده یه (لویس پاستر) به ئالی کرکه ره هه شه ی شه مه یاره ی ده رخصت به لام
هه کیکه یان هه ر سوو بوون له سه ری به وک: کیمیا له حیة و فینانسا، ل ۲۵.

۳۷- به وکله کره ی ۵۵، ل ۱۹۸۲/۳، ل ۷۷ به سوووم.

بۇ دروستىيەنى زىندەۋەرى دوۋەم سىيەم چۈرەم؟ ئەي بۇ دروستىيەنى زىندەۋەرنىكى ئالۋۇزتر؟ ئەي تاگم زىندەۋەرە دروست دەپن چەند سالمان پىنويستە؟ تەمەنى گەردوون نىكى (۱۵) ھەزار مىليۇن سالە بەلام ماۋەي پىنويست بۇ دروست بىۋىنى ئەم (جەنابە) ژمارەپە كى خەپالى پە كەنلوتى.

تازىندەۋەرنىكى ساكارى خەپالى دروست دەپن پىنويستە ماۋەي دە تىوان (۱۱۹۷۰۱) سالان تىپەرىئى (داۋاي خىتارنەي زۇر! ۳۸۸) واتە ژمارەي پەك كە (۱۱۹۷۰۱) سفىرى لەبەردەمە لە كلىك دا تەمەنى گەردوون ژمارە (پەك و نىۋو ۹) سفىرى لەبەردەمە!

دېارە كەئە (جەنابە) زۇر عاقل ترە لەو كەسانەي كەئە ھەموو ژمارانە دەپىن بەلام ھەر دەلېن: نىكەوت دروستكە رمانە.. ئەم ئەسە پەتان لاسە ير دەپن چۈنكە خوا خۇي ۋەسفىيان دەكات: ﴿ان م الا كالاھام بل م اھل سىلام﴾ الفرقان / ۴۴. واتە: ۋەكو ولاخ وان بەلكو گومراتىش.

ۋەسفە كە پر بەنىستى خۇپانە ئەگىنا چۇن كەسنىكە ئەو كەسەي كەلەجىيان خۇاپە كى تاكو تەنیا چەند خۇاپە كى كوئىرو شىتو بىن عەللى بۇ خۇي ھەلېۋاردوۋە ۋەكو سروشەت و رىكەوت....؟

۴- «زانستىيىتى ھى دىيالىكتىك» :

مەنەجى دىيالىكتىكى مەنەجىكى زانستى پەو دە ستكەوتە كانى زانست پىشتىگىرىي دەكەن... ماركسەت (پىشتىش ھىگل) ۋادەل.

جارىئى باھەۋە بلېين كەۋا چەندىن كەس رەخنە پان لەھىگل گرتىۋو كە دىيالىكتىكى بىردىۋە جىمپانى (سروشەت) لەجىيان ئەۋەي كەلەجىمپانى (بىر) دا بىيىنئىتەۋە، ھىگل ئەو عەپپەي پىنە كىر بەلام ئىنگلز بەپن ئەۋەي كەپىنەي ھەپن شۇپنى ھىگل كەوت و خۇي توشى رەخنە كىر تەنناتە لەلەپەن ھەندىك ماركسەشەۋە بۇ نمۇنە ھىزى لوفىلتر H. Lefebvre كە لەو پىروپە دا بىۋو كە دىيالىكتىك تەمپا لە (بىر) دا ھەپە نەك

سروشەت (۳۹) ھەروەھا ماركسىي ھەنگارى جۇرچ لوكاش (G. Lukacs) كە دەلن كەۋا ئىنگلز بەھەلە شۇپنى ھىگل كەۋتېۋو لەچەسپاندنى مەنەجى دىيالىكتىكى بەسەر سروشەت دا (۴۰) ماركسىي پەكاش ھىزىيان بىرە سەرى (ھەروەھا سەر (لوفىلتر)..) تاۋاي لى ھات لەم پەلۋەرە پاشگەزىيەتەۋە ھىلشاي لى بىكات (۴۱). كۇنە كۇمۇنىستىي بۇگۇرسلانىش

۳۸- شمس العبدىن لى بلو، دەرىۋىن رىظىيە اللطون، ل ۵۱. بەزىمانى كوردەپاش: ئاھا راستە تەۋىرى دەرىۋىن ھەرسەي ھىنارە ل ۶۶.

۳۹- ن. نام عىدالقاتح نام، خرافة العبد لى للطبىعة، الفصول الاربعه / ۷، ل ۸۴.

۴۰- ھەمان سەرچاۋە ل ۸۵.
۴۱- ھەمان سەرچاۋە ل ۸۴.

میلوفان جیلاس (۲) له کوزبونوه و په کدا سالی (۱۹۵۴) به رامبر (تیتو) او دسته و داهره ی ووتبوی که ووا زانستی نوی پشنگیری ی دپالیکیکي سروشت ناکت له نه غمبیش دا له لیژنه ی بهر که زی در کر (۱۹۲۸) هر خوشی دلی که ووا زه جه نه له میزووی پیری مرؤفابه تی دا شتیکی هیچو پوچتر له بلوه ری مارکیهت سه بهاره ت به دپالیکیکي سروشت بدوزنه و (۱۹۳۰).

به لام بازانین که ووا تلوانه که هر هی ټینگلز نه بووه به ته نیا به لگو مارکیش به شاره له گوناوه چونکسه له نامه کافی سالی (۱۸۶۳-۱۸۷۴) ی نینوان مارکس و ټینگلز دا مارکس له مه دا پشنگیری له براده ره که ی ده کرد (۱۹۴۱).

به هر حال مارکسی په کان ناتوان یرکبهت له (دپالیکیکي سروشت) رزگار بکه نو (دپالیکیکي سروشت) فری بدنه دریا چونکه:

۱- مارکس نه مه ی به دل بوو.

۲- ټینگلز هاورنی یو پارمه تیره ری بوو (له پاره دا) بویه نه م کاره «خیانه ته» له مارکس خزی.
۳- له مه سووخی گرنگر لایر دپ (دپالیکیکي سروشت) واتای نه وه. ده دات که مارکیهت (شولیه) ته که ی نامینې، به لام مارکسی په کان واپان پروایه که مارکیهت (شولی په) و بیروسروشت و زوی و ناسانو دلوو به رد ده گرپته وه.

گرنگش فی په نه گره دپالیکیکي سروشت هه له پنی! قهه ناکت. ټینگلز په له ی کرد هیچی تر (۱۹۵۸) تزه عه بیسه حاشای لن بگری.

نه مه ش سه بهارهت به وه ی که (دپالیکیکي سروشت) شتیکی زانستی فی به به لام (سارتر) زور به کورنی باسی نه وه ده کت که هه موو دیالیکیکت انه که هر دیالیکیکت له نلو سروشت دا) پینچه وانه ی زانسته، به پنی سارتر منه جی زانستی له (عینی) په وه ده چنی بز په تی (پان بلننن) له بهرجه ستوه بز رووت) نه مه ش پینچه وانه ی دیالیکیکه که له په تی په وه ده چنی بز (عینی) (۱۹۶۸).

۴۲- م. جیلاس، ختجمع لیر کامل، ل. ۷۰..

۴۳- هه مان سه رچاره، ل. ۷۲-۷۳.

۴۴- ر. گارودی، کارل مارکس، ل. ۱۳۴.

۴۵- نمونه ی په له په ی ی ټینگلز (رانتر مورتگ) ی مارکسی ی هاورچه رخی باسی ده کات. ټینگلز بز مارکس ده لومنی: دوه کو من بکه؛ کاتکه ده سب نیشان بکه بز ته لو کوشی کاره که ت و به زوونین کات له چاپی بده (مورتگ، کارل مارکس حیاته... ل. ۹۶) هه روه ها ده تی: دبه هه بحال زوون چاک لای خه نه دهر (ولته به ربه مه که ی) گرتنگ نه وه په زو ته لوی بکه ی و پلوی بکه پته وه، سه بهاره ت به خانه لاوله کاتیش که به دی پان ده که ی، چی روودات کون میژده کان ده رکی پن لکه نه، ل. ۱۸۸ ټینگلزیش نه پزلای که ووا سه نو په که دگونی میژده سرو چاره که پان ده که نه چوار چارو نه که هر خانه لاوله کان به لگو که ولته ش که لای ته و به هیژن ده میژنه وه و ده پانده نه بهر تیری ره خنه.

۴۶- سارتر، لادیه و لثوره، ل. ۱۹.

واته زانست له چه ند دیاره به کی به رجه سته ده کولتیه وه ده بانگاته یاسا به ک به
 نمونه: بهرد ده که و تیه خوار وه (به رجه سته) سه یاسای (جانییه) (رووت)، به لام
 دیانیکیک (به تلیه تی لای هینگل) له و تیه کته وه ده ست ین ده کات (که چه نه شتیکی)
 رووت، او وورده ده و له سته نه ین و به رجه سته تر ده ین و سروسشته ناین، فلهسه فه،
 ده ولت.

تیتاش به شپوه به کی غمه لی تر نژانستیکی دیانیکیک روون ده که به وه وه یاسی
 یاساکی دیانیکیک ده که ین که له راستی دا یاسا نین به لکو چه ند قسه به کن و وه سنی
 چلاکی به ک ده کن هرچی تر.

۱) «یاسا» ی دژده کان

تینگلز نمونه به کان بۆ ده تیتیه وه که له هینگله وه و مری گرتوو و پلینخووف نه وه نه
 دلی ین ی خووشه که ده ل که وا که له به قترین دوزمی دیانیکیک ناتورالی دان
 به راستی به کی نه (۱۹۷۱).

نمونه که له و شته به که ده جولن: نه و شته له کاتیکی دیاری کرودا له شوینیکی دیاری
 کرودا ده ین (به لاین خالی ۱) به لام له هه مان کت دا له شوینیکی تر دابه (خال ب)، نه مه ش
 (تافلض)، (تافلض) که ش لاده چن... به رده وام بوونی دروستبوونی (تافلض) که و
 لاجوونی جووله دروست ده کات (۱۹۸۸).

نه وه ی که له م نمونه به دا به دی ده کرئی نه وه به که (کات) له (شوین) جیا کر لوه نه وه
 چونکه شته که له به ک کت دا له دوو شوین ده ین، نه مه ش بۆ چووینیکی زانستی فی به چونکه:
 ۱- خیرایی به به که ی (شوین له سه ر کات) ده پیورئی واته: کیلۆمه تر له سه ر سه هات،
 مه تر له سه ر هر که.... که واته کاتیک شته که له شوینیک دا ده ین نه وا له کاتیکی دیاری کرودا
 تیا دا ده ین و که شوینه که ی گۆری کاته که ش ده گۆری. به م جوژه نه و «قسه» فلهسه لی به
 ناریکه له گه ل (حسابی) زانست.

۲- (تیوری نیسی) کت و شوین جیانا کاته وه بۆ دووشقی جیلواز به لکو هه ردوو کیان
 له به کیتی به ک دان که (ماوه) ی ین ده وترئی (الفتره الزماتیه المکانیه) Interval. که واته
 «قسه» فلهسه لی به که له گه ل تیوری نیسی دا ناریکه نه ویش که تیوریک زانستی به نه ک
 نه دا «قسه».

به لام نه م بۆ چوو نه ی مارکیهت (پنش نه ویش هینگل) بۆ جووله نه ک هه ر
 زانستی فی به به لکو دژ به دیانیکیکه.

۱۷- پلینخووفله قضايا الاساسية فی لارکسیه، ل ۱۱۲.

۱۸- تینگلز هه موهینغ، ل ۲۰۲.

هنگل و مارکسیت ده پاته وئی بیژن که په پیدابوون و لاجوونی (تناقض) چالاکي به کي دبالیکيکي به به لأم هه تا نه گهر نم (تناقض) ش هه بن نهوا چالاکي به که (میتافیزیکي ابه چسونکه (وهه کینسان) جیاکرنه وهی (شونین) له (کات ای قی دایه. نم جزره جیاکرنه واته ش کاري مهنه جی میتافیزیکي به وهه کینگلو مارکسیت ده لاین. نمونه کافي تری ښکړگش هر له م بابه تن وه کو نمونه ی (له شی زینوو) که له کاتیکي دباري کړلوا «خوږه قی» وه له هملن کات دا «خوږی نی» به «کاتیکش نم (تناقض) نه میتی لسه که ده مرگي (۱۹۱۸).

نمونه ی تر لېلې وهی (تیشک) وهه که سرچاوه په کي مارکسي ده لاین: (ته نه لسه ده ی بیستم دا سه لاینرا کهوا تیشک شیوه په کي (تناقض) ای هه به لېلې نه وه ی بره یی به له ته نزلکو له هملن کاتیش دا بره یی به له شه پزل (۵۰).

تپه ش ده لاین:

ته نه لای مارکسي به کان ته نزلکه دزی شه پزه نه گینا له راستي دا ته نزلکه «شینکه» وه شه پزل «شینکي» تر «سرچاوه ی نم سرلښتوانه ش بؤ نه وه ده گره شه وه که نه و کاته دوو تیوری فیزیلمی لېلې ته که وه هه بوون: په کیکیان ده بووت تیشک له ته نزلکه پنت دپتو نه وه ی تر ده بووت له شه پزل پتک دپت.

جگته ناته به بره لیش نم دوو تیوره (تناقض) نین، که چی نه مه ش بووه (تناقض) لیکي راسته فینه لای مارکسي به کان که په کیکیان قسه ی زانای فیزیلمی (ماکس پلاتک) ده هینتیه ووه «په کیکیان دزی نه وه ی تر.... وه کو دوو جه ننگلوه ری هاروینز که هه دوو کین بر چه کن (۵۱)

هه لیه ته ماکس پلاتک نه به سنی نه وه په دوو تیوره که وه کو جه ننگلوه دزی به کتر وه ستون نه ک وه کو دژنکي دبالیکيکي.

مارکسي به کاتیش به م دژابه قی به وه هی به نه وه ستان به لکو «دژابه قی» هه که پان له مه پدلی تیوره که وه ده کړدو خستنه مه پدلی ملاده خوږی گولبه (ته نزلکه) دزی (شه پزه)، که واته توش به رښت لری پدوره گومیکو که شه پزل ثلوت بیی نه و کاته بؤن دلنیه نه و کان (ته نزلکه کان) دزی شه پزل نه و کان.. به لأم نلما شتی واده لاین؟

راست تیش نه وه په بو تری کهوا دوو تاییه قی په که ی تیشک (ته نزلکه) هی لو (شه پزل) دوو تاییه قی ته ولو که ری به کتر (۵۲) به لأم مارکسیت حه زی له

۴۹- ضد دیالکتیک، ۱۳۷۷ او ۲۰۲.

۵۰- «د دیالکتیک لیس فلسفه لمارکسيه»، ج. ۷۰.

51- M.E.Omeljanovsky, *Dialectics in Modern Physics*, p.15f.

۵۲- د احمد سعید الفتوحی، ترکیب الدلیل لاند، ج. ۵۸-۵۹.

اته ولو که زنی الهه بیدانی زانست و سروشت دا فی به چونکه له مه بیدانی کۆمه لگاو
چینه کان دا حمزی نی فی به لگو حمزی له مل ملاته به.. هه موو شتیکیش له پیناوی
مللاته ی پینته کاته و هه موو شتیکی ده بن به دهوری ئەم مللاته به سوورپته وه.

ده شتیون که وا مللاته رۆلینکی گه وره له کۆمه لگادا ده پین به لام مارکسیت
ده پووست بیکنه پامه کی ره ها هه روه ها سوورپوو له سه ر نه وه ی که له م مللاته به دا دوو
دژ هه به ده بن به کیکیشیان سه ر که وئی نه ویش بۆ نه وه ی ته سفیرینکی زانستی بداته
مللاته ی چینه کان و پاشان سه ر که وئی پرۆلترها هه روه ها بن که ئەم مللاته به له هه موو
که ده وون دا هه به و به م جوزه مارکسیت فه لسه فه به که هه موو گه ده وون ده گرپته وه.

ب) گلۆلانی چه ندو گلۆلانی چۆن

ده بالیکتیکی هه ده وو لایه نی چه ند (الکبیه ی چۆن (التسویه) وه ده گرئی و
که راندنه وه ی (چۆن) بۆ (چه ند) به کارینکی (میتافیزیک) ده زانی (۵۲) مارکس غۆشی
له کتیی (سه ر مابه ادا ره خته ی له و لایه ووری ناسه بۆر جوازی پته گر توه که ته بها لایه نی
چه ند له مان وه رگر توه کانی لیکۆلینه وه پان له بلره ی به ها (الفیه له وه ۵۴)

به لام لایه (چۆن) زانستی به ؟ زانسته کانی سروشت وه کو کچیلو قیزیا.. هتد.
له (چۆن) ناکۆلنه وم (خه لوزیو (گرافیت یو (ئه لماس) سنی چۆنیتی ی جیلواژن هه رچه نده
هه رسیکیان (کاربۆن یان جیلواژیش له نیولن سنی مادده که دا به هژی چه ند شتیکیکه وه به :
پنکه به سه کانی نیولن ئەتۆمه کان (که چه نده)، گۆشی ی نیولن ئەتۆمه کان (به پله)، دووری ی
نیوتان (به ئەنگستروم) هیزی نیوتان (به جیول)... که واته به ره و کوئی به چین هه ر
(چه ند له مان دپته به رده م، به لام (چۆن) شتیکیکه که له مه بیدانه دامرۆلی ناسایی بایه خشی ی دانه.
له نموونه ی (کولانی شلوایش دا ئەو (چۆن) له ی که تینگرز بایه ده کات (واته :
دروستبوونی هه لم) له راستی (چه نده) به و شۆه به ی که له سه روه وه دا باسان کرد وه کو
(سارتره یش ده نی) زانا لیره دا گوئی ده داته (چه ند) که به ی گه رما و پاله به مستوی هه لم و
هه وایه.. نه ک (چۆن) وه کو کولان و هه لم.. (۵۵).

ره نکه زانسته مرۆلایه تی به کان (المنوم الانسانیة) وه کو: کۆمه لناسی
ده رووناسی.. هتد. (له هه مووشیان زیات ده رووناسی).. (چۆن) رۆلینکی گه وره یان قدا بیینی
به لام بائمه وش یزاتین که ئەوه نده ی زانسته سروشتی به کان - که زانستی (چه ند له مان - ورد
نین و زیات قایینی هه لمن. به هه رحاله هه تا ئەگه ر ئەوه نده ی زانسته سروشتی به گانیش
وردین ئەو زاتیه یان که وا به شتیکی گه وره ی زانسته - ئەگه ر هه مووی نه بن- مل که ج

۵۲- للتسوية الفلسفية، ل ۴۰۶.

۵۴- کارل مارکس، رأس المال، ج ۱، قسم ۱، ل ۶۱۱ په رلویژن.

۵۵- صفری، لایه نی و فیلزوفی، ل ۴۷-۴۸.

۲- پالنه مهش خاتری تونان! به لام به عنی چسی نه گنر بنه وئی (س) نه فی بکی ای
 لاس ای ده دی واته له خوئی ده دی؟ له مه چون نه فی به که؟ له مه نه با بز له وهی دواپی
 پتان بلنی: له وه تا (س) دووجامان ده ست که وت و سلأو له پسا ای نه فی نه فی؟ دپاره
 له م نمونه به ی بز «گوئی دروزه کن» هیناوه توه، بن گومان تچه نین و ده شانین له ماته
 کین!

هینشا ملوه! تینگلز سه ری لن ده شینوی کاتیک که بیری ده کوپته وه که وا به به ک
 هه نگلوو به بن نه فی نه فی ده توانین (س) دووجامان ده ست بکه وئی له ویش به وهی
 (س) له خوئی بده یین، بز به ده لن: «جیاوازی فی به تیوان له م دوو له لجامه چونکمرنه فی به
 نه فی کراوه که له ناو (س ای دووجا داپه) (۵۸)، به لام به لاس، دووجا شی بکه پته وه: پان (س)
 لاس لمان ده ست ده که ویت پان (س-اس) که به کیکیان دوو (موجب ای تیندایه و
 له وهی تر دوو (سالب) له گنر سه که ی راست بواپه ده بواپه له نجایی شی کردنه وهی (س)
 دووجا (س-اس) بواپه که وا فی به.

تینگلز نمونه به گی تر ده هینتته وه بز «گوئی دروزه کن» ده لن: «له ندازه به کی جه بری
 (تفاضل) ده که پن، پشان پیچه وانیه له مه ده که پن واته ته ولو کاریه که ی وهرده گری
 (تکامل) به لام که له مه م کرد نه که پانه وه له و خالی لئوهی ده سم بن کرد (۵۹).
 تینگلز هه تر له وه نده ده لن به لام لئوه دا هه موو سه کافی له و وهرده گری پان بز سه
 زمانی جه بری:

س=ص

دس = ۱ داتشراوه که بیان وهرگرت (تفاضل)

دس=دص جینان گزین

دس=دص ته ولو کاریه که ی وهرده گری و ده پته:

س=ص

که وانا گه پانه وه خالی سه ره تا (۶۰) جاپان تینگلز له چالاک به جه بریه به ی
 - که (۱۵۰) سال به ره له وهی کیتی (دز به دورنگ) بنوسن زانراوو- ق نه گه به شتوو پان
 نه م نمونه به ش هه روا بز «گوئی دروزه کن» (۶۱)

۵۸- خد مورخ، ۲۲۰. ۵۹- خد مورخ، ۲۲۱.

۶۰- لئوه دا کتیری (تفاضل) (تکامل) بز خوئله ران روون بکه پنه وه و پا که م نمونه به بز لوتالی پانی
 هه شه سی قامده یی وه مورخ پان.

۶۱- بز له ماته سی زانستی ره ی (گوئی دروزه کن) وه کوو خوو له کپه ن لینگلز وه دورپاره
 ده کاریه وه له کتیرت که م ره یه ی بز خوئی و مارکسیش به کاری نه هینا (په یی و فراتر لینگ).

له کۆتابش دا بۆونه په کی خۆمان له سر ئەم «پاسا» ده هێننه وه که له گه له دا رنکه: ئینگلز زیندوو بوو (ئه مه بابه ته که به) ژبانی ئینگلز نه ئی ده ئی به مردن و دهرم ئی (ئه مه ش نه ئی به) پاشان ئەم مردنه نه ئی ده ئی و ئینگلز زیندوو ده پشته وه (نه ئی ی نه ئی) بێ گومان هه به پنی «پاسا» ئەم زیندوو بوونه وه په وه کو ژبانی په کم ئی په به لکو ده وه له سه ندرته چونکه ئیتر ئینگلز هه تا هه تا به ده ئی! له کۆش دا دزی (له دۆزه خ پان به هه هشت) لێره دا گرنگ ئی په به لکو گرنگ ئه وه په پاسا که مان چه سه پاند!.. به لأم ئاها مارکسه کن دان به م نه نجمله ده ئین و بړوا به زیندوو بوونه وه ده هین؟!!

دووهم: «دیالیکتیک» ی دیالیکتیک

سه په کی بلوی ناو مارکسه ت هه په که گوایه هینگل دیالیکتیکی به سه ره و خواری داناوو مارکسه ی رستی کرده وه وای ئی کرد له سر پنی بوه سق، ئەم سه ی مارکس و ئینگلز به لأم له وه خرابتر نوو سه ره حزبی په مارکسی په کان خه تیکیان هینابوو به سه ره هینگل داو هه چیان بۆ نه هینشووه وه. ئینجا بازانین مارکس و غه یری مارکس له به ره ی هینگله وه چی ده ئین: مارکس ره خنه له و مله و ره خو هه لکته رانه ده گرتی که هینگل وه کو «سه گبکی تزیو» ته ماشا ده که ن بۆمه ده ئی: (بێ پنیچ و په نا و م که وا من قوتابی په کی هینگل) (٦٧). هه ره وه: (فۆره ریاخ لاوزه ئه گه ره له گه ئ هینگل دا به رلورد بکری) (٦٣) به سه ر جیک فۆره ریاخ مادی بوو کرکی گه و ره ی کر دبوو سه ره مارکس. ئینگلز به ل «دیالیکتیکی سروشت انا ده ئی که وا کاره کافی هینگل زۆر له هه موو هه چ و پوچی په مادی په کان مه زتر» (٦٤).

لینیش که له مارکس و ئینگلز حزبی تر بوو، سالی (١٩٢٢) باریک له گۆفاریک دا بلاوه کاته وه که دوایی بلسه که به (وه سه ی ق له سه فنی لینین) ناسراو پشیلاری کر دبوو که به شداران گۆفاره که (کۆمه له ی هاروی پانی دیالیکتیکی هینگل) دا به زرفن: (٦٥) پلخاتویش هه ره وه ها دان به به ایه خ دانی هینگل به واقع و کاری له سه ره بیرو کۆمه لاپه تی ی سه ده ی نۆزه هه م دا ده ئی. (٦٦)

٦٢- مارکس، راس لاله، ج١، قس١، ل٢٧.

٦٣- مارکس، بیس فلسفه - لایق... نامه بۆ فۆن شاپته ره سالی ١٨٦٥-١٩٧٧.

٦٤- امام عبده الفتاح امام، لایق لایق... پارکراف ٢٥٥.. بۆ سه ی ترویش بپولنه: گارۆدی، کارل مارکس، ل١، ل١٠٠، زکریا ایرانی، هه چل او... ل١٨.

٦٥- یوخیانی کوردوف (٩) : اجمل فلسفه لاریکسیه، وه ریکتاری لایس ماریس، گۆفاری: سراسات هریه ١٩٧٤/١٠/١٢، ل٧٠.

٦٦- پلخاتوف، نقد لایق... ل٢٢١ هه ره وه ل٢٢٦ هه ره وه: تطور فلسفه لاریکسیه... ل٦٩ به رلورد سه ی خه ئکی ترویش هینابوو.

ئەمە بوو نىشى ھېنگل لاي سەرائى ماركسبەت (۱۶۷) بەلام ماركس خۇي سەرى لەخوتنەرائى شېواندېبوو كاتېك لەسەرمابە ادا وتېبوى گوياپە مەنەبەجە كەى خۇي لەھى ھېنگل جىباوازم (۱۶۸) بەلام دەبى مەبەستى ئەو لەم جىباوازى بە ئەو بىن كە (مەنەبە كەى (واتە چەسەتەننى مەنەبەجە كە) جىباوازم. بەلام كە مەنەبەجە كەى ھېنگل و ھەموو فەلسەفە كەشى خالى لاوازى زۇرپان قى داپە (ھەرچەندە وە كو بىناپە كى مەحكەم خۇي پىشان دەدات) ئەى دەبى ماركسبەت چۇن بىن كە لەم لاو لەو لاشتى كۆكرۇتە وەو فەلسەفە بە كى بىن دروست كىرەون؟

سەرەتا ئەگەر ماركسبەت فېكرە بە كى دېئالېكتىكى بواپە دەبواپە «پاساگانى» دېئالېكتىكى ولپەرش و بلاۋنە بوناپە و بىكراناپە بەك زىچىرە كەھەر پاسابەك بەوہى تر بەستراۋىن وەك چۇن شى واھە بە لە فەلسەفەى ھېنگل دا بە لام تىنگلزل لابل نە بوو بە م كارەھەلسى (۱۶۹).

نومونە بە كى ترى نادېئالېكتىكىتى «پاساگانى» دېئالېكتىكى و دېئالېكتىكى خۇي ئەو بە كە واتاى ھەرە فراوانى دېئالېكتىكى بېتى بە لەگۇرپان و بەرە و پۇشە وە چوون) بە لام ئەمە دېئالېكتىكى ناگرتەمە. بە كىنكى وە كو (پەنخەنۇف) بېش دان بە وە دا دەق كە دېئالېكتىكى كۆرلەق بۇنى بە (۱۷۰). ئەمەش كە دۇ بە دېئالېكتىكى خۇپەق.

دېنە ئاستىكى خوارتر: ئەو تا «پاساگانى» دۇزە كان كرۇكى دېئالېكتىكى، (تاقىش) بېش لەھەموو شىك دا ھە بە، ئەى لە تاو فەلسەفەى ماركسبەت خۇي دا؟ بۇچى دەبىن لەسەرووى ئەم «پاسا نەمرە» بىن؟

جالەگەر بېنە سەرىلەورى (بە كە مېنىقى ماددە) (دروست بوونى زىان) دېئالېكتىكى ناھېن بە لكو تەنبا بېرۋاۋە رېكى ماددىى رۋوت، ئەگەر دېئالېكتىكىش بە و شەولىە تە بە كە پاس دە كرى بۇچى لېرە دا خۇي دە شارنە وەو كوا (دېئالېكتىكىتى ئەمە كەى؟

۶۷- بە لام نەبارە ئەمە لە بەر ئەو بە كە ھېنگل مەرىبوو (مناقصى) ئە وان نە بوو ئە كىنا ھېچپان شىمتراف بە و كە سائە تاكەن كە ھەرچە رىخىلەن ئەمەش نەبارە بە كە نۇر دە بېخىق: نۇزگولان لە مەرىبوو كان و بە ھېچ ئە زىلەنى زىلمەروە كان چۈنكە زىلمەروە كان (مناقصى) زىلمەروە كانى قىت.

۶۸- بېولە: ماركس، راس ئال، ج. ۱، قىسم. ۱، ل. ۲۲.

۶۹- ئەرۋىش ئە كاتېلى (دېئالېكتىكى سەرىش) ادا كە تە وارى ئە كىرەبوو، بېولە: ئالوج لىجىل، پ. ۳۶۷.

۷۰- پەنخەنۇف، تەپسىلەن لىھىزە لولەھى... ل. ۶۵ پە راۋىن.

ٲه نچام

به ر لهوهی بچینه سر (ماددیبهق میژوووی) که به شی دووهی مارکبه ته ده لئین که واته ماته مان بۆ دهر که وت:

۱- (ماددی بهت) به واتای ئه وهی که (مادده) به که مه ته بها قسه به و هرچ به لگه به کی له سر نی به، (ماددی بهت) بیش به واتای ئه وهی که (مادده) له دهر وهی ههسته گامته... پنی نلوتزی ماددی بهت مه گهر لای مارکبه کان.

۲- دروست بوونی ژباتیش به پنی دروستکار ههروه ها ته بها قسه به کی پنی به لگه به.

۳- چ له بلوه ری ماددی بهت و چ له بۆچوونی ماددی بۆ دروستبوونی ژبان دیالکتیکی ناینین ئیتر ئه مه چۆن ماددی بهتکی دیالکتیکی به؟

۴- «پاسا» کالی دیالکتیکی زانستی نین.

۵- «پاسا» کالی دیالکتیکی پاسا نین چونکه ده بوابه وه کو پاسا به سر هه موو شتیگ و حاله تیک دا بچه سپتایه، به لام ته ناتهت به سر ئه و نمووناته ش نلچه سپین که کر لونه ته به لگه بۆ بیان مه گهر به زۆر اتبازی.

۶- «پاسا کالی» دیالکتیکی ته ناتهت دیالکتیکیش نین واته: «پاسا کالی» دیالکتیکی نه زانستین و نه دیالکتیکین و نه پاساشن!

که واته چی ده میتیته وه له ماددی بهتی دیالکتیکی؟ بلهروه ها به رسین: ماددی بهتی دیالکتیکی چ ده سکه موی زانستی و ته که لۆجی به مرؤفا بهی به عشی؟ چهنه زانا به کار بیان هیتا بۆ نالی کردنه وه گتبان؟

ٲیمه ته بها بهک به کارهتانی دهمزاتین: چه و لاشه کردنی نیمچه خوینه ران. ئه وه ننه ش له مارکبهت و له مارکسی به کان شاره زان به دلنایایی به وه ده لئین ۹۹٪ مارکسی به کان له م جوړهن، چونکه ئه و ۹۹٪ به ئه واتهن که هه لگرافی دروهم و قسه ی جوړولو ه سه د جار دووباره کر اون.

جالیره دا ماددی بهتی دیالکتیکی به خزی و وشکی به که به وه جینی ده هیلین و ژماره به کی تری ره خنه له ره شنوو سی ئه م کٲیبه ده هیلینه وه. هه ولیشان دابوو که تابنوتین به که ئه لسان بکه به وه بۆ ئه وهی خوینه ر باشتره لانی بگات پیش هه موو خوینه ر نیکیش خوینه ری مارکسی که له «ئانه که ی» خزی زۆر شاره زا نی به و له درو شمبازی و قسه ی جوړلونا په ی به که می هیتاوه (هه له ته که میکیان نه پنی).

سټیپه م - ماددي په تي میټروسی و زانست

لای مارکسی په کان (ماددي په تی میټروسی ۱۷۱۸) ناکه ته فسرټکی زانستی کوزمه لگاو میټرووو، جا تمه لټړه دا لم نږدېماپه ده کولینه ووهو روونی ده که په نوه که وا له گڼ زانست و بالغ دا ناگوښی.

۱- وجودی کوزمه لایه تی و هؤشی کوزمه لایه تی

به رهم هټنان (که لای مارکسیت سره کی ترن لایه تی وجودی کوزمه لایه تی په) بیووه هؤی په پدا بوونی هؤش (وحي) لای مرؤی سره تلای، مارکسیت نه مه ده لن... به لام زه حمت فی په پنجه واته ی نه مه بو ترؤو بلینن که وا مرؤف هؤش مند بیوونجا توانی به رهم بیټی (۱۷۲). نه مه ش به ردی بناغه ی ماددي په تی میټروسی هه لته گیرته ووم. هه لیشانه به رسین: که مرؤف هؤش مند نه بوونی چون دهستی کرد به به رهم هټنان؟ زووش پلنختارؤف وه لای ره خنه په کی وای دلبوووه ووه تیای دا سر ی لن شیلوبوو قسه ی (داروین ای هټنلبوووه که چون دهستی مرؤف «گولجیان یو نه ووه ی به پنی خواسته کافی اراده) کاریکن (۱۷۳) خواسته؟ لټرا ده؟ نه گه مرؤف هؤشی نه بوونی چون خواستی هه بووه؟

پلنختارؤف دواپی ده لن که وا له وانه په (پروانه وشه ی له وانه په) نه م دوو دهسته به هؤی هه نندیک تایه تی دورویدری جوگرانی نه و شپوه به یان وهرگر تی (۱۷۴) جلجا نه مه بلینن: په گم: مارکسی کان (اغیری مارکسی کټش هه روا) که ری یان لن ده گیر تی په نا ده به نه بهر (له وانه په او (ره نکه او) دور فی په).. که چی بؤچوونه که ی خو یان هه ر به «راستترین لیکداته وه ...» ده زان.

دوووم: کاری جوگرانیای دورو بهر که پلنختارؤف په نای بؤ ده بات په پوهندی به به رهم هټنا وه فی په که ماددي په تی میټروسی ته نکیدی له سر ده کات.

سټیپه م: وه ک ولمان گولجانی دهستی «بایره مه بوولمان» یو نه ووه ی به پنی خواسته کافی کار بکن نه ووه نشان ده دات که «بایره مه بوولمان» خواستی هه بووه (اراده)، خواستیش پټوېستی به هؤش هه په که واته هؤش سره تلو په که مه نه مه ش پنجه واته ی قسه که ی ماددي په تی میټروسی په.

۷۱- قلمه ناری (ماددي په تی میټروسی) په کار ده هټننن هه رچه نده بهرمان به ووه نی په که نه و شتانه ی که ماددي په تی میټروسی باسیان ده کات یان هیچ نه یکت په شلیکیان ماددي ی، وه کو (کارل منهایم) کیش ده تی که وا ماددي په تی میټروسی ته نجا به تار ماددي په، پروانه، K.Mannheim

Ideology and Utopia, p.228

۷۲- د. لپاس فرج، تطویر افکر لارکسی ل ۲۹۱.

۷۳- پروانه، پلنختارؤف، تطویر افکر لارکسی... ل ۱۰۶. ۷۴- هه مان سره چاره ل ۱۰۷.

پلیختانوف دەزانی کەوا ئامیڕ بە هۆی هۆشەو دەروست دەن بەلام حەز دەکت
کە هۆش بە هۆی ئامیڕەو دەروست بوون بۆه پەنا دەباتە بەر پەرستراوە کوپرە شیتە کەو
قەسە ی گاراپەنک دەهێشتەو کە گواپە ئامیڕە پە کەمە هەرە گرنگە کان بەرنکەوت
دۆز راپوونەو. (۷۵).

بەواتایە کێ تر پلیختانوف وستیوی خۆی لەو قورلوو رزگار بکات:

۱- ئامیرو بەرھەم هینان هۆشی مرۆیان دەروست کرد (مارکسەت وادەلین).

۲- بەلام هۆش دەن ئامیرو نەبەرھەم هینان دەن (عاقڵە کان وادەلین).

کەواتە دەن ئامیڕە پە کەمە کان بە هۆی ریکەوتەو پە پەداوون، ئەمانەش هۆشی
مرۆیان دەروست کرد، بەم جۆرەش پلیختانوف خۆی لەو قورلوو رزگار دەکات ئەوێش
بەبەرە کەتی خودلووند (ریکەوت)... پیرۆز بێ ناوت پەرستراوە کوپرە بێ عەقلە کە ی
جاھیلەت!

ئەمە سەبارەت بە پەیدا بوونی هۆشی مرۆی سەرەتایی. بۆ هۆشی مرۆی چەرخە کانی
دواییش مارکسەت دەن گواپە باری کۆمەلایەتی (بەتایبەتی بەرھەم هینان) هۆشی
کۆمەلایەتی دەروست دەکات. تێمەش دەتوانین بڵین کە باری کۆمەلایەتی پە کێکە
لەسەرچاوە کانی هۆشی کۆمەلایەتی بەلام هەلە پە بوتری کە تاکە سەرچاوە یان هیچ نەبێ
سەرچاوە ی سەرەکی پەتی ئەگینا ناتوانین وەلاھی ئەو پرسیارە بەدەنەو کە: بۆچی
مارکسەت خۆی (کەفەلسەفە ی چینی کرێکارە) لەو وڵاتنە زیاتر بلابوونەو کە چینی
کرێکار تیاپان دا زۆر لاوازە یان دەتوانین بڵین کەوا وەکو چینیکی وجودی نەبوو؟

۲- هێزە کانی بەرھەم هینان و پە یوونەندە کانی بەرھەم هینان

زانپان کە بەپێی بیروبوونوی مارکسەت ھاتنە کاپە ی هۆی پێشکەوتوی بەرھەم
هینان (ئامیڕی نوێ، ھتد) دەیتتە هۆی ئەوێ کە پە یوونەندەکی نوێی بەرھەم هینان یتتە
کاپەو، وئە ئامیڕە نوێگان (بۆ نمونە) سەرماپەداری یان ھیناپە کاپەو.

ئەمە راستە بەلام باس کردنی ئەمە بەرھەلی (مطلق) راست نی، چونکە ئەمە
ھەموو قۆنلغیک و سەردەمبکی مێژووی ناگرتەو، مارکسەت دەپەوێ وای ئەوێتە
مارکس دەن: ئەو ئاشە ی کە بە دەست دەخوێتتەو کۆمەلگای دەرەبە گاپەتی دەروست
دەکات (۱۷۶). ئەمەش تێرۆاتینیکی زۆر سادە پەو ھەوێکە بۆ بەزۆر سەپاندنی بۆچوونە کە ی
خۆی بەسەر ھەموو قۆنلغیکی مێژوودا.

لەلایەکی ترشەو ھەر بەپێی بۆچوونە کە ی سەرەو دەرکەوتووە کەوا ئامیڕی

۷۵- ھەمان سەرچاوە، ل ۱۰۹ پە راپوێز ۲۲.

۷۶- مارکس، پڕۆس لائسفل، ۱۱۲. مارکس ئاکی دەروست دەکات، بە لام دەن دەپێکە دەھێش، یان
دەردەخات، بە لام قەسە کانی پێشوو ئوای ئەو قەسە پە ھەر ووھە ی دەروست دەکات، دەگە پەن.

نوئی چینی نلوه راست (نه ندانن یاران، مووچه خوړان... ای بهر وه گوره بوون بر دوو، به لام مارکیهت نلوه وئی دن به ودها بئی وهك دواځی باسی ده که ین (له بابه فی سره مابه دلری دا).

۳- چینه کان و مللته ی تیوانیان

ماتیلینسز (الیان الشیوعی) میژوو به میژووی مللته ی چینه کان دوزانف. له مده ش له دوو پرووه وه هه له په:

۱- مارکیهت مللته ی چینه کان له لوه وروها دا ده کانه پتوانه بئ هموو مللته به کی تری جیوان به لام ته ناتهت بئ له وروهاش له مده ته بها بئ به شینکی میژوو که ی راسته چونکه له و ملوه به ی مده به ستانوه. که چینی بورجولزی و چینی پرؤلیتارها هه بوونو له مللته دا بوون، مللته ی تر هه بوون که په ورویه ی میژوو یان به رو شوپنی تر ده یرد به نایه تیش مللته ی نیوان نه نه وه کان (بئ گومان مارکیهت له مده ش هه روا بئ مللته ی چینه کان ده که پتیتیه وه)، مللته ی چینه کانیش به و زلی و به ریلاوی به فی په که مارکیهت باسی ده کاتو کاتیک هه بوو بئ مللته ی تری له پله وه هه بووه.

۲- له که مللته ی چینه کان یزوانه ری میژوو له ی له کومه لگای چلوه پئی کرلوی له د نه هاتووی کومونست دا که مللته ی چینه کان نلینن. ثابا میژوو دوه سوئی؟
پیش مارکس که ساتیک هه بوون که پرؤلیتکی گوره یان بئ مللته ی چینه کان دلته بوو، مارکس له مده دوزانف و ده ان که خزی له مده ی نه دوز بیوه وه به لکو له و شته ی له و دوز بیویوه ته بها له وه په که:-

۱- هه بووی چینه کان به سترلوه به لوزانف دباری کرلوی گه مده سه نلنن به ره هم هینان.

۲- هه روه ها مللته ی چینه کان کومه لگا ده که به تپته دیکتاتوریه فی پرؤلیتارها.

۳- له م دیکتاتوریه ته ش لوزانفیکه بئ نه مانی چینه کان (۱۷۷).

به پینچه واته ی به شی په که می که ی مارکس نمونه هه ن له سر په پدله بوونو نه مانی چینه کان له په که نلسنی گه مده سه نلنن به ره هم هینان. نمونه ی په که م له سر له وه ژانژنه که کاتیک تری هه ره شه ی نه مده ریکا. (سالی ۱۸۵۳ زای له سره ریو دهر مبه که کانی له سالی ۱۸۶۸ زاینا هه موو زمو ی په کاتیان نابه ده ولت و سه نه دی پاره یان ان وده گرت له ویش بئ نه وه ی ولانه که به تپته ولاتیکیش په سالز (۱۷۸) به م شپوه به ش هه ره له و سالها که گه مده سه نلنن به ره هم هینان له شوپنی خزی دا بوو دهر به که کان وه کو چینی دهر به که نه مان (له مده ش جگه له وه ی که به بئ مللته ی چینه کان له م کره رووی دا)

۷۷- گریزی کارل مارکس، ۶۲ (له ۵۵ په کی مارکس دا بئ یوزلف شپاهه ر- ۱۸۵۲).

۷۸- پرده: د ایرلیم الطماوی الاقتصاد الاسلامی... ۱۵۲.

نمونه په کي تر ټولو په که (عمر کوري الخطاب) زهوی په کافي عبراتي دابهش نه کرد
 به سر جه ننگاوه ره کان، نه گهر ټه موشی بکر دابه چینیکی دهره به گ په پداده بوو، ټه ویش
 به ټی ټه موی که گه شه سندنی بهرهم هینان گوزراتیکی به سر دا هاتیڼ.
 ههروه ها له کافي (ټه موی په کان) دلو به چه ند برهاریکی دولتته که س و کاری
 دسه لاندلره کان بوونه خلوون زهوی به ټی ټه موی گوزران به سر بهرهم هینان دا هاتیڼ.
 سه بارت به دپکتوزیه تی پرولیتاریاش (که له راستی دا پنش مارکس گراکوس
 بلیف G. Babouf ی فوره نسی بیری ټی کره بووه وه له گه ټ نه ختیک جیوازی دا) (٧٩)
 زارواوه که وا ټه موی بهرهلوو دپکتوزیه تی حزبی شیوعی و لیژنه ی مەرکه زی بوو نه ک هی
 کرلکاران، ټه وتا لینین خوی دن به ووه دا ده ټی که وا کرلکاران هیچ به هیچ ناکه نو
 پیوستیان به پشه وای هه لیژنولوی شوړشگری رۆشنیر هه په که به نلوی پرولیتاریلو
 به پارمهی تی ټه ووه شوړشه که بهر یا بکات (٨٠)، ټه لجامیش ټه ووه بوو که حزب و لیژنه
 مەرکه زی په که ی حوکیان کردو دپکتوزیه تی چینی کرلکار روناکی ی نه بیڼی، ټه موش
 نه نانهت هندیک مارکیش دانی ټی دا ده نټن (٨١) له جیاتی نه مانی چینه گنیش پرولیتاریا
 هه رمله ووه له بیری سه رمله دارو دهره به گ چینیکی نوڅی په پدا بوو که چینی بیرو کرلکه
 (فهرماتبرانی دهره گاتی دولتته).

به ټی: بیرو کرلکه کان چینیکی ټیک ده هاتیڼ ټه ویش به ټی ټی ټی ټی (چین) لای
 مارکس. مارکس له کتبی (١٨ ی برومیتری ناهلیون بوناپارت) (سال ١٨٥٠) سټی مەرچی
 دانلوه بۇ چین که ده توازی به م جوړه کورت بکر ټه ووه (جوړی ژبان، بهرزه ووه نندی په کان،
 رۆشنیری) که ټه ندمانی چینه که تیاپان دا به شدلو وه کو په ک (٨٢)، به ټی (رمون
 لرژون) موش مەرجه کان لای مارکس دوان (جوړی ژبان، ههروه ها ټه ندمانی چینه که بزات
 که په کن به رامبر دوزمن (٨٣) به م شتوه بهش ده توازین (جوړی ژبان) او (هؤشمه نندی)
 بکه په دوو مەرچی چین و که هه ر (وجودی کۆمه لایه تی و هؤشی کۆمه لایه تی) ده گرنه ووه
 ټه دوو بان سټی مەرجهش له بیرو کرلکه کان دا هه ن بۆیه چینیکی ټیک ده هاتیڼ.
 نه گهر وه کو لینینیش بنامه ی چین به (جیتگی مرفه کان له بهرهم هینان دا) (٨٤)

٧٩- برونلته: کال، روه افکر الاشتراکي، ٢٩٩

٨٠- ده موش لینین ده خاته خاته ی (پلاکسی) په کان، هه برونلته کۆمه لکسی او که دوی لینین کرلکه
 جیلاس (٢)، مچتج لیر کامل، ل. ١٢٠، (پلاکسی) برونلته به حزبی جه ماره وری نه بوو.

٨١- برونلته: کتبیبه که ی لیون ترنټسکی، الثورة للفقير.

٨٢- برونلته: کاتلین افکر کامل مارکس، په رگی، ل. ١٤٤-١٤٥.

٨٣- برونلته: ریمون نارټن، صراع الطبقات، ل. ٢٩٩.

٨٤- بل ټی ټی ټی ی لویو لویو برونلته سه رچاره ی سه روه، ل. ٢٠-٣٦.

بزانين ئەوا بېرۆكراتە كان نېسان چىنيك پىنك دەھىنن چۈنكە ئەولان رۇلى بەرپۈە بەرى بەرھەم ھىنان دەيىن.

تۇتسكى - بۇ ئەوۋى ئەفسانەى جووتە كە: (ئەھۋاردا) و (ئەھرىمەن) نەشۈنۈنۈ تەمبا كرىپكارو سەرمابە دار بەن سۇى ئەوۋە بووۋە كە بېرۆكراتە كانى بە كىتى سۇئىت سەر بە (سەرمابە دارى دەولەت - راساىلۋە الدولە) بزانين گواپە نازنلو (القلب) بان نىبە و مانى نايە نى خلوۋە نىتى (الملكۋە) بان نىبە و بۇبان نىبە (چۈنكە مووچە خۇرن) كورۇ كورۋە زاگانىان بىخەنە جىنى خۇيلان (۸۵). بەلام تۇتسكى بېرى لەوۋە نە كىردەوۋە كە كرىپكارانىش ئەم مەرجانە پان قىدا نىبە بەلام لەگەل ئەوۋەش دا ھەر بەچىن حساب دە كرىن. بەم پىنە نەك ھەر بېرۆكراتمان ھەبە بەلكو تە كىزكراتىش ھەن كە چىنيك پىنك دەھىنن و كە بىرىن لەئەنداز پارو بەرپۈە بەرانى پىرۇۋە و مېككىگە كان. ھىنو كە ھەندىنك كەس پىشېنى كىردوۋە كە بىنە چىنيكى پىشەوا.

ئەوۋى كە زىتار رىنى قى دەچىن ئەوۋەبە كە گەشە سەندى ھۇكانى بەرھەم ھىنان لەھەندىنك حالت دا بىنە ھۇى پەيدا بوونى چىنى نوئى، ئەمەش بە (مطلق) ى لەماركېت دا ھەبە، كە چى ماركېت (مطلق) لە دەست خۇى دەردە كات و ناپەوئى دان بەم دوو ئەنجامەى خواروۋە دا بىن:

۱- چ لە كۆمەلگەى سەرمابە دارو چ لە كۆمەلگەى چلوۋە پىكرلوى قەد نەھاتوۋى كۆمۇنىست دا گەشە سەندى ھۇكانى بەرھەم ھىنان دەبىنە ھۇى پەيدا بوونى چىنى بېرۆكراتى و تە كىزكرات. ھىند.

۲- بەم شىۋەبە نەمانى چىنە كان لە كۆمەلگەى كۆمۇنىست دا نەك ھەر خورافە تىكى نازانىسى بە بەلكو ھەرۋەھا لەگەل ماركېت خۇى دا ناگوئىچى.
ھۇى ئەم نارېكى بەش (خەزو ئارەزوۋى) ماركە، واتە خەزكرىن بە نەمانى سەرمابە دارو سەر كەوتى پىرۇلىتارىلو پاشان نەمانى چىنە كان. مەسەلە ئارەزوۋى نەفە..

۴- جۈرە كانى بەرھەم ھىنان

۱- كۆمۇنى سە رەتايى

ئەمىرۇ كۆمەلگە سە رەتايى بە كان مەيدانىكى باشى لىكۆلۈنەوۋەن لە بارەى كۆمەلگە سە رەتايى بە كانى مېزوۋو. لە كۆمەلگەى ئاندامان (Andamart) - كە لە ئۇفیانوۋسى ھىندى دا دەئىن - زەوۋى و راو كرىن ھاۋبەشە بەلام خلوۋە نىتى تاپە تىش ھەبە بۇ نمونە درەختىكى دھارى كراو كە كەس بۇ نىبە دەستكارى بىكات خلوۋە نەكەى خۇى نەبى (۸۶).

۸۵- تۇتسكى، الثورة للحدوة، ۱۹۵۲، ۸۶- د. قىارى محمد اسماعيل، علم الانسان، ۳۹۲-۳۹۳.

که واته دياره که خاوه نيتي گشتي زياتر بؤ شو شتانه به که زورن (وه کو زهوی که خه لکه که بؤ کشت و کان به کاری نعلتین) بان نه وانه ی له بهر دست دا نین (نازه لی راورکراو)، نه مش قسه به کی (بلانکی ای کؤمؤنيتي نامارکسم بیرده خائنه وه که نه وه به درؤ ده خائنه وه که کؤمه لگا کؤنه کان کؤمؤنيت بوونو ده لی که واته و لائانی شمرو (کافی بلانکی) کؤمؤنيتن له بهر نه وه ی دهر باکان ناکه نه خاوه نيتي ی تايه ت (امکچة خاصة ۱۸۷).

هر به باوه ری بلانکی: خاوه نيتي ی تايه تي ی زهوی کاتیک په پنا ده بی که زهوی ده گمن بی له چاو زماره ی له وه که سانه ی که ده بی کاری تيا بکه ن (۱۸۸)، له بهر نه مش کؤمه لگا کؤنه کان نه ک هر کؤمؤنيت بوون به لکو نه وه به ری تاکره ووش بوون (۱۸۹).
 هه له کانی مارکس و ٲینگلز (به تايه تي ٲینگلز) له وه دا بوون که پشيان به سٲوو به کيتي (کؤمه لگای کؤن ای (لویس مۆرگان) - که له گه ن بیرو و چوو نینان دا گو نچو بوو - زوری به بؤ چوونه کانی مۆرگانیش هووچه ن کراونه ته وه به هؤی لیکؤلینه وه ی نوڅ (۱۹۰)، بؤ نموونه له بهر ی سیسته ی (دایکانه ایمان (دایک سالاری ۱۹۱) که به هؤی لیکؤلینه وه ی زانتي په وه دهر که وتوه که بی په وه نه بووه. هه تا نه گه ر ئافره ت پایه به کی به رزیشی هه بوئی، هه روه ها دهر که وتوه که مه رج بی په سیسته مه کانی خزما به تي له هٲلی دایکه وه (مغان، خوشکی دایکه... - که ده سه لات لیره دا بؤ خاله - ٲنش سیسته مه کانی خزما به تي له هٲلی بلو که وه مام، خوشکی بلو که... - که ده سه لات لیره دا بؤ مامه - هاتن ۱۹۲). نه وه ش به ٲنچه وانه ی لیکؤلینه وه کؤنه کان که مارکس به ت پشٲی ٲن ٲان به سٲوو.

له کؤمه لگای دوور که کانی ترؤبریانند Trobriand دا که به کؤمه لگایه کی «دایکانه» ناسروه میراتی له ری ی دایکه وه په واته هر که سینک میراتی ی خالی خؤی و ره ده گریڅ هؤی رؤلی دایکیش لیره دا نه وه په که خه لکه که ٲلوه که به سه به بی مندال بوون نازان واته بروایان به بلو کيتي ی «بایلو لوجی» ی ٲلوانی به به لکو به بلو کيتي ی «کؤمه لایه تی» (۱۹۳) که واته مه سه له لیره دا نه فره میزدی په وه نه رؤلی نابووری ی ئافره ته وه کو لیکؤلینه وه

۸۷- ج. د. ه. کؤل، رواد الفکر الاشتراکي ل. ۲۵۰. ۸۸- قه مان سه رچاوه

۸۹- قه مان سه رچاوه په لأم گومانمان له مه دا هه په.

۹۰- مریس گؤمباین، له: حول نقطه الانتاج الاشتراکي، ل. ۱۷۶. (گؤمباین اش کاپرله کی مارکسی په.

۹۱- (دایکانه) ٲل لیکؤلینه وه کانی له مریز گریچاوتره له (دایک سالاری) چوونکه دهر که واره که مه سه له که زياتر مه سه له ی خزما به تي و میراتی په... هتد نه که ده سه لات، هه مان شلو ش بؤ (دایکانه) په لأم مارکسی په ٲن ٲانکان هٲشت پاسی (دایک سالاری لؤ (پارک سالاری) ده گن هه روه ها هه خٲله له شه ٲری مارکسی په کاتیش هٲشت له و سوو زماره په به کتر ده هٲان.

۹۲- سه رچاوه ی ٲلوهو، ل. ۱۷۷-۱۷۸.

۹۳- د. قباری محمد کساحیل، علم الانسان، ل. ۲۶۲-۲۶۳.

ج- دوره به گایه تی

گه شه سندنق هژگان به رههم هینان (نلمیره کان...) گه بشته پله به کی وا که نه ده گونجا له گه ل په یوه ننده کوزنه کافی به رههم هینان بویه پینوستی کرد که نه و په یوه ننده کوزنه لایجن.. مارکسیت واده ل په لام ده بینین که وا نه مانی جزری کزیلایه تی په یوه نندی نه بوو به گه شه سندنق هژگان به رههم هینان به لکو له بهر هژی به کی دوره کی که هیز شه کافی خینه کافی دورویدر بوو (مه به ست لیره ش دا ده وله تی رومایه).

به پنی ماددی به تی دهایلیکیکی و مادی به تی میژوو تی ده بوایه چینی ژر ده سته شوره که بان به رها بگردابه دزی دوره به گه کان (۱۹۹)، به لام راستی نه وه بوو بورجوازیه تی بشوره که ی به رها کرد مارکسی به کانش شورشیکي نمونه پی که دز به ده ره به گه کان بوون وه کو شورشنی فهرنسا (۱۷۸۹ز) به شورشیکي بورجوازی ناو ده به ن و مادی به تی دهایلیکیکی و میژوو پیان له یاد ده چنی که نه گه ر هم دوانه پیان له یاد نه چوایه ده پانوت ده بوایه شوره که جووتیاران به رها بان بگردابه.

د- سه رمایه داری

لینکولینه وه کافی مارکس له بهاری سه رمایه داری به وه پر هله بوون به لام به ههر حال له لینکولینه وه کافی له بهاری پیش سه رمایه داری باشتر بوون چونکه خوی له و سه رده مه دا ده ژبا له کتیک دا له بهاری پیش و پاش سه رمایه داری زیاتر (علم النیب ای) به گه ده هینا (۱۰۰).

هله کافی مارکس له بهاری سه رمایه داری دوو هژبان هه یه:

۱- مارکس چه ند بیرنکی نلما ده ی له میشک دا بوو که ده پیوست واقع و لینکولینه وه کافی خوی له گه لیان دا بگو نجین.

۲- سه رمایه داری ی روزانی مارکس له سه ره تای گه شه کردنی دا بوو.

مارکس سه رمایه داری ی کردبووه کلیل بؤ زانی پی جزیره کافی پینشوی (۱۰۱) به لام چه سهندی نه مه توشی هه له ی زوری کرد زور له پینشینی به کافی هله ده رجوون و چه ند جارنک پینشینی و ای ده کرد که ده بوایه له کافی ژمانی خوی دا روویان بدایه وه، جا که روویان نه ده دا نه و که سانه ی که هلوچه رخی بوون نه مه بان ده کرده بابنه تی

۹۹- نه مه شک به پنی ماددی به تی دهایلیکیکی (پاسای دزه کان که هه ر دژیکه نه وه ی تر دوست ده کاتر ده که ونه مصلانه ی په کتر) هه روه ها به پنی ماددی به تی میژوو تی (مصلانه ی چینه کان).

۱۰۰- (کوزل) ده تی که وا مارکس نقد ورود تپیننی ی گه شه کردنی سه رمایه داری ی کرد کتلا ره راستی سه ده ی ۱۹ و داری نه وه گوی ی نه دایه رویدره کانی کانی خوی: لمارکسیه و فلسفویه، ۴۰۳-۴۰۴.

۱۰۱- کارژدی، کارل مارکس، ۱۱۹.

په کيڼک له مو پښيښې پاته. له باره ي نه ماني چيني نلوه پرلته لای مارکس چه وساتنه وه ي پرؤلپلاريا زياتر ده ي و کؤمه لگا دلېش ده ي. به سهر هوو چيني سره کي: بؤرجوانزه ت و پرؤلپلاريا.. شو که ساته ش که سهر به چيني نلوه پرلست واته کاسه کان جوو پلارني سره خؤ، فرمانه رلن... هند به شينکي که ميان ده بنه بؤرجوازي به شه که ي ترش هه ژلر ده ي و ده بنه پرؤلپلاريا

واقع مارکسي به درؤ خسته وه: بؤ نمونه سالي (۱۹۵۴) له فېره ناسادا چيني نلوه پرلست (۶۵) مليون که س هوو جگه له په ک مليون جوو پلاريا بچووک له کليکدا پرؤلپلاريا (۶۶) مليون که س هوو (۱۰۳).

له له لمانېش دلو به ي ي (کارل کولتسکي اي مارکسي ي نه له ماني ۱۸۵۴-۱۹۳۸) که دولې لای مارکسي کان به ته حريفې نلور- چيني نلوه پرلست له سالي (۱۸۸۲) لوه تا (۱۹۰۷) به پرؤه ي ۱۷۶٪ زياد هوو له کليکدا له واته ي که کرئ و مرده گرن ته نها ۱۰٪ زياد هوو و کرئنگاري سره خؤ ۳۳٪ کم هوو (۱۰۴) ژملره کان سالي (۱۹۵۴) ه نووسه رنکي مارکسين له وېش وه کو مارکسي ک پينه که ي لمانه به: ژملره ي گه وره ي چيني نلوه پرلست پښو ته پشت گوئ بقرئ چونکه گرنگي ي که مه له چلو سرمله داره کان (۱۰۵) . جلا گه ره به ست له گرنگي ي لپوروي ي واته سه که ي (ماتيفينسؤ) که هم چينه ده پښه چيني کي نلور سره خؤ- (۱۰۶) له و پرؤلپلارياش هه روا له رووي لپوروي به وه سره خؤ ي په.

به م شپوه به تپيښه په که ي مارکس سه باره ت به نه ماني چيني نلوه پرلست نواقي و نازتسقي هوو و چه ز ي مارکسي له دوا دا هوو: چه ز به مانه وه ي بؤرجوانزه ت و پرؤلپلاريا به نه نيا بؤ له وه ي زؤر تبازي بکن و له کؤنلې دا دووه ميان سره بکه وئ.

هه له په کي مارکسي ش لوه هوو که گه شه سه نغني ته که لؤجياي ليزه دا پشت گوئ خسته شو و گه شه سه نغنه ي که پښوېست به کر لکار که متر ده کت (به هؤ ي به کاره ناني زياتر ي ئؤؤومايکيه ت او ژملره ي چيني نلوه پرلستې قه به کر دو. له جياي لوه و اي ده زاني که حدر هوو ي سرمله به (الترکز الراسالي) لای سرمله دلرلن به شپوه به کي به نه رني گؤرلنکي و ا به سهر په پوه نده: کؤمه لاپه تي په کان دا ده پښې که شؤرشي پرؤلپلاريا به دولوه ي.

به هم مان جزو ره خنهی زور له پیریاری مارکس سه بارهت بهله هژار بوونی به رده وام بووی
 پرژولیتاریا) گیرابوو، واته راسته فی به پرژولیتاریا به به رده وامی هه ژار دهی، به پنی ی
 (میرنگای مارکسی ی له له ماتیش به شی گه وره ی چینی کړنکار گه شته ناستی ژبانی
 هه ننیک تیشوی ورده بزرگوازی (۱۰۷). پنیویشته بای هه ژار بوونی (نیسی) بکری
 واته که م بوونی داهانی کړنکاران له چلو هی سرمایه داره کان نه که هه ژار بوونی ره ها
 (مطلق ۱۰۸). هه ژار بوونه که ش له و لائانه رووده دلت که له سه رته ای پیشه سازی دلت
 چونکه به شینکی دهستگهوت بؤ پرؤزه ی ز ترخان ده کړی (۱۰۹). به هه رحال هم ره خنانه
 له مارکس بهت رووی سرمایه داری سپی ناکه ن چونکه نا دایه روهری له دابه ش کړدی
 سامان هیشتا زور، نه گه ر لیزه ش دا ره خنه له سه رمله داری نه گرین هؤ که ی نه وه فی به
 که سینه منکی راسته به لگو له بهر نه وه ی که هم بسه مان بؤ سرمایه داری ترخان
 نه کړدوو.

هه له به ته ینگلز خوی - هاش مردف مارکس - ره خنهی هه بوو له به رنله ی سالی
 (۱۸۹۱) ای هلق سؤشالیستی دموکراتی له له مانی (که مارکسی به کان دهستیان به سه ردا
 گرتیوو او که تیای دا ترلوه که وا هه ژاری ی پرژولیتاریا له زایبوون دایه، ینگلز به دل
 که! زینکختن و به رگری ی کړنکاران ده به کؤسپ به رابه ر زیندبوونی هم
 هه ژاری به (۱۱۰).

مارکس بروای واپوو که پرؤزه گه وره کان پرؤزه بچوو که کان له ناو ده به ن و ژلمه به ک
 پرؤزه ی قه به ده میننه وه نه مه ش که پنی ده وتری (چر بوونی سرمایه - الترکز الراسالی)
 به لام (بیرنشتاین ای مارکسی ی له له مانی (که لای مارکسی به کان به ته حریری و لادر
 ناسراوه) ده پوت که وا ورده پرؤزه کان بواری نایه تی به کانین ده گؤرن به لام قه د به رابه ر
 پرؤزه گه وره کان نابه زین، (کارل بگوتسکی اش بروای واپوو که له مه ته نه شینکی
 کافی به (۱۱۱) له راستیش دا هم چر بوونه هه به و ده بیرتی و هه ولده دتی که کؤمه نیا
 (استکاری) به گه وره کان گه وره ز بکری به لام هیشتا پرؤزه ی بچوو که هه ره به و له و
 نلچنی له ناو بچن.

چکه له ره خنهی هم مارکسی به (له حریری) له مانه، کؤمونیستی (موضوی ای رووسی
 میخائیل کرونوتکین M. Kropotkin (۱۸۴۲-۱۹۲۱) ز) ده پوت که وا کارگه گه وره کان
 هه ر پنیویشتیان ده پنه به کارگه بچوو که کان بؤ به ره می لاره کی (۱۱۲).

۱۰۷- سیرنگه کار، مارکس... له ۱۲۶ که سالی تریش پیش مارکس بای هه ژار بوونه که به ن کړی بوو.
 له مان سه رچاره.
 ۱۰۸- ۱۰۹- ن. کاپوژ، صراح لطیفه کت، ل. ۱۶۰.
 ۱۱۰- محمود اسین الماب، مارکویز او فلسفه الطریق لفسود ل. ۷۰.
 ۱۱۱- کول، تاریخ تفکر الاشتراکی (المارکسیه و الفوضویه)، ۲، ج. ن. ۵۸۱-۵۸۰.
 ۱۱۲- هه مان سه رچاره.

زیا به‌ها (القمة المفضلة) به‌ردی بناغهی ناپووری سیاسی مارکسبه‌ته. لای مارکسبه‌تیش لثم پلسابه بریتی به له‌پلسای سه‌ره کی ناپووری سه‌رمابه‌داری و جه‌وه‌ری چه‌وساننده‌وهی کرینکارانه. لیره‌ش به‌کورتی روونی ده‌که‌بنه‌وه:

هینزی کارکردن به‌هابه‌ک به‌که‌ل‌وه‌لی به‌ره‌م هینزلو ده‌به‌خشی که‌به‌های نالوگوزیمین (القمة التبادلة) پانخود ه‌ز به‌کورتی به‌ها (القمة ای) پ‌ن دوتوتی کارای سه‌رمابه‌داریش که‌لا دینتبه به‌ره‌م به‌زغینکی زیات له‌زغی که‌ره‌سه‌کان ده‌پفروشنی په‌کیکیش له‌که‌ره‌سه‌کان کاری کرینکارانه. جائه‌و به‌هابه‌ی که‌کاری کرینکاران ده‌هینتبه کاپه‌وه‌ئه‌وه‌به که‌سه‌رمابه‌دار پیوسته بینته کرینکار به‌لام سه‌رمابه‌دار لسه‌که‌متر ده‌دلقه کرینکار، جیلوازیش نیون دوو به‌هاکه (زیا به‌ها ای) پ‌ن دوتوتی پانخود به‌شینوه‌به‌کی تر: کرینکار به‌هابه‌ک ده‌هینتبه به‌ره‌م که‌هیچ له‌یری وه‌رناگری ئه‌مه‌ش نیینی و سه‌رچله‌وهی چه‌وساننده‌وهی کرینکاره.

سه‌رمابه‌ش بریتی په‌له‌دوو به‌ش: (سه‌رمابه‌ی نه‌گوزر) که‌له‌و پاره‌به‌په‌که‌له‌بینای کارگو و لایزه‌کان و که‌ره‌سه‌و سووته‌مه‌نی.. سه‌رف ده‌کرته به‌شی دووه‌میش (سه‌رمابه‌ی بگوزر) که‌سه‌ره‌نی کرینکارانه.. ته‌نبا سه‌رمابه‌ی بگوزیش زیا به‌ها ده‌هینتبه به‌ره‌م.

به‌لام وه‌کو تیبی کرله‌و ناریکی هه‌به‌نیون لثم له‌سه‌به - که‌له‌برگی په‌که‌می کتبی (سه‌رمابه‌انا وتلوه- له‌گه‌ل ب‌چووننکی تر که‌له‌برگی سینه‌ی (سه‌رمابه‌انا پاس کرلوه.. لثم به‌رگه‌ش ئینگلز پاس مرخف مارکس پلاوی کرده‌وه‌وه‌ئه‌وش له‌وه‌به‌که‌دوو سه‌رمابه‌ی په‌کسان دوو قازانجی په‌کسان په‌پدا ده‌که‌ن ئیتر گرننگ فی‌په‌ریزه‌ی (سه‌رمابه‌ی بگوزر) ب‌ز (سه‌رمابه‌ی نه‌گوزر) چه‌ند پ‌ن به‌م شیوه‌په‌ش له‌گه‌ر دوو سه‌رمابه په‌کسان پ‌ن که‌له‌به‌کیکیان‌دا (سه‌رمابه‌ی بگوزر) زیات پ‌ن له‌سه‌رمابه‌ی بگوزری سه‌رمابه‌کی تر له‌وا قازانج ناگوزری. که‌واته سه‌رمابه‌ی بگوزر ده‌ور ناپینی له‌به‌ره‌م هینالی (زیا به‌ها) له‌مه‌ش که‌پنجه‌واته‌ی له‌سه‌ی په‌که‌سه‌و که‌له‌برگی په‌که‌می (سه‌رمابه‌انا پاس کرلوه) ۱۱۳.

ره‌خنه‌به‌کی تیش له‌وه‌به‌له‌گه‌ر ته‌نبا (سه‌رمابه‌ی بگوزر) سه‌رچله‌وهی قازانجی و زیا به‌ره‌مه‌بیت که‌واته سه‌رمابه‌داره‌کان نه‌ک کرینکاران تووشی دباردی (هه‌لایه‌ون) ده‌ین ۱۱۴.

شله‌نی پلسیته‌کمو (چلوز: هزل‌ای به‌ریخالی (ده‌وره‌ری ۱۷۲۰ ناده‌وره‌ری ۱۸۲۰ زیا به‌وه‌و) پ‌نشر و لپووی که‌ده‌وله‌مه‌نده‌کان (کارکردن) له‌هه‌ل‌ارن دن‌کپن په‌که‌متر له‌به‌ها راسته‌مینه‌که‌ی کرینکار له‌مه‌شت رولدا په‌ک رول ب‌ز عزی گردن‌گتو حه‌وته‌که‌ی تر به‌

۱۱۳- د. لیبس فرج، تهور لایحه‌ی لایحه‌ی، ۲۰۲۰.

۱۱۴- هه‌مان سه‌رچله‌وه‌ی ل ۲۰۲۰.

دەولەتمەندە كان ئەمەش كەھەمان فېكرەى (زىبابە ھابىبە، ھەروەھا دواى ملوھ بەك لەنووسراولېكى ئابوورىئائىكى وەك (تۆماس ھۇدگسكىن)دا باسى ئەمە كراوھتە وە (۱۱۵) واتە بەر لەماركس كەسى واھە بوون كە باسى (زىبابە ھا) بكن.

ھ- كۆمۇنىزىم

ئابوورىئائىس جىزۇم بىلاتىكى J.Blanqui (كە ئەمە بىلاتىكى كۆمۇنىست نى پە) ناوى سۇشېئالىستى تەبوولۇپ (Utopian Socialist) ۱۱۶ى ناھو لەسان سېۋن و فۇرىي و ئۇيۇن، پاش بە كارھىئائى ئەم زارلوھ بەش لەمانىفستۇى كۆمۇنىست- البىان الشىوعمى ھاى ماركس و ئىنگىلزا، ئەم ناوھىان پىئوھ لك (۱۱۷)، بەلام ماركس و ئىنگىلز سۇشېئالىزمە كەى خۇيان بە (سۇشېئالىزىمى زانستى- الاشتراكية العلمية) دەراتن.

ئەم «زانستى ھەش لە راستى دا بىئى بوو لەئلاوتىكە ئلوانى بەدى ھاى كۆمەلگابە كى كۆمۇنىست، ئەم ئلواھش، بان بىلېئىن ئەم ئارەزووھ بەرگىكى زانستى كراپە بەر، دەپن ئىمەش زانستى پانە ن بىكۆلېئەوھ ئابۇمان دەرىكەوئى كەسەر بەلمىشۇلۇجىا - زانستى ئەفسانە كان ئەكە نەك زانستى راستە قىبە.

بەپنى ماركس، «دەپن» كۆمەلگابە كى كۆمۇنىست بەدى (۱۱۸)، بەپنى ماركسبە تىش دەبوپە لە (ئىنگىلئەرا)دا بەدى بىتابە چونكە بەررتىن لىستى گەشە كىردى سەرمابە دىرى قىدا بەدى دەكرا، ماركس ھەر چاھەپىئى دەكردو «مىل» ن دەدلو ھىچ نە بوو، نە لەئىنگىلئەردلو نە لەفەرەنساو نە لەھىچ جىنگەپە كى تى ئەوورىبا بەلكو بەپىچە وانەوھ لەئىنگىلئەردا سەشان لەولائى تى- كىرئىكارن دەستىان داپە خەباق نەقابەپى و دەستوورى (كە شۇرېشگىرى نى پە) ئەمە لەكەتكدە ماركسبەت كىرئىكارن بەتاكە چىنى شۇرېشگىر دەزلق، ئەمرۇش لەولائىكە سەرمابە دلرە كاندا تىشوووى تى كۆمەلگا (لەجىائى كىرئىكارن) دەستىان داووتە كارى شۇرېشگىرى (۱۱۹).

بەپنى ماركس خۇشى كىرئىكارانى سەدەى ھەژدە دۇى دەسەلانى ئامىز

۱۱۵- بېولئە: كۆل، رواد لىفكر الاشتراكى، ن ۶۰-۶۱.

۱۱۶- بىتۇلۇپا: شۇئالىستى خەپائى پە كە پاسار رەھشەت و حكومەتىى ئىصوونەپس ھەپە ئەفەلسەفەى سەردەمە ئىستامى پەكەئىش دا بە (الدولة القلاطية) ئاسراو.

۱۱۷- بېولئە: كۆل، رواد لىفكر الاشتراكى، ن ۱۶-۱۷.

۱۱۸- كۆمۇنىزىم لای ماركس و ئىنگىلز چوونەپە كە كە ھالەتى ئىستى ئامىلن ئەكە ھالەتلىكە و دەپن داپە نۇقراى پان خەپائىكە و دەپن واقع خۇى ئەكە ن دا بىكۆنچىلتن، بېولئە:

K.Mannheim, Ideology and Utopia, p.112. بىكۆمان ئەمە بەقەسى خۇيان.

۱۱۹- ئەمە ئەقەسى (ماركسوز)، دەرىپارە ئەمەش سەتەپپەتى كىرئىكارانى ئەمەپەركا- بېولئە:

محمود لىبن العالم، ماركسوز لىر فەلسفە...، ن ۱۷۰-۱۷۱.

دەۋەستان (۱۲۰). كەنەمەش بىن گومان كارىكى ناشۇر شىگىزە. ۋەك چۇن ئەمرى نامىزى خۇزۇنى (ئۆزۈملىكى) بۇتە ھۇى دەر كىردى زۇرى كرىكاران ۋە ئەمانە بەنۇبىسى دەزان كەدۇى بوستىن.

كەۋاتە ھۇى راستە قىنەى ئەۋەى كەچىنىك بەچىنىكى شۇرشىگىزى يان كۇنە پەرىست لەقەلەم بەرىى ھۇ كۇنە كە پە.. ئارە زوو.

نەمانى چىنە كان لە كۇمەلگى كۇمۇنىستى خوراقى دا ئارە زوو پە كى تى ماركس، بۇ ئەمەش يان دىسان ھەول دىرلەۋ كە بەلگە پە كى زانىسى بۇ بەرىى بە كىردى.

نەك ھەر زانىتىش بەلگە ھەروا بەلۋەرە كانى تى ماركس خۇيان ئەمە بەدۇرۇ دەخەنەۋوم ماركس پىچان دەلى كەۋا بەرەم ھىتان ھەموو لاپەنە كانى تى زىان دىنىتتە كاپەۋە بەلام چۇن لە كۇمەلگى كۇمۇنىست دا گەشە كىردى بەرەم ھىتان (ئەۋ گەشە كىردى كەنەك ھەر زىاد دەكەت بەلگە دەتە قىتتە ۋە ناپىتە ھۇى پە بەلۋەرە چىنى نۇى؟

لەلەپە كى تىرەۋە ئەى جۈۋەلى دىپالېكىكى چى بەسەردا دىنىت؟ چۇن «دۇى نۇى دروست ناپىن؟ مىللەتەى دۇە كان دەمرى؟ ماركسى پە كان ھەستىيان بە گەۋرەۋى ئەم پارچە دىرلەۋى بەرگى ماركس پىچان كىرد بۇپە پىنە پە كىبان لىن دا، ئەۋەنا بەنۇبى لىنىن لە كۇمەلگى كۇمۇنىست دا (تالقات) ھەن بەلام مىللەتەى شەرىمان قاندا نەپە (تالقات شىر تاشىرە) ... پىنە گەش زۇر لە دىرلەۋى پە كە بچوو كىترە... ئەمە لىرەدا بەسەۋ لەنەسى (دېپالېكىكىۋ ماددى پەق مىزۋوۋى انا پىنە كە دە كۆلىنىنە ۋە!!

خەۋونىكى تى كۇمەلگى كۇمۇنىست ئەۋەپە كەلەۋ كۇمەلگى دا مۇرۇف بەنۇبى تۋانائى خۇى كىردە كەت بەنۇبى پىندىۋىسى پە كانى خۇى شى دەست دە كەۋىت» - كەنەمەش دىھىتائى (لۋىس بلان) سۇشپالىتى فەرەنسى پە (۱۸۱۱-۱۸۸۲) - (۱۲۱) ئەمەش خەۋونىكى خۇشە.. خەۋونەۋ بىناغە پە كى زانىسى لى پەۋ لەسەر گىرمانە پەك بىناى زاۋە ئەۋىش كە مۇرۇف لەلەستى پىندىۋىسى پە كان دا دەۋەستىۋ ھەز لەشى ئەمە زىات ناكات ۋە ئارە زوو لە كە مالىياتى زۇر لى پە... دىبارە دەپن مۇرۇف كۇمەلگى كۇمۇنىست ۋە بىرىگاتە... چۇن بۇچى؟ ھەمۋى ھەر ۋاھاتوۋا گىرمانە لەسەر گىرمانەۋ (ۋەۋاتە پە) لەسەر (ۋەۋاتە پە) بۇپە ۋاز لەماركى پە كان بىنەن خەۋونە خۇشە كاتىبان بىنەن چۈنكە پەشى زۇر پان بەدەنگى تۇپىش راناچەن.

كەۋاتە كۇمۇنىزىمە كەى ماركس دەچىتە رىزى (پولېتېگان) ۋە خەپالېكە قەد نە بوۋەۋ لەدېش ناپىن ئەۋ ماركسى پانەش كە جۈرۋەنى

ره‌خنه پان هه‌په (۱۲۲) ئەمە دەزانی و ئەم خە‌پە‌ه بەو (پوتنیا) و ئە‌فە‌نە‌پە دەزانی
 کە «سەری پەرورە» کرابووین» (۱۲۳).

خە‌پە‌پکی تیش ئە‌وه‌پە کە‌چە‌وسان‌دە‌وه‌ی گە‌ل لە کۆ‌مە‌لگای کۆ‌مۆ‌نیزم دا نە‌ئینق،
 لێ‌ره‌ش دا ئە‌ی ئە‌لک‌تەرەر هێ‌زێ‌ن Horizon ی روسی (۱۸۱۲-۱۸۷۰) دە‌هێ‌نێ‌وه
 کە‌ لە‌به‌رای ئە‌و کۆ‌مۆ‌نیزمی کە‌ (مانیفێ‌ست) پێ‌شینی ی بۆ دە‌کرد دە‌پوت کە‌وا کۆ‌مۆ‌نیزم
 هەر ئۆ‌تۆ‌کراسی پەروروسی پە‌کە‌پە (واتە حوکمی ئە‌پە‌رەر سەر‌وه‌و خۆ‌لر دا‌ت‌رول‌وه‌) (۱۲۴).

وه‌ک وو‌ئمان لای ماركس «دە‌پێ» کۆ‌مە‌لگای کۆ‌مۆ‌نیزم بە‌ر‌ه‌پان، ئە‌م (دە‌پێ) پ‌ن‌سۆد
 ئە‌م (حە‌بە‌) ئە‌پە‌ش بۆ‌تە‌ جینگە‌ی ره‌خنه‌ی زۆ‌ر لە‌ ماركس‌بە‌ت. ماركس‌بە‌ت ئە‌م
 (حە‌بە‌) پە‌تە‌ی خستۆ‌تە‌ قە‌ڵبی زانست بە‌لام حە‌قیقە‌ت ئە‌وه‌پە کە‌ ئە‌مە‌ بۆ‌چوو‌نێ‌کی
 نازانستی پە‌ چونکە‌ هە‌موو ئە‌و هۆ‌کارانە‌ دە‌خاتە‌ ئە‌ول‌وه‌ کە‌ بۆ‌پان هە‌پە‌ پێ‌تە‌ کاپە‌وه‌و ره‌وتی
 روود‌وه‌ گان بگۆ‌رن. ماركس‌بە‌ت وه‌کو پێ‌تە‌ مە‌رک‌بە‌ ئە‌ی دە‌کرد لە‌به‌رای ئە‌م (دە‌پێ) پە‌
 بە‌لام زانیان کە‌وا پێ‌تە‌ مە‌رک‌بە‌ی س‌ن‌خ‌تە‌ بوو دە‌بوایە‌ ب‌سی هێ‌چ (حە‌بە‌) لێ‌کی نە‌کرد‌پە‌.

و- جۆ‌ری ئاسیاییی ی پەر‌هە‌م هێ‌شان

مارکس لە‌پە‌ک دوو نووسراوی دا ب‌سی ئە‌م جۆ‌ری کرد‌وه‌. لە‌پە‌ کێ‌تی سۆ‌شیاڵیزم
 پاش موناخە‌شانی (تە‌بە‌یس) و (لینینگراد) لە (۱۹۳۰-۱۹۳۱) ئە‌م جۆ‌رە‌ خ‌را‌پە‌ ئە‌ول‌وه‌
 بە‌پێ‌رێ‌کی دژ بە‌ ماركس‌بە‌ت زازلو کر‌اپە‌ جۆ‌ری ئاسیاییی دەر‌ه‌پە‌ گ‌ا‌پ‌ه‌ (۱۲۵).

لە‌و‌ل‌اتی (چین) ئە‌پە‌ش دا دوژمن‌بە‌تی ی زۆ‌ری ئە‌م جۆ‌رە‌ کر (۱۲۶) هەر لە‌به‌ر ئە‌وه‌ی
 چین هێ‌چی لە‌رۆ‌ژ‌ل‌وا کە‌ م‌تر نە‌ئین ئە‌گەر نە‌خ‌شە‌ی پێ‌نج لۆ‌ن‌افە‌ کە‌ی بە‌سەر‌دا
 نە‌چە‌سێ‌ (۱۲۷). پاش تان‌ان‌بەر‌کردنی (س‌ت‌الین) و (س‌ت‌الین‌بە‌ت) ئە‌پە‌ش با‌پە‌خ د‌ر‌ا‌پ‌ه‌وه‌ بە‌م جۆ‌رە‌
 بە‌لام دە‌ست‌کاری ی هە‌نێ‌ک بۆ‌چوو‌نی ماركس ک‌را.

بە‌لام ئە‌م جۆ‌ری پەر‌هە‌م هێ‌شان کە‌ بۆ‌ چارە‌سە‌ری کێ‌شە‌پە‌کی فیک‌ری
 ماركسی وەر‌گیر‌ابوو خۆ‌ی لە‌خۆ‌ی دا کێ‌شە‌ی ق‌دا هە‌پە‌. بۆ‌ ئێ‌وه‌ ئە‌ول‌اتیکی وه‌کو عێ‌راقی

۱۲۲- پە‌لام ئە‌پە‌پە‌سی کرد‌وه‌ و ئە‌دە‌ز‌ن‌م ئە‌م جۆ‌رە‌ (اعتراف) ئە‌وه‌ی ه‌ی ب‌ین جۆ‌رە‌ ئە‌ین! چونکە‌ ه‌ی
 کە‌ س‌ت‌الینکە‌ ئە‌وه‌ زو‌پ‌ای بۆ‌ت‌ا‌وه‌! دە‌ئین و‌تە‌ وه‌کو ک‌لێ‌ر ره‌خ‌نە‌پان ق‌ی دە‌گ‌ه‌رێ‌ن بۆ‌پە‌ تا‌چ‌ا‌رن پ‌ه‌ش‌گە‌ز
 پ‌تە‌وه‌ر جۆ‌رە‌ تیان ئی پە‌ نی‌لاج ئە‌خە‌ پ‌تە‌ ک‌ا‌ت‌یان پ‌کە‌ن. (مە‌گەر کە‌ مێ‌کیان ئە‌ب‌ین کە‌پە‌ ئە‌وه‌ ئە‌مە‌ وه‌
 اعتراف دە‌کە‌ن.)

۱۲۳- س‌ت‌الین‌گ‌ز ک‌ا‌ر‌ن‌ا‌ل، ا‌ل‌و‌ر‌و‌ش‌و‌ی‌ه‌یە‌ و‌ا‌د‌و‌ا‌، ۱۸.

۱۲۴- کۆ‌ل، ل‌ا‌ر‌ک‌س‌یە‌ و‌ا‌ف‌ر‌و‌ش‌و‌یە‌ ل‌ا، ۶۱. (ئۆ‌تۆ‌ک‌راسی) حوکمی تاکە‌ کە‌ س‌پە‌ کە‌ پەر‌ه‌پ‌اشی حوکم
 دە‌ک‌ات.

۱۲۵- ی. ل‌ا‌ر‌ک‌ا، ئە‌ ح‌و‌ل ن‌م‌ط‌ ال‌ا‌ن‌ق‌ا‌ج‌ ال‌س‌و‌ی‌، ل، ۶۲.

۱۲۶- جان هێ‌ن‌ل، ئە‌ هە‌مان سەر‌چ‌ا‌رە‌، ل، ۲۹.

۱۲۷- ش‌ا‌م‌ و‌ا‌ن‌ک‌ا‌س، ل‌ا‌ر‌ک‌س‌یە‌ ال‌ئ‌ی‌ن‌ج‌ا‌یە‌ ل‌ا‌م س‌خ‌ا‌ک‌ا‌، ل، ۱۲۲.

كۆن خاوەننیتی ئایبەتی زەوی هەبوو، واتە تاكە كان زەوی غۆبان هەبوو ئەمەش كە لە گەن (جۆری ئاسیایی) ناگۆنجین كە گواپە زەوی ئای دا مەشامی، بۆیە هەندێك نووسەری سۆڤییتی شینوازی بەرھەم ھێنان لە عێراق كۆن دا بە (كۆپلایەتی) دەزان (١٢٨). بەلام هەندێك ھەن بە (جۆری ئاسیایی) دەزان و دان بەو دا نانیڤ كە خاوەننیتی ئایبەتی زەوی هەبوون (١٢٩).

بەلگە بە كیش لەسەر ھەبوونی خاوەننیتی ئایبەت ئەوەیە كە پاشای بیللی حاسورای (١٧٩٢-١٧٥٠) ی پێش زاین) لە نامە بە كی دا بۆ لەرمانبەری كی غۆی باسی پاك كردنی جۆگە لە ی ئاودێری دەكت و دەلی كە ئەو خەلكانی زەوی پان ھە بە لە دەورووبەری جۆگە لە كە ئەمە بەكەن (١٣٠).

بەلگە ی تریش لەسەر ھەبوونی زەوی ئایبەت ئەوەیە كە خەلكی عێراق زەوی بە كانی غۆبان بە كری دە (١٣١) كە گەر زەویش مەشامی بواپە كەس نە پەتوانی زەوی بە كری بداتە.

كەواتە زەوی ئایبەت ھەبوو، لە ھەمان كاتیش دا (كۆپلایەتی) جۆری بەرھەم ھێنان نەبوو واتە نە (كۆپلایەتی) نە (جۆری ئاسیایی) بە سەر عێراق كۆن دا ناچە سێ ئەمەش بەلگە بە كە لەسەر ئەو ی كە لە عێراق كۆن دا جۆری بەریلاوی بەرھەم ھێنان (واتە ئەبأ جۆرێك كە زانی ئێو ئەگەر ھی تر ھەین ئەوا زۆر لاوە كۆن) نەبوو بۆ چووتی كی تری ماركسبەت بە درۆ دە كەوتە وەو دە پێتە بەلگە بە كی تر لەسەر ئەسكی بیروبوو چوونە كان.

ھەلبەتە موندلەشانی زمان ملو ھە بۆ ئەم جۆرە بەلام لەرەش نووسە كە دا دە پەتواننە وەو تەبأ ئەو دە پێن كە وا پێنە ی (جۆری ئاسیایی) جگە لەو ی كە وە كو پێنە كانی تر پێنە بە كی بھوو كە بۆ درلوی بە كی گەورە ھەروھا پێنە كە غۆی بۆ غۆی شەقی و شەرم

١٢٨- بۆ ئەرۆك: قەمە. سەرۆكە ئە ئەمرێك القەم، ل ٣٩١ یز كۆپلایەتی و ل ٤٩١ و ٤٩٢ یز خاوەننیتی ئایبەت. ھەنقە ئە جگە ئە وە (پەرسنگا كە ھەروھا (كۆشكی پاشا) زەوی ئێزەیان ھەبوو.

١٢٩- بێرمانە: ن. مەھەرباشا القەمەن. لئەمەر القەمەس لئەمرێك القەم، ل ١١٩. ئە بێرمانە ئەم خاوەننیتی ھەش پەرەبەری ماركس و ئینگلز بۆ. بێرمانە: جان شەنزل. ئە: حوی قەم... ل ٣٩١.

١٣٠- لئەمەر القەمەس... ل ١٤٥.

١٣١- لئەمەر القەمەس، پەلە مەزین القەمەس، ل ١٠٤ و ١٠٦.

۵- ژیرخان و سهرخان

په که م ره خنه که له م بله ته بگریږی ره خنه کڅنه که په نه ویش: نه گهر راست بڼ
همو و سهره مینک ناین و نه لسه فمو هونه ر... ی تاپه تی خزی هه بڼ نه ویش به هوی
باری کومه لایه تی (په تاپه تی به ره م هینان و چینه کان...) که واته مارکسیت به ره می
سهره می خزه تی و نهها بڼ نه و کله گونجاو بوو (نه وه به م رچینک که بڼ نه و کله راست
بوڼ که راستیش نه بوو).

مارکس و ټینکلز له بڼ چوونه کتیا بڼ (ژیرخان و سهرخان) لایان ده ده، بڼ نمونه
مارکس ره خنه له (پروډون ای فوره نسی ده گریږو ده لڼ که و باروډوخی ټلپووری ده ست
به سهر ده ولت دا ده گریږی به لایم دواپی له نله به کی دا بڼ (فون شفاپتره) پشینی به کی
کرووه سهره ت به کلنکی حکومتی (پروسیا و ۱۳۲) تپای دا ده سه لاتیکی گه ورتی
دا و ته ده ولت به سهر باروډوخی ټلپووری ۱۳۳).

مارکس و ټینکلز ده لڼن که و نه و بیرو فیکره به ی که له نلو کومه لگادا به ریلووه و زاله
بیرو فیکره ی چینه فهرمانزه واکه به، هره وها ده لڼن که و بیرو ویاوه ی شوړشگپر و اتای
هه بوونی چینی شوړشگپر ده لڼت ۱۳۴).

وه کو هه مو و سه ره ها (مطلق له کافی تری مارکسیتیش نه و مارکسیت ته ی
که پروای به ره ها فی به و ده پخته نه و لوه- نه م سه به زور به ره های و تروه له کاتیک دا
نمونه ی زور هه ن که له م سه به به درو ده خه نه وه، بڼ نمونه بیرو و ته وه لاینی به که ی
(مارتن لوله ر) که که س نتوانی بڼی که و هه لقلوادی چینیکی دباری کولو، هه ره وها پاش
په پیدابوونی وه کو په ک له نلو ده ره به گ و جووتیلر دا بلو ویه وه، که واته بڼ چوونه که ی
مارکس و ټینکلز هه مو کت راست فی به و به و ره های به فی به.

ټپتاش پاسی چهل روویه کی «سهرخان» ده که بڼ:

۱- ده ولت

لای مارکسیت که چینه کان هه بڼ ده ولت هه به، ده ولتیش رولی چه و ستان و
سهرکوت کردی چینه ژیر ده سته کافی هه به (۱۳۵). نه نانه ت له کومه لگای سوشالیست دا
(که سهره ت ای سهره لانی کومه لگای کومونسته) ده ولت فی پرولیترا چینه کافی تر
سهرکوت ده کت.

۱۳۲- که پرده ترین که ماره تلی که نه ملایا بوو پلش په کگلانی که ماره ته کان له سالی (۱۸۷۱) دا.

۱۳۳- پرولاکه که ماریکه کارل مارکس... ل ۲۶۶-۲۶۷.

۱۳۴- له کلایی (فایده لایی) که نه مانی (پرولاکه: کارژدی، کارل مارکس... ل ۱۰۰).

۱۳۵- (چون لرنسیس برای ای سوشالیست ۱۸۰۹-۱۸۹۵ زینسی) ده ولت سی به سبجو
به سبسته سی کومه لایه تی و به خاره ټلی ی تاپه ت، مارکسیتس سوو دی ی وه رگوتجوو له
(پن نه وایی نه لسه ده ما). پرولاکه: رواد افکر الاشتراکی، ل ۲۰۷ په دیلوم.

نه گهر سوود له نیکو کولنه ووه (نه نرژو پولوجی) په کان پورچین ده زانین که ووا ژماره به ک له کومه لنگا مسره تایی په کان (پان وه کو خه لک ده لن: دوا که ووتووه کان) نه چین و نه ده و له تیان هه به هر چه نده خواوه نیتی ی تاپه تیان هه به، که واته به پیچنه وانه ی مارکسیت: مارج تاپه هر که خواوه نیتی ی تاپه ت هه چین په پدای پان دولت دایه زری و په پوهندی نیوان خواوه نیتی تاپه ت و چینه کان له لایه که و په پدایوونی دولت له لایه که تر به و ره های په نه په که مارکسیت بوی ده چی.

ته نانه ت له روژ ناوای نوپش دا که زانباری و وردتر هه به له باره به ووه مارکسی به کی وه (پلینخانوف) ده که و ته دوو دلی له باره ی به ستی درووستوونی دولت به به ره م هینا ووه. (پلینخانوف) دان به ووه ده نی که ووا «پند او یسته کافی چلا کی په کافی به ره م هتانی کومه لایه نی» کاری راسته و خویمان نه کردوته سر دولت له روژ ناوودا (۱۳۶) به لأم دواپی ده نی که ووا: (گه شه کردنی هیزه به ره م هینه ره کافی کومه لنگا» دانه ش کردنی کاری به دواودا هات، نه م دابه ش کردنه ش تارادده په کی گه ووه دروست بوونی دولت لینک ده داته ووه (۱۳۷).

قسی به که میش نارنکه له گه ل قسی دوه ووه دا بویه لیره دا ناچار ده نی بلنی (تارادده په ک) که به کاره هتانی لیره دلو به م شیوه به ده بکاته خوشک پان برای (ره ننگه و له وانه په).

له باره ی (نه مانی دولت) له کومه لنگای چلوه ری کراوی کومونیست دا مارکس ده پوت که ووا هر نه ووه نده پرؤلیتاریا سر که ووی دولت دست ده کت به هه لوه شان. نه مانی دولت، بلوه ریکی خه یالی ی ته نیا مارکس نه بوو، به لکو هی چنه که سینکی تیش بوو، له فیهله سووفه کونه کانه ووه (۱۳۸) تا پرودوژن (۱۸۰۹-۱۸۶۹) او بلاسکی (۱۸۰۵-۱۸۸۱) که سانی تر، (بلاسکی) پروای واپوو که هاش سر که ووتنی شؤرش پؤلیتاریا (که به پیچنه واته ی مارکسیت لای نه و به هوی کونده تای ژماره به کی که می شؤرشگپیر به رها ده نی) پیوست نمانی به دیکتاتوریه ی پؤلیتاریا له ووه پیوست به دولت نمانی. له مەش دا مارکس موده به کی نه و سر دمه کاری نی کردبوو نه ویش دوژمنلیه ی دولت، به لکو دوژمنلیه ی هه موو دسه لانتینک و حه ز کردن به نه مانیان نه ویش وه کارداته ووه په کی ذی سته مکاری به کافی دولت واته بؤچوونه که ی مارکس لیره دا له باره ی نه مانی دولت ته ووه هه لولواوی فیکره که ی خوی نه بووه به لکو دپسان نه مە شیان ثاره زووه په ک بووه و تپه لکیشی فیکره که ی خوی کردووه.

۱۳۶ و ۱۳۷- پلینخانوف- لاهوم لادسی لتاریخ، ل ۷۷.

۱۳۸- له فیهله سورفه نوینکانش (انگل) له نورسره کانی (۱۷۹۶) یی ده لأم له مە پاشگه ز بوو بوونه: ه- مرکیز، الملک و الثورة، میجل رنشاال النظریة الاجتماعية، ل ۳۶.

الینیش، دواى شوېشى (۱۹۱۷) د هېوت کهوا هم نه مانه ی دولت (ههروهه ها هاته کانه ی کومونیزم) پاش ده پان بیست سالی تر وو ده داتنه (۱۳۹۸) که چی وهک زانراوه، دواى هم ماوه په ده زگاگانى دولت قه به تر بوون و دستیان گرت به سه ر گشت لاهه نه کانی ژيانى کومه لگلو ده وله تیکى (توتالیئارى ۱۴۰۸) ی وا دروست بوو که له میزورودا نمونته ی که مه.

به هر حال واقع دهری محست کهوا نه دیکتاتوریه قی پرولیتاریا به رها بوو. نه ده دولت لمنوچوو به لکو له جیبال نه مانی دولت و له جیبال دیکتاتوریه قی چی چی کرنکار دیکتاتوریه قی دولت به لکو هی حزبی کومونیزست به لکو له مامهش دیکتاتورى تر: دیکتاتوریه قی لیونه ی مەرکه زى حزب به لکو له مامهش خراپتر دیکتاتوریه قی په ک که س که (لینن) بوو، پاشان (ستالین).

هلوړی (پانچمنسوف) ره خنه ی له هلوړی (لینن) ده گرت و ده هوت لینن دیکتاتوریه قی پرولیتاریا دیکتاتوریه قی «سه روو پرولیتاریا» تیکه ل به په ک ده کت و پادشاهه قی رهها (الملکة للطافة ۱۹۱۸) ده خاته کړ (۱۹۲۲).

(توتیسکی اش هه روو ره خنه ی له م دیکتاتوریه ته گرتیوو و له پانچمنسوف خراپتر (۱۹۲۳).. هممهش هه موو پش شوېشى (۱۹۱۷) - بزانه بهر له وه ی لینن ده سه لاتی بوپته ده ستا- پاش شوېرش کهش له سالی (۱۹۱۹) کارپه کی (حزبی) د هوت کهوا هه موو کاروباری حزب (لیونه ی مەرکه زى) ده هکت به لکو نه نتعت هم (لیونه په ایه ش وجودی قی په وهک ده زگابه کی جه مامی و له جیبال نه وه: «هه فال لینن و هه فال سفر دل (۴۸) بهار ده دن له سه ره سه له کانی روژاته کتیک نپوان خوینان سه ده کهن پان له که ل هه فالی تر (۱۹۴۴).

لینیش جارتیکین (سالی ۱۹۱۹) نيمتراف به دیکتاتوریه قی تا که حزب ده کت و سوور ده پان له سه رى (۱۹۵۰) له کونگره ی دوازه ی حزیش (سالی ۱۹۲۳) - که لینن تپاى دا به شدار نه بوو- دپسان باسی هم دیکتاتوریه ته کرا به لام پاش سالیک (ستالین) د هوت کهوا هم دیکتاتوریه ته «سه ی هچه» و کهوا باس کړدى له بهاری کونگره دا «سه هوو» بوو (۱۹۶۶).

۱۳۹- قه ه کانی لوره لبللشقه، ل ۲۳۹.

۱۴۰- توتالیئاری: ده ست گرتی دولت پان رژيم به سه ره خو بوورده کانی ژيانى کومه لگلو ده کت که سه کان.

۱۴۱- پانچمین ره مامی: حوکس قوتل کراسی په که لیوه دا پاشا طوی به ره مامی حوکم ده کات.

۱۴۲- قه ه کانی لوره لبللشقه، ل ۳۹. ۱۴۳- هه مان سه رچاوه، ل ۴۰.

۱۴۴- هه مان سه رچاوه، ل ۱۹۲. ۱۴۵- هه مان سه رچاوه، ل ۲۲۹.

۱۴۶- هه مان سه رچاوه، ل ۲۲۹-۲۳۰.

به لأم چۆن سه هورويه ك؟! سه هورويه ك كه مليونه ها كه سي دلپلۆست... جائيز نه و كه سانه ي كه ده پانه وي رووي كۆمۆنيزم سه ي بگه و بئين كه وا تلوانه كافي كۆمۆنيزم (ستالين اي لادهر به رهاي كرهوون چۆن له و راستي په خۆيان ده شارنه وه كه وا لينين به دهككاتۆريه ته كه ي خۆي ري ي خۆش كرد بۆ دهككاتۆريه ته كه ي ستالين؟ به ئن: لينين خويته كه ي رشت و ستالين تا مل خۆي تيا نفوم كرد..!

به لأم پانه ختيك بگه بئينه وه دولوه: سه رچلوه ي دهككاتۆريه كه ماركس و ئينگلز بوو. (برودۆن) ماركسي به دهككاتۆر زاتيبوو و ده پوت كه وا ره فتاري خراب له گه ل هلو ري سۆشپالسته كافي ده كرد (١٤٧)، ئەم دهككاتۆريه ش (كه تين له دلي و خۆ به گه و ره زانين و ره خنه ي كۆپزانه ي نوئندي چوونه پان) بووه هۆي دوور كه تني هه موو كه س ئن ي كه م كه س نه ئن (١٤٨) بريندار كردني خه لكي ترش شينوه به كي ره خته گرتني ماركس و ئينگلز بوو، ماركسي به رووسه كاتيش ئەمه پان ئن وه رگرتن و له وان زياتر به كاربان ده هينا (١٤٩) ئينه ش كه ماركسي به كۆن و نوئنگان ده ناسين شاره زاي زمانى دريژ پان و درند ئن پانين و چاك ده زانين كه چۆن چه كي ئەوان ته نيا چه ند جنو ئنكي جوورلوي وه كوا كۆنه په رست بو قسه ي تر له م بابه ته و ته نيا گاته كردنه به ئن له وه ي كه هيج زانيلاري به كيان به ده سه وه ئن ته نانه ت له فيكره گه ني خۆشيان (هه له به ته كه م كه سيان نه ئن) له به ره وه ش شاهه ي له وه ن كه چه كي خۆيان له دزيان به كار بينزي و گاته به عه لله خه پالوه كه پان به كرى به پان له وه ي كه راستي به زانست و ميژووي و واقسي به كان به كار بينزين بۆ لاشكرا كردني فيكره پر عه پاله كه پان.

كه واته به كورتي

- ١- مەرج ئي به په پوه ندي هه ئن نوان هه بووني چپه كان و په پيدا بووني ده ولت.
- ٢- ده ولتي به كه ي سۆشپالست و ده ولته كالي دواي له و به شۆرشينكي سه رتسه ر ي كرىكاران په پيدا نه بوون به لكو به هۆي كۆده تلو داگير كردني سه رباري و شۆرشي تالينكي به چووك هاته كابه وه.
- ٣- ئەو ده ولته ي كه ده پابه پاش شۆرشي پرۆلتاريا نه مابه بووه ئەم دله زمه پهي كه سه دان مليون كه س به ده سه ته وه ده پاتالاند.

١٤٧- كۆن، روك الاشتركي، ل٢٠٦.

١٤٨- بۆ ده وونه ي تر به وانه كاتيب، (مليوئنگه اي) ماركسي، كاتيل ماركس، ل١٤٣-١٤٥، ١٥٦، ١٦٤، ٢٢٢، ٣٦٧-٣٦٨.

١٤٩- كۆن، لئار كسيه ولفر سوويه، ل٤١٧.

ئەم بۇچوونەى ئىنگلىزىش تەنبا قەپەو بەلگەى لە سەر ئى پە بەلگەى بەپىنچەوانەى ئەمە
 ئوونەى عەرەبە گانى سەردەى پىش ئىسلام ھەپە كەبلوھەرىيان بەنەمرىى گىلان نەبوو
 بەلگەى نەشىئانىستبوو بەلام لەھەمان گات دا پرواىيان بەژملەپەك بت بوو كەبەخوای
 خوڤايتان دەزانى، بەئى! ئىنگلىز خەبرى ئەو فېكرە ئامادەپەى كەلەمىشكى دا ھەپە (واتە:
 خوا ئى پەو سەرەتا ماددەپە) ھېچ زانىيارى پەگان نادانە دەست كەزاتسى ئىو گومانى ئى دا
 نەئىو لەجىياتى ئەو پەپەلېوونى ئان لە سەر پىناغەى ئەو فېكرەپەى مېشكى
 (كەگرېمانەپە-فرضىپە) دامەزرانئو، واتە گرېمانەى پىناكر دوو لەسەر پىناغەگرېمانە
 (ظلمات بھضا فوق بعض)!

ئىنگلىز لەنوسراوى (الودفېگ فۇبەرىياخ و كۆتاھىى فىلسەفەى كلاسېكى ئەلمانى
 -۱۸۸۸) قەپەكى و ئوئوئە وە كوھى سەرەو بەلام پەپەلېوونى خودلوئەندەگان
 دەبەستىئەو بەبەرچەستە كەردى ھىزەگانى سروشتە، پاشان بەھۇى رووت كەرن
 (تېرېدەئەو پەو بەخودا پەپەدا بوو (۱۵۷).

بەپىنچەوانەى بۇچوونەگانى ئىنگلىز: پەپەلېوونى (فەرە خودلوئەندى) دوای پروا
 بەھەبوونى (پەك خوا).... نەزىر ئەگەن مېژوودا گوئىچلو، بۇ ئېوونە: لەجىياتى لەوھى
 كەلەغىزاقى كۆن دا خەلگە كە بەرەو فېكرەى (پەك خوای) بېچن ئەماشا دەكەن
 خودلوئەندەگان لىق و پېئان ئى پەپەدا دەبوو، باشترىن ئېوونەش زاتىنى ھەندېك پادشا
 بەخوداوندە. لەغىزاقى كۆن داو بەئىى زانىيارى پە مېژوونى پەگان پادشاى ئە كەدى (نارام
 سېن، (۲۲۹۱-۲۲۵۵) پىش زان، بەئىككراى خۇى كەردەبوو خودلوئەندە ھىچاى
 خودلوئەندىقى خستۆتە پىش ناوى خۇى و كۆزى خودلوئەندەگانى كەردۆتە سەر، لەوئىش
 لە (مېل) كەى كەبەپۇنەى سەر كەوتى بە سەر گەلى (لولوئى) پىخورد لوللوئى پەگان
 كەلەلوچەى سېئان و شارە زووردا دەئان - دروستى كەردەبوو.

بەر لەوھش و بەئىى پەپەكەرىك كەزىك (زاغۇ) دۇزراپووھە نارام سېن ناوى ھەر
 خودلوئەندىك و ناوى لەو شارەى كەمەلەندىقى دەھىنن، پاشان دەئان كەوا لەو خودلوئەندەنە
 لئاوئە خووزبوون كە نارام سېن بېتتە خودلوئەندى شارى (ئە كەد (۱۵۸).

نارام سېن دەرگاگەى كەردەبوو بۇ پادشاھان پاش خۇى قادوای لەنەمالەى

۱۵۷- ج. ۱، ۱۵۷، ن. لىچىز نەسەس مەكتەبە، ن. ۶۰-۶۱.

۱۵۸- ئەمەش وەرگېئەلى (د. فونى رەھبەدە لەگۇلارى سەس، ۱۹۷۶، ۱۹-۵۸، ئەھەمان
 ئىمەرەش دا وەرگېئەلى (د. مەدەئەدى لىقلاى) پەئىنگەئى ھەپە (۶۲-۷۵) كە - ئارالە كە
 پىگېئەلى ئر وەرگېئەس وەم كالىپەش ئور وەرگېئەلى ھەمور دەقە كە پە رەزىدە پەگەى دە رەدەگە وئ
 كەتە رەى (د. فونى) پاشا.

سومەری بە کە ی شاری (ئورادا) - کە بە زنجیرە ی سییە می ئور ناسراوە - شولگی (٢٠٤٨-٢٠٩٥) خۆی کردە خوڵوەند. دوا ی ئەویش پلشاکانی دوا ی خۆی پاش نەمانی بنەمالە کە عیراقی پرەو و لەپاشای (خۆ بە خواوەندنزان) کە هەر بە کێکیان شوپتێکی بچووکی حوکم دەکرد.

نۆونە بە کێ تەش پەیدابووێ خودلوەندی گۆنێ (الحار)، کە ديارە دروست کرلوه چونکە لە سەردەمە کۆنەکانی چەرخەیی بەردین گۆنێ نە دۆزرا بۆ وە دروست نە دە کرا. لە میژوو ی نوێش دا دەبینین کە وا گۆری شینخە کان بوونە تە مە زارو لە زۆر حالەت دا (شرك) پەیدا بوو و هەندێک تاپەتی ی خوا درلوه بە شینخە کان وە کو چاک کردنی نەخۆش و دوا کاردن و پارێانە وە ئێ یان، هەلبەتە ئە گەر مەسە لە پتەوی ی ئیسلام و کاری زانای بانگخوێزانی موسلمان نەبوا پە (فرە خودلوەندی) ای ئاشکرا پەیدا دەبوو. ئە م (فرە خودلوەندی) کە تاپەتی تر ئێ ی نە پارێزرا بوون وە کو نە صەرانەت کە پە رستی مەسیح و دایکی و یتە کردنی (فەیس) و پە رستیان (بانای پە رستی ئێ نە تران).

جایزانی کە وا خە لک - بە پێچەوانە ی بۆچوو ی ئینگلز - زیاتر لە رووت (مجرد) وە بەرە و بەر جەستە دە چن، واتە ئە گەر لە سەردە مێک دا خوا پە کێن دە پە رست کە بەر جەستە نە ئێ نە وا دوا یی بەر جەستە ی دە کە ن پان خوا ی تر ی بۆ دە کە نە شە ریک کە بەر جەستە ئێ نە مە یش هۆ یە کێ پەیدا بوون پە رستی هێزە سروشتی بە بەر جەستە کافی وە ک خۆرو مانگ و ئە ستێرە بوو، هەروە ها پەیدا بوون پە رستی ئە و پتانی لە بەرد پان تەختە دروست کرلون. هەلبەتە دە کتر ئی موناڵە شە ی زۆر بکە ئێ و میژوو پە رتی لە تاپەتی جۆراو جۆر کە کە رەسە ی پلشن بۆ ئە و موناڵە شە ی بە لأم ئە و نە دە بەسە بلێین کە وا ئینگلز بە مێشکی خۆی بۆ مەسە لە ی ئێن چوو وە بە لگە یە کێ زانستی و میژوو ی بە دەستە وە نە دلوم ئیستاش دە چنە سەر تۆمە تی (ئە فیونی گە لان) و یزانی ئایا لە روی واقمە وە ئە مە راستە.

چەند نۆونە بە ک دە پتینە وە لە سەر هەوڵە کافی یزوتە وە تاپەتی بە کان بۆ گۆبەخی کۆمە لگای کە ئە م هەوڵە ئە گە ن (حە شاشی) ئا نا ناگۆنجی، سەر نەش ئامازە بۆ ئیسلام دە کە ئێ کە چۆن گۆرانیکی بنە بە تی بە سەر ئیانی کۆمە لگای تاکە کافی گە لانی رۆژە لات هینلۆ خە بانێ گە وری موسلمانان لە پتیناوی دا هەروە ها خە بانێ گە وری موسلمانان لە مێژ کە رۆژە لات و رۆژ لای هە ژان دوو وە مژ دە ی گۆرانیکی گە وری کۆمە لایە تی و دە رووی و سە سی پلایووری دە دات.

لە هەر دوو حالە تیش دا، موسلمانان دوتی و موسلمان ئە مێژ، بەرگی (سلیبەت) پە مان دا کە ن دوو بوونە تە مێژیک ئیجاب و رووبان کردۆتە خە لکە تلیاکوی بە کە و هەوڵی پێ دەر کە رفنە وە پاتیان داو، لە هەر دوو حالە تیش دا ئیسلامە کە ئیسلامی پاک و پوخت و دوور

له خورافهت و بیدعه به و ئیلامیکه که رازی فی به فیکره و بۆچوونی نامۆ به خوئی تیکه ن بڼه جگه له ئیسلام نه مه چه ند بموونه به که له سه ر یزووتنه وه ی ئابهی که هه ولی گۆزینی کۆمه لگابان دلوه.

له (به هه میا)نا هوس Huss (۱۳۶۱-۱۴۱۵ی زاین) که چاکخو از (مصلح ایکی ئابهی بوو- شوژی شیک کۆمه لایه ق و رایباری ی هه لگه ی ساندبو و) ۱۵۹۱، هه روه ها جه نگی جووتیاران له نه له ماتیا دا به سه رو کابه ی تۆماس مونتره ر (سه ده ی ۱۶) به ره له ووو که مارکس له باره به وه ده ئی که وا ینشکه و لوو ترین پرۆژه ی شوژی شیک بوو تاقو له راستی سه ده ی نۆزه ده ی زاینی (۱۶۱۰)، لای مونتره ر (پادشاهی خوا- مملکه الرب) بریتی به له کۆمه لگابه ک که ناغلو سه هانی و خواوه ی ئیتی ی تابه نی ئی دا ئی به و ده ولت و کۆمه لگابه ی خۆیان به سه ر ویزدانی خه لک دا ناسه پتین (۱۶۱۱).

(گارۆدی)ش باسی قه شه ی کلۆلیکی کردوه که له جه نگی گه ریه لا (عصابت) له نه ره ی کای خو لورو دا به شعلاری ده که ن و گه و ره ی قه شه گنیش رازی نا ئن ری ئان ئی بگری چونکه «له هه ر سالی ک داسه دهه زار که س به هزی رستی به وه له نه مارۆن دا ده مرن (۱۶۲۸).

جاریکی تر ده گه رینه وه بۆ ئیسلام به لām قه ی کۆمۆنیسته کان ده هینینه وه. (نان مالا کای کۆمۆنیستی نه نده نووسی له کۆنگره ی سیه می نه نتر نلسۆن الیزم (۱۹۲۱) ره خه نی له لینن گرتبو و (لینینش هیتشا مابوو) که دزی کۆمه له ی ئیسلامی Pan-Islamic بوو. به ئینی (مالا کای) ئیلام له جه رگه ی خه باقی نه نه وابه ئی دا ده زی واته ناو جه رگه ی خه باقی ینشکه و تنخوازو دۆ به ئه یه ر الیزم (۱۶۳). له کۆنگره ی چواره میش دا (۱۹۲۲) ده بیوت که وا کۆمه له ی ئیسلامی له (جلوای) به ر به نه نده نو سیادا ژماره به کی زۆری جو تیار ی هه ژاری ئی دا به و زنده رۆ بوو له شوژی شیکری (۱۶۴). پاشان چه ند قه سه به ک ده کت که سه گه ر موسلمانیک بیانن (۱۶۵).

(حنی عظمی)ی تور کستانی ده بیوت که وا «ئابنه که مان» ئابینیکی چینه باقی فی به به لکو له سه رووی چینه باقی و چینه کانه (۱۶۶)، (سولتان گالیف)ش و سستیووی نیوزیک

• ۱۵۹- کارۆیه یی، مصلح الاشتراکیه الکبیر، ل ۲۶۰ و په رازۆی وه رگه یه.

۱۶۰- کارۆیه یی، لیدیه، ل ۱۰۲-۱۰۴.

۱۶۱- هه مان سه رچاره، ل ۱۰۴.

۱۶۲- رای لافکر روجه چاره دی فی الاشتراکیه و الاسلام، مرض د، محمود محمد گۆلاری القادافه.

ژماره ۲، ۱۹۸۷/۲، ل ۱۲۰ و په رازۆی.

۱۶۳- شراره و ننگه ی، لافکریه کۆمۆنیستیه... ل ۶۰.

۱۶۴- هه مان سه رچاره، ۲۲۷.

۱۶۵- پۆ له م کسانه به راته هه مان سه رچاره، ل ۲۳۶-۲۳۷.

۱۶۶- هه مان سه رچاره، ل ۵۲.

دېمە زىننى نىئون كۆمۈنيزم ئىسلام (۱۶۷) (گاليف) چەند بلوۋېلېكى ھەبوو ئە ھەم ماركىس ھەبوو پرواى پى بوون (لەوانەشە كەسى وا ھەر نەبوون) ۋە كو ئەوۋە كە ۋا مەسەلەى (پە كە مېنىتى مەنە) قە پە كى سەر بە مېتافىزىكە پرواى بە چە سەنەندى جىلپىيائى سۆشپالېزىم ھەبوو، لەو كەش دا كەرووسە كىن چلوۋە ئى شۆرشى سۆشپالېستى رۇژلواپان دە كىرد ئەو دەپوت كە ۋا سۆشپالېزىم لەرۇژە لات دا بەرپا دەپن - لە بەر ھە ژارى - رۇژلواى دەلە مەند بە سۆشپالېزىم قاپل ناپن (۱۶۸). ھەر وا ش بوو.

ئەم بېرولەۋرەتەش بەلگەن كە چەند جىلوۋازى ھە پە تىوان بېرى ماركىس پە كى (مەزھەبى كو ماركىس پە ك كە كرلەۋە بە بەر ا بەر بە ئە ئىۋونى گە لان).

بېلشترىن كە ۋا دوژمەلەقى ماركىسەت ۋ سۆشپالېزىم بە گىشتى بۇ ئان دە گە پتە ۋە بۇ ھۇبە كى سېسى چۈنكە زىتار (موضوئە) Anarchism (۱۶۹) ۋ (پە حقوئەق كۆماری فەرەنسى - اللطوئە المھوئە) (۱۷۰) بە پىن بلوۋېر ناسرلېوون ئە گىنا چ كۆمۇنىست ۋ چ سۆشپالېتە كان بە زۆرى پىن بلوۋېر نەبوون (پىن بلوۋېرى بە ۋا ئاى ئىنكارى كىردى ھە بوونى خوا ئە گىنا ئەو بلوۋېرى ئەوان تە ئىپا بە نالو بلوۋېر) چۈنكە لەلا پە ك بېرولەۋېرى (سۆشپالېزى مەسېسى) ھەبوو، كە سەرائى بىرى بېوون لەلا ئىنى Lamennais ۋ فەرەنسى (۱۷۸۲-۱۸۵۴) - ھەر چەندە خۇى بە سۆشپالېت نە دە زانى س بوشى Bushes (۱۷۹۱-۱۸۶۵) ۋ ھەروا فەرەنسى ۋ لەلدو Ludlow (۱۸۲۱-۱۹۱۱) ۋ مۇرىس Maurice (۱۸۰۵-۱۸۷۲) ۋ بەرىتالى..... ھتە (۱۷۱) تە نائەت (كان) - كە لەسەرە تادا لەفەرەنسادا ناوى كۆمۇنيزىم لەبلوۋېرە كانى ئەو زېلېو (۱۷۲) كاپرلە كى ئاپنلار بوو ۋ پانگە ۋازى گە پتە ۋە بۇ ئىۋونەى مەسېس ۋ كۆمۇنيزى مەسېسى بە كۆنە كانى (ۋا ئە: زىانى

۱۶۷- ھە مان سە چاۋە ل ۲۳۶، ۲۳۷.

۱۶۸- پۇ لە ۋا ئە قە سى تىرى گاليف پىۋا ئە: د. ابراهىم الطھاروى، الاقتصاى الاسلامى... ل ۱۸۷-۱۸۸. (گاليف) ئە ئىۋنە سى مە رگە زى حىزى شېۋىسى روس لە كۆنكردى سائى (۱۹۲۳) كە رىگرا ئە پەر ئەم بېرولەۋېرە ئە.

۱۶۹- پارە پۇكە دىن ھە موو دەسە ئۆكە دە رە سىن، ھە ئۆكە (موضوئە) كۆمۇنىست بوون، ئە ۋا ش كە (موضوئە) پىن كاردلېن (پا كاردلېن) ۋ (كۆنكردلېن) پى روس ۋ (پىۋولن) ۋ فەرەنسى (ئە مېشپان گراپە پىن پارەم، ئە بوو).

۱۷۰- پە حقوئەق پە كان پارلېكى كۆماری ۋ فەرەنسى ۋ ئولتەرەۋ زۇدە بۇ بوون ماۋە سى ھوكمەن (۱۷۹۳-۱۷۹۴) پە ماۋە سى ئۆلگەن تاسرلوم.

۱۷۱- پۇ ئە مائە پىۋا ئە: كۆل، روك الفكر الاشتراكى، بە شى ۲۵، ۱۸، ۱۶ ھە رە ھا: لئار كسپە ۋ الفوضوئە.

۱۷۲- روك الفكر الاشتراكى، ل ۲۰-۲۱ ۋ ل ۱۹.

سادہی ئەندامانی کۆتییە ی بە کەم) بەلاوێ کردەو (۱۷۳).

ئەمە تەسلووە بەک مایەو بەلام پانیا (لیۆی سیانزەهەم) لەسالی (۱۸۷۸) تا فەرمانی دەرکرد کە سۆشالیزم و کۆمۆنیزم دز بە نەصرانیە تێ بۆیە دەبوایە هەر نەصرانی بەکی سەر بە کۆتییە ی رۆما حاشای لە سۆشالیزم بکردایە. لەمە شەوێ بزووتەوێ سۆشالیستی بەتەولوی بەکی گرت لە گەن دوژمنایەتی کردنی تاین (۱۷۴).

کەواتە دوژمنایەتی کۆمۆنیزم بۆ ئایین (پان راستەر بلاین: دوژمنایەتی ی ئایینی کۆمۆنیست بۆ ئاینە کانی ترا) هۆزەکی سیاسی ی هەبوو نەک زانستی لێرەش دا قەبی (سولتان گالییف) دەهیننەوێ کە دەانی کەوا هیچ بەبوونەنێکی ئێ بە ئەتیوان سادەیی بەت و سۆشالیزم دە (۱۷۵).

چەندیش پێکەوێ بەستنی کۆمۆنیزم و سۆشالیزم لە گەن نەصرانیەت پان ئیسلام کارێکی پێنگەری بەی، بەهەمان شێوێ پێکەوێ لکاندنێ ماددەت و سۆشالیزم، پینە کردنە. مۆرف دە توانێ بانی موسڵام و کۆمۆنیسم (بەلام بەم شێوێ پینە گەری بەکی سەفەت دەکت و لە ئیسلام دەر دەچن) هەر و هەر دەشتوان بانی من ئێ بۆلەوێم و لە هەمان کاتدا کۆمۆنیسم لەم بارەش دا دێسان پینە گەری بەکی سەفەت دەکت.

کەواتە وەک و ئیمان هەلۆتیی مارکسەت لە تاین ئەم جەرەش دە ئین: هەلۆتیی ئایینی مارکسی لە ئاینە کانی ترا) هەلۆتییەکە. ئە ئەسل دا سیاسی بە نەک زانستی.

ج- ئاگادار (الاخلاق)

لای مارکسەت: ۱- ئەو ئاگاداری کە لە کۆمە لگاندا بەر بەلاوێ بریتی بە ئە ئاگاداری چینی دەسە لانداری. ۲- هەر چینیکی ئاگاداری ئایینی خۆی هەبێ. ۳- ئاگاداری نسی بە واتە بە ئێی سەر دەم دە گۆرێ.

ئە گەر نەختیک لەمە ورد بێن بۆمان دەر دە کەوێ کەوا رای بە کەم لە گەن رای دوو دەم دا ناگۆرێ، چونکە ئە گەر هەر چینیکی ئاگاداری خۆی هەبێ و شەهێر ئوموێ پرۆلیتاریا ئاگاداری ئایینی خۆی هەبێ کە جیلیت لە ئاگاداری بۆرجوئیزەت کەواتە لە کۆمە لگاندا دوو جۆر ئاگاداران هەبێ، لەبەر ئەوەش کە پرۆلیتاریا زۆرینە ی کۆمە لگایە (پان لە دوایدا دەیتە زۆرینە) کەواتە ئاگاداری ئەو دە ئێ ئاگادار بەر بەلاوێ کە ئێ نەک ئاگاداری چینی دەسە لانداری.. هەمان شێش بە سەر ئاگاداری جۆتیارە کانی کۆمە لگای دەر بە گێ و کۆلە کانی کۆمە لگای کۆلەلایەتی دا دە چەسپێ، بەم شێوێ دوو بۆچوونە کە ی (۱) و (۲) ی سەر وە دز بە یە کێ. هۆی بۆچوونی (۲) گە پاننەوێ کۆتیرانی هەموو لایەتیکی ژبانە بۆ لایەتی

۱۷۳- هەمان سەرچاوە، ل ۱۲۴.

۱۷۴- بېروكە: كۆلۆن لائىكىسىة و فەلسەفە، ل ۲۵۱ بە دوو.

۱۷۵- د. بېرەنەم لىخاوە، الاكساد الاسلامي...، ل ۱۸۷.

ټلووړیو بهرهم هینلن.. به لن گومان ټنا ډا ډه به لایه ډی ټلووړی کارلکی گه وړه ی هه به له سر ټاکار. به لام ټه مجارش وه کو هه موو جارنکی تر مارکسیت زنده پړو هوو له م مه سه له به دا. بؤچوونی (۱) ټپش هیچ هؤبه کی ډه به برای ټپمه غه یری ټه وه ی که «به لمینرئ» که وا ټاکاره به ده کانی کؤمه لگا غه ټای چینی ده سه لانداره واته چینی چه وسینر. راسته چینی ده سه لاندار کار ده کته سر ټاکاری هه موو کؤمه لگا به لام ټیدعیامه کی زؤر گه وړه به. که بووترئ که وا ټاکاری ټه و چینه ده پته ټاکاری هه موو کؤمه لگا ټه مه ش جگه له وه ی - وړه ک وغان - که ټه مه له گه لن بؤچوونی دووه م دا نار ټکه.

سه بارت به برای سیمه ی مارکسیت گواپه ټاکار نسې به. ټینگلز ده لن که وا به سای (دزی مه که) به سایه کی نهر فی به چونکه به سای که له و کؤمه لگاپه دا نلمینرئ که به لپیڼوه نره که کانی دزی ټیای دا نلمینرئ (۱۷۶) به لام ټم ټسه به به نندی ټه و کؤمه لگاپه غه بال په به. کؤمه لگای کؤمونیست که هه موو که س ټیای دا به پنی ی پندلوسته کانی شتی ده دست ده که وئې ټن گومان چینه ده وله مه ننه کان نلمینرئ و زبا مه سره فی نلمینرئ بؤبه چلو لیکری نلمینرئ و خه لک به پنی ی پنیو بیستی خؤی مه سرف ده کات و ته ماعیان نلمینرئ و دلوا ی که مالیاتی زؤر نا که ن.

به لام له م کؤمه لگا ټه فلسفه یی به دا ده ټن بهرهم مه کان وه کو په ک ټن: په ک جؤر سه به ره و جلیو به رگی وه کو په ک بان ټپک له په ک ختووی په ک قه باره... هتد. ټه گه ر بیټ و مؤدلیکی سه بهاره ی نوئی پشکه و ټوو دابینرئ ده ټن خیرا چه ند ملیونیکې لن دروسن بکریو دابش بکری به سر هه موو هاپلای ټانی کؤمه لگای به خته وهر نه وه کو ټه واته ی ده ستیان نه که و ټووه ته ماعی لن په کن و ټه و کته روو په کنه دزیو کؤمه لگای به خته وهر به سارو فه رمانی «دزی مه که» ټیادا زیندوو بیته وه!

به لن: راسته ټاکار نسې به به واته ی ټه وه ی که قابلې گؤرانه به لام فه رسانه خو دای په کان ده مننه وه وه ک پیوانه بؤ ټاکار مارکسیتش پروای به مه فی به چونکه پروای به ټاپنی خوای لی به.

د- یاسنا، فه لسه فه، هونه ر

دیسان به ستی ټم لایه نانه ی (سه رخان) به لایه ډی ټلووړی په وه لای مارکسیت زؤر به ره هاپی به س ده کریو کار ټیکرنی لایه نه کانی تر به کار ټیکرنیکې لاره کی و په دوو زانلوم... هه لجه ته بؤ هه موو که سینک دپاره که ټه مه راست فی به ته مها نموونه ی فه لسه فه ی مارکسی خؤی به سه بؤ ټم مه به سته. مارکسیت - وړه کو هه موو ټیکره سؤشالیسته کانی سه ده ی نؤزده - به ره هی سه رده ی خؤی ټی، سه رده ی چه وساندنه وه ی کریکار.

له مه ش پشگیری ی بؤچوونه مارکسی به که ده کات له بهاره ی به ستی فه لسه فه به لایه ډی ټلووړی به لام هه ر له مه خؤی چه ند راستی په کان بؤ روون ده کانه وه:

۱- نه که هه ر مارکسیت به لکو ټیکره سؤشالیسته کانی تریش که بؤ چینی

کریکار هاتپون به ره می له و سهرده من، که واته بۆچی له و هه موو جیلاوی به له نیوان له و فیکره سۆشیاستپانه هه بوه؟ لایا باری کۆمه لایه تی (به تاپیه تی لایوری) به ک بار نه بوو؟

۲- جگه له فیکره سۆشیاستپانه کان فیکره ی نه ته واپه تی زۆر گه شه ی سه نده بوو به لگو له راستی دا سه ده ی نۆزده به سهرده می نه ته واپه تی ناسرا بوو، له م فیکره ش هه لولولای باری چینایه تی نه بوو به لگو هه لولولای وه زعینکی نه ته واپه تی بوو به تاپیه تی له له له ماتیا که برقی بوو له زماره به ک له ماره ت که به کیان نه گرتبوو.

۳- نه گه ر فه له فه ش بناغه به کی چینایه تی هه پێ لیر چ پێوست ده کت بانگه شه بۆ فیکره ی مارکسی له کوردستان دا (که فیکره ی چینی کریکاره) بکری له کاتیک دا چینی کریکار چینیکی کزو لاوازه؟ لایا نه مه بازدان ئی به به سه ر به یوه ندی نیوان (لیرخان او (سه رخان) که مارکسیه ت بلوه ری پێ به تی! له مه ش نه ک ته نیا له کوردستان به لگو فیکره ی مارکسی له ناو رۆژه لات دا ماوه به ک بلان بووه وه، له و رۆژه لات ی که چینی کریکاری نه گه ر وه ک هی کوردستانیش نه پێ له و نه ختیک له و گه وره تره. له مه ش به لگه به له سه ر نه وه ی که مارکسیه ت به پێچه وانه ی به یوه ندی نیوان (لیرخان او (سه رخان) بلان بووو به م شیوه به به یوه ندی به که به و ره هابی به ئی به که مارکسیه ت بۆ ده چی (۱۷۷).

هه ر له به ری فه له فه وه ئینگلز ده ئی که وا فه له فه ی به که م (واته: فه له فه ی هه ره کۆن) فه له فه به کی مادی بوو، پاشان فه له فه ی ئایه دی (مثالی) له مه ی نه ئی کرد، له کۆتایش دا فه له فه ی مادی نوئی له م فه له فه (مثالی به ی نه ئی کرد) (۱۷۸).

به ر له هه موو شتیکیش ده لێن: هیچ به لگه به کی مێژووی ئی به له سه ر له وه ی که وا به که م فه له فه فه له فه به کی مادی بوو ئی به لگو نه گه ر بگه رینه وه بۆ چۆنی ئی به پدایوونی ئاین لای ئینگلز ده بینین که وا سه ره ئای به پدایوونی ئاین به پدایوونی مادی نه بوو، ئینگلزیش دوو بۆ چوو ئی هه به بۆ دوو شتی تریک له به ک. هۆ که شی زات لوم: ئاین «شتیکی خه لپه» بۆ به ده ئی مادی نه پێ، به لایم فه له فه «شتیکی باشه» بۆ به ده ئی به که م فه له فه مادی بوو پێ!

که واته «گومان» (واته: پێ به لگه به یی له سه له به ری فه له فه ی به که م که گوایه مادی بوو) چوه پان «لاره زوو» - که فه له فه باشه و ئاین خه لپه - له م دوانه وایان له ئینگلز کرد که به دوو جزو بپرسکاته وه به ئی له وه ی هه ست به خۆی بکات.

۱۷۷- ره تگه هه ده ئیکه مارکسی پێن: مارکسی په ت تپه نه کانی تری غه بری لایوری و چینایه تی ئی به ره م مێژوون ره چای ده کات: .. تپه ش ده ئین: به ئی تا چاره ره چای بکات، به لایم هه له گه ل له م ره چای کرینه ش دا (بته مای په که م) پان (پناغه که) هه ره به هه شته و نه گه ر (هستی تر) هه پێ نه وا (هستی په که م) هه به، له ره ی لایوری و چینایه تی.. هتد.

۱۷۸- ئینگلز ضد مومین، ل ۲۳۴.

ټنگلز هر لسه ره تاوه ده که وخته چاله وه به لام هښتا ماوه ق تهای دا نوم پ! وتمان
 هېچ به لگه به کی زانستی بی په لسه ره لوهی که له لسه فهی په کم له لسه فه به کی مادی
 بووه له لسه ته نیا رای ټنگلز خزیه ق به لام هه روه ها ده برسین: کی ده لی له لسه فهی
 مادی ی نوی له لسه فهی (مثالی) نه بی کرد؟ ټنگلز هه زی کردوه ه شتی واپن به لام
 واقع به دروی ده خاته وه له وه نده له لسه فهی جزر لو جزری (مثالی) هه ن له وه نده
 له لسه فهی مادی بی په خز له گه ر مبه سنی له نه ق هېوچ له کردنه وه ه بی، واته
 مادی به ت مشابه بی هېوچ له کردنه وه ه واته له به کی وخواوه که له خه هالی خز ی در ی
 هتاول (۱۱۷۹).

له مه سه بارت به لاه بی (له لسه فه)، بی گومان لاه نه کافی تر وه کو (پلساو) هونه را
 له و باشترین وه وه کو راهتین بؤ خزله ریان جن به هیلین.

چوارم - دپالینکیکیستی هی مادنله یه قی میژووی

پاش لوهی له ه شی من به م دا زانپان که و لیدهای لوهی که مادی به بی میژووی
 نه فسیر لکی زانستی په بؤ کومه لگو میژوو لیدهایه کی بی بناغه به واته مادی به بی میژووی
 «زانستی» بی په و پاش لوهی زانپان که و له ناو خودی خز ی دا ناریکه ده مینته وه بزاتین
 که تاها مادی به بی میژووی به راستی «دپالینکیکی هی» له مه ش وه ک هاسی مادی به بی
 دپالینکیکی که سه رتا سه لماتنمان که و باوه بلکی زانستی بی په، پاشان سه لماتنمان
 که دپالینکیکیش بی په.

هه لبه ته به سانه که بزاتین که و مادی به بی دپالینکیکی و مادی به بی میژووی زانستی
 نین بؤ لوهی که هېوچه لی په که بیان دریکه و بی به لام ټیمه هه ول ده ده بن له وه ش
 به لمینین که و هه روه ها دپالینکیکی نین له وه ش به مه به سنی زیاتر روون کردنه وهی له و
 راستی به ی که و فیکری جاهلی له ناو خودی خز ی دا ناریکه که و له وه شتته ی
 که لیدهایمان ده کات بؤ خز ی جگه له وهی راست نین هه روه ها له خز ی دا به دی ناپن.

۱- به شی زوری له و چالاکی هانه ی که مارکسیت به لسان ده کات دپالینکیکی نین
 به لگو شیوه هیل (خطی، ان، واته (أ) ده یته هز بؤ (ب) نه میشان هز بؤ (ج)... هتد،
 به لام دپالینکیکی وانی په، بؤ نمونه کاری به ره هم هینان له سر دروستکردنی هوشی مرؤف و
 هوشی کومه لاه بی... له مه ش دپالینکیکی بی په.. جا بؤ لوهی مارکسیت تام و بؤ په کی
 دپالینکیکی بداته چالاکی کی و ده لی که و له م دوو شته کار له په کتر ده که ن... به لام له مه
 سوودی بی په چونکه له گه ر له مارکسیتک برسین: هوش هه لقولاری چی په؟ ده لی:
 هه لقولاری به ره هم هینانه... که واته هه ر ده بی (أ) هه بی و (ب) به دوا ی دا هاتنی
 که له مه ش په یوه نښکی شیوه هیل (خطی) نه ک دپالینکیکی.

۱۱۷۹- له ره خطه په مان بیفاح نی په له لسه فهی (مثالی) چونکه له ویش وه کو له لسه فهی
 مادی گورلیس په.

بەھەمەن شىۋەش بۇ بىلەنكى تى مار كىسەت ئەۋەش: گۇرانی ھىزە گانی
بەرھەم ھىتان گۇرانی پەپوۋەندى بە گانی بەرھەم ھىتانى بە دوۋا بە. كە ئەمەش پەپوۋەندىكى
شىۋەھىلە نەك دىئالىكىكى.

ھىتان بۇ پەپوۋەندى تىوان (ئۇرغۇن) (سەرغان) كەپە كەمىن دوۋەمىن دەست
نىشان دەكتو پەپوۋەندە كە پان دىئالىكىكى نى بە.

۶- لەمىللاھى چىنە گان دا دەپوۋە بە پىنى لەمىللاھى بە كەمى دىئالىكىكى
دەر بە گاپەق پەپىدا نەپوۋا بە بەلكو كۆپلە گان شىۋاۋىكى تىپان پىك بىشاپە چۈنكە
كۆپلە گان و خلوۋەنە گان دوو چىنى دۇ بە بەك بوۋىن و بە پىنى دىئالىكىكى دەپوۋە دۇنك
سەرىكە وتلەپ كە كۆپلە گان. بەلام دەپىن پاش كۆپلەپەق دەر بە گاپەق بەرپاۋو، ھەمان
شىش بۇ دەر بە گاپەق: دەپوۋە دۇە كە تى واتە جوتلەرە گان سەرىكە وتلەپو شىۋاۋىكىپان
پىك بىشاپە كەچى شىۋاۋى سەرمەپە دار پەپىدا بوو. بۇ جارى سىن بەمىش دىئالىكىكى پەق
دە كەۋى و لەمىللاھى ئەۋەى كرىكاران زان بىن بەسەر سەرمەپە داران دا دەپىن حىزىك
زىگى كۆمۇنىزىم خۇش دەكت (ھەرچەندە خۇشى نە كرىو كۆمۇنىزىم ھەر نەھەدى)
كە دەستە بەق (مارە كەمە ھەلپۇردە بە نەك بىق بىن لەھەموو جەملەرە كرىكارە كە.

سەپەرەت بە كۆمەلگى خەپالى كۆمۇنىستە ئەو (تاقىش او دۇبەق پەق لەنىوان
چىنە گان دا ھەپوۋە (ۋەك پىشتر بىسان كرىدا) لەو كۆمەلگە خەپالى بە دا نەپىن كە واتە
دىئالىكىكى دەمىنى بەلام بۇ ئەۋەى ئەو دىئالىكىكى نەمىن بىن (ھىلە شىۋەھى دۇزەۋە
گۈپە (تاقىش) ھەر دەمىتت بەلام نادوۋماتەن و ناپنە ھۇى شەرو ناكۆكى!

کوتایسی

پاش ئەم رەخنە کورتە ی مارکسیەت ژمارە بەک راستیەان بۆ دەرکەوت کە هەر
استی بە کیان لایەکی مارکسیەت دەرئووخینی.

۱- مارکسیەت لەسەر دەمێکدا پەیدا بوو کە چەند فەلسەفە بەکی بەخۆیەوه دیوو
کە ئیدەمە ی (شولەیت)مان دەکرد گواپە هەموو لایەنیکی ژیان دەگرێتەوه، مارکسیەتیش
ویستی لەوان کە مێتر نەبن و ویستی لایەف سروشت و کۆمەلگاو مێژوو و دواڕۆژ... هتد
بگرێتەوه بەلام وەک بینەان لە هەر یوانێکدا تا مەل توفی هەلە دەبنوو لە لایەنە تاک
تاکە کانی ژیان دا پەکی دەکەوت چ جایی هەموو لایەنیکی ژیان بگرێتەوه.

۲- مارکسیەت چەند شتیکی ناریکی لەخۆی کۆکردەوه، جا فیکری جەهیلێ خۆی
لەخۆی دا ناریکە ئیتر ئەگەر شتی ناریک کۆیکاتەوه دەبی چسی ی ل دەرجینی؟ لەبەر
ئەوهش مارکسیەت پڕ بوو لە لاتتاقض و ناریکی و هەر شتیکی دزی ئەوهی تەو بە درۆی
دەخاتەوه وەک چۆن لە رەختە کە دا بینەان.

۳- بەلام لەگەل ئەوهشدا مارکسیەت ئیدەمە ی گەورە گەورە دەکات: هەر ئەو
تەفسیری زانستی ی مێژوو و جۆلهی کۆمەلگاو سروشتی زیندوو و مردوو دەکات دواڕۆژ بۆ
کۆمەلگا خەیلی بەکی ئەوه، هەموو لایەنیکی گەردوو و ژیان دەگرێتەوه، فیکرە بەکی
پیشکە و تەخووازم... هتد.

خۆ ئەگەر ئایینک بوابە لە لایەن خولوه بەتایە دەتوانی ئەم ئیدەمە یاتە بەکات چونکە
دەمانووت سەرچاوهی ئەو ئایینە خولوبە کە قەد هەلە ی ل ناوه شتێه وه بەلام ئەم ئیدەمە
گەورانە کە لە فیکریکی بەشەری بوە شتێه وه بەسن وه کۆ بەلگە لەسەر ناپوونی ئەو
فیکرە بە.

۴- لەمە پدانی عەمە لیش دا مارکسیەت فەشەلی خۆی سەماند چونکە نەتوانی بۆ
ماوهی سەدە بەک بەرگە بگریو بەشی هەرە زۆری دەولەتە کانی هەردە سیان هتد و بە کێت
لەو هیزانە ی کە دزی وهستان چینی کریانگار بوو، بەر ئەوهش فەشەلی خۆی بەوه سەماند
- کە وەک پێشتر باسان کردو سەدان جەر و تراوه- شۆرش کە بە پێچەوانە ی پێشینی بە کانی
مارکس ئەروسیادا بەرپا بوو کە چینی بۆرجوایی و چینی کریانگار تیای دا لاوتر بوون، پاشان
نەرۆژە لات دا کە دەتوانین بلین دوو چینه کە تیایان دا و جودیکی وایان نەبوو.. واتە
مارکسی بە کانی رینگاپەکی تریان گرتە بەر بۆ بەرپاکردن شۆرش کاتیان.

جگە مرۆش حزیە کۆمۆنیستە کانی ئەو زویای رۆژە لات هەول دەدەن ئەرنگای
دەو کراسیەوه جارێکی تر بچنەوه پێشەوه و سوود وەرگیرن لە فەشەلی سەرماپە داری کە بۆ
ولانە کە پان هاتوو.

۵- ئەم ئیجەلێکی مارکسیەت ئەوه بوو کە نەوه بەکی دزینە پەرورەدە کرا کە سل لەخۆین

رشتن نه کاتوه کاتیک که دهسه لاق له دهست دا بئ، بئ گومان که م که سیان نه بئ که به رامبره فیکره ی تر کرلوهن بان کاتی خۆی پهروه رده به کی لهنی بان هه بووه و جیناوی هه بووه له دل و دروونیان، باشتین به لگهش کاتی لینین و ستالینه که ملیونه ها که س کوژدان له پیناوی سه پاتندی کۆمۆنیزم دا (۱۸۰) ههروه ها تلوانه کانی (چین) که به شیکه هه ره زۆری تانه مرۆ لاشکرا نه کران به لام بۆنیا ن دیت، به تابه تیش تلوانه کانی سه رده می به نلو «شۆرشه ی رۆشنی» که چینی نه مرۆ خۆی نه فره ی ئن ده کت.. ههروه ها تلوانه کانی (خیزه) سووره کان له که مبه دیاو پاشان تلوانه کانی ئیتام هه ره له که مبه دیا، تلوانه کانی رۆشه کۆنه کانی نه وروهای رۆژه لات.. هتد.

له وهش ناچین تانه مرۆ حوکیکه درنده ی وه ک حوکسی کۆمۆنیست له میژوودا دله زرا بئ (۱۸۱) هۆکه شی وه ک و تمان پهروه رده به که بناغه که ی بئ بلوه ی به.. کارای بئ بلوه پهبش که پروای به رۆژیک نه بئ که تیای دا موخسه به ده کرئو ئی ن ی ده پرسپه وه سل له تلوان ناگت به لام درنده ترین تلوانبار نه و بئ بلوه رده به که نه ک هه ره پروای به رۆژی موخسه به کردن نه بئ به لگو ههروه ها له سه ر رق و فین و دوژمنانه ی هه موو که سبک پهروه رده بکرئو دوژمنانه ی ئهن (ئهنی خوا) خالیکی سه ره کی ی به رنامه که ی بئ.. مارکس سالی (۱۸۴۹) کاتیک به نووسین هیرش ده بانه سه ر حکومه ت نه مه دنوو سئ: کاتیک نۆره ی تیمه دیت هیچ عوزر لیک بۆ تیرۆر (ئیرهاب)ای خۆمان ناهینینه و (۱۸۲).

تۆوه که مارکس و ئینگلز بوون، (لینین) و (ستالین) بیش چاندیان و کردبانه دره ختیکی گه ووره بلخه که بان گه ووره کرد به چکه کاتی ترش ده ستیان کرد به باخ دروست کردن.. چۆن بلخیک و چۆ دره ختیکی؟

پاسی فین و درندایی و درۆ و دروشمباری.. به لام پاسی وا زوو خۆی خۆی ده سو تپین. «بومثل کما عیقله ک شجرة عیقله اجنتت من فوق الارضی ما لها من قرانک ابراهم ۳۶». نمونه ی وشه به کی پهبش وه کو دره ختیکی پس وابه که له ره گ دا هه لگه ندرلوه و جین به خۆی ناگرئ.

۱۸۰- ته تها به ک نوروته ش نه مه به: زها له ده ملیون که س له به لندپه تانه کان بان له سه ر بانه کان دا مردن، پاش سالی ۱۹۳۶ (کاتی ستالین) کارئدی مصلط الاشراکیه الکویه، ل ۱۰۸.

۱۸۱- اکلانزور سیلونی (۲) که په کتبه پور له دانه نزیله رانی حزبی شوروی ی ئیقاتی پاسی نه وه ده کات که چۆن لینین و لنینسکی بن (انصاف) بوون له حوکم کردن به سه ره وانه ی رهاکیان له که ئ می خلیان دا نه ده کوهچان و به (خولاریش) او (هه لپه رست) او (په کوه کوهرا) ناریان ده مردن، ههروه ها ده ئ: کاتیک وه ستم له ملسکل بگه بۆمه وه (له نکساندا کولونتاچ) پهن ی و تدا له که ره له رۆژیکه کاندای خولاندته وه که وا لینین منی گرت گولپه که و چکی زویوم نیره له (کرمطین) له وا بزان که له که ئی دا ریکه نیم له پاره ی کیشه په کی پهرکی کاشوکاال بان پهبش سزای پهرینه: ئه میرین کوخ (۲) لراه لسطیة فی لامة العصر، ل ۱۳۶. به م جزره نه و که سانه ی له م پهبشه واپاته، تریه بوون به دنان چۆن مبه دهر و مکه تریه بوون.

۱۸۲- پهرینه: ملیکه کارل مارکس... ل ۱۵۶.

سه رجاءوه كان

- ١- كارل ماركس، راس المال، نقد الاقتصاد السياسي، جزء ١ قسم ١، ت. محمد عيتاني، بيروت، سنة؟
- ٢- كارل ماركس، بؤس الفلسفة، ت. اندريه يازجي، ط٢، ١٩٦٧.
- ٣- ليرريك انجلز ضد بوهرنغ، القسم الاول، الفلسفة، ت. داود صائغ، ١٩٥٤.
- ٤- ليرريك انجلز، نصوص مختارة، اختيار وتعليق: جان كانابا، ت. وصفي البني، دمشق، ١٩٧٢.
- ٥- ج. بليخانوف، تطور النظرية الواحدة الى التاريخ، ت. محمد مستجير مصطفى، ط٢ بيروت، ١٩٧٥.
- ٦- ج. بليخانوف، نقد نقادنا، ردود على منتقدي النظرية المادية التاريخية في تطور المجتمعات، ت. جورج طرابيشي، ط١، بيروت، ١٩٧٩.
- ٧- ج. بليخانوف، القضايا الاساسية في الماركسية، ت. هنا عبود، سنة؟
- ٨- ج. بليخانوف، فلسفة التاريخ - المفهوم المادي للتاريخ، ت.؟، سنة ؟.
- ٩- ليون تروتسكي، الثورة المفدورة، نقد التجربة الستالينية، ت. رفيق سامر، ط٢، بيروت، ١٩٨٠.
- ١٠- د. قياص فرح، تطور الفكر الماركسي، عرض ونقد، ط٦، بيروت، ١٩٨١.
- ١١- ر. جارودي، منقلب الاشتراكية الكبرى، ت. نوقان قرقوط، ط٢، ١٩٧٨.
- ١٢- ر. جارودي، ماركية القرن العشرين، ت. نزيه الحكيم، ط٢، بيروت، ١٩٧٢.
- ١٣- ر. جارودي، ب- تشاغلين، الروح العزبية في الفلسفة والعلوم، ت. نخبه من الاساتذة، بيروت، ١٩٥٩.
- ١٤- ر. جارودي، البديل، ت. جورج طرابيشي، بيروت، ١٩٧٢.
- ١٥- ر. جارودي، كارل ماركس، ت. جورج طرابيشي، بيروت، ١٩٧٠.
- ١٦- جان- ايف كالفين، فكر كارل ماركس، ت. سهيل اريص، بيروت، ١٩٦٠/٢، ج١، ١٩٦٠.
- ١٧- ارنست فيشر، هكذا تكلم ماركس حقا، ت. محمد عتياني، ١٩٧٢.
- ١٨- نخبه من العلماء والاكاديميين السوفييتيين، الموسوعة الفلسفية، ت. سمير كوم، ط٥، بيروت، ١٩٨٠.
- ١٩- جان سوريه كانال واخرون، حول نمط الانتاج الاسيوي، ت. جورج طرابيشي، ط٢، بيروت، ١٩٧٨.
- ٢٠- فرانز مهنغ، كارل ماركس تاريخ حياته (ونضاله)، ت. خليل الهندي،

بعوت. ١٩٧٢.

٢٦- هنري لوفيفر، الازمة الماركسية الراهنة، ت. البير منصور وأحمد الزين،

١٩٦١.

٢٧- ف. بودوستنيكو، أ. ياخوت، عرض موجز للمادية الجدلية التكتيكية، دار

التقدم، موسكو، ١٩٧٠.

٢٨- ف. الاناسيف، اسس الفلسفة الماركسية، ت. عبدالرزاق الصائغ، بغداد،

١٩٧٦.

٢٩- د. قيارى محمد اسماعيل، علم الانسان، الاسكندرية، ١٩٧٣.

٣٠- ج. ديه كول، تاريخ الفكر الاشتراكي، الجزء الاول؛ رواد الفكر الاشتراكي

(١٧٨٩-١٨٥٠)، ت. منير الجعلبيكي، ط٢، بيروت، ١٩٧٨.

٣١- ج. ديه كول، تاريخ الفكر الاشتراكي، الجزء الثاني، الماركسية والوضوية،

(١٨٥٠-١٨٩٠)، ت. عبدالكريم احمد، القاهرة، سنة؟

٣٢- محمود امين العالم، ماركيز أو فلسفة الطريق المسدود، بيروت، ١٩٧٢.

٣٣- ريمون ارون، صراع الطبقات، ت. عبدالحميد الكاتب، بيروت، ١٩٦٥.

٣٤- اديث كيرنويل، عصر البنيوية من ليفي شتراوس الى فوكو، ت. جابر

عصفور، بغداد، ١٩٨٥.

٣٥- د. ابراهيم الطحاوي، الاقتصاد الاسلامي مذهباً ونظاماً دراسة مقارنة، ج٢،

القاهرة، ١٩٧٤.

٣٦- شمس الدين ابي بلوت، داروين ونظرية التطور، ت. اورخان محمد علي

١٩٨٤، (وهو ركنيرانه كوردى به كه شى: نايا واسنه تيورى داروين هرهه صى هينا،

وهو ركنيرانى: سالار احمد فتاح، ١٩٨٦).

٣٧- ميلوفان دجيلاس، مجتمع غير كامل، الشيوعية المتفككة، ت٢، سنة؟.

٣٨- جان بول سارتر، المادية والثورة، ت٢، بيروت، ١٩٨٠.

٣٩- د. امام عبدالفتاح امام، خرافة الجدول في الطبيعة، مجلة الفصول الاربعة

(ليبيا) سنة٢٢، عدد٧، ١٩٧٩.

٤٠- امام عبدالفتاح امام، المنهج الجدلي عند هيغل، دار المعارف، مصر، ١٩٦٩.

٤١- د. زكريا ابراهيم، هيغل أو المثالية المطلقة، ج١، ١٩٧٠ (٥).

٤٢- سانتياغو كاريللو (المسكراتير العام للحزب الشيوعي الاسباني)،

الاورشيووية والدولة، ت.د. سعاد محمد خضر، منشورات دار الثقافة، بغداد،

١٩٧٨.

٤٣- ا.م. كار، ثورة البلاشفة، المجلد الاول، (١٩١٧-١٩٢٣) ت٢ سنة؟

- ٣٩- ستيفورات شرام، هيلجن كليرد دنكوس، الماركسية اللينينية امام مشاكل الثورة في العالم غير الاوروبي. (ناوي له سأل: ماركسيه وناسيا ١٨٥٣-١٩٦٤) بيروت، ١٩٧٠.
- ٤٠- د. عبدالرضا لطفان، الفكر السياسي في العراق القديم، دار الرشيد، بغداد، ١٩٨١.
- ٤١- ليو لوپنهايم، بلاد ما بين النهرين، ت. سعدي فيضي عبدالرزاق، بغداد، ١٩٨٧.
- ٤٢- جماعة من علماء الآثار السوفيتين، العراق القديم، دراسة تحليلية لحواله الاقتصادية والاجتماعية، ت. سليم طه التكريتي، ط٢، بغداد، ١٩٨٦.
- ٤٣- مجلة الثقافة بغداد، الاعداد ١٩٧٨/٢ + ١٩٧٨/٣ + ١٩٧٨/٦.
- ٤٤- بونيفاتي كيدروف، الجدل ونفسه الماركسية، ت. الياس مرالح، مجلة دراسات عربية، بيروت، العدد ١٢، ت ١٩٧٤/١.
- ٤٥- ابرين كوخ، اراء فلسفية في لزما العصر (١٩٥٩) ت. محمود محمود، القاهرة، ١٩٦٣.
- ٤٦- هيرت ماركيزون العقل والثورة، ميكل ونشاة النظرية الاجتماعية، (١٩٦٠) ت. د. فؤاد زكريا، ١٩٧٠.
- ٤٧- نخبة من العلماء، كيمياء الحياة ولزياتها، ت. د. محمد محمود عبدالقادر و د. الفونس يحيى، ١٩٦٢.
- ٤٨- د. احمد سيد النواوي، التركيب الدقيق للذرة وعلاقتها تلك بنشاطها الكيمياوي والطبيعي، ج ١، ١٩٦٠.
- ٤٩- مجلة الف باء، بغداد، العدد ١٠٢٤، ١١/٥/١٩٨٩.
- ٥٠- مجلة سومس بغداد، المجلد ٢٢، ١٩٧٦.

51- M.E. Omelyanovsky, *Dialectics in Modern Physics*, Progress Publishers, Moscow (1977), Eng. Transl. 1979.

52- F.Nicolon, in, *World Marxist Review*, vol. 2, no.4. 1959.

53- N. Mondet, *Journal des Economistes*, 15 nov., 1926.

54- Karl Mannheim, *Ideology and Utopia, An Introduction to the Sociology of Knowledge*, (1936), London, 1968.

(٥) سه رچاوهي ترش همن له باره ي فسنه دي اهيگن اوه كه بارهش نووسه كه دا

به كارمن هتاوانو لزه دا له مان نووسون.

مارکسیست یەکێکە لە ٲاینهکانی ئەم سەردەمە.
ئاینیکی دستکردی موزف وەکۆ دهياتی تر، بهلام
هیچیان نهوهندی مارکسیست ئیدیعیای حقیقی
رههیاان بۆ خۆیان نهکردوه. مارکسیستیش وەکۆ
ههسوو ئاینیکی دستکردی تر پریهتی له ناریکی.
ئەم باسه کورتەش بهشیکی زوری ئەو ناریکی یانه
دهخاته روو. وانهرووش مارکسیست ههرسی هیناوه
بهلام دهرسهکان ههه دهنینهوه بۆمان؛ چون بۆتوانین
ناریکی یهکانی ناو خودی ههه ئاینیکی جاهیلیهت
بدۆزینهوهو پیشبینی داروخاتی ئەو ئاینه بکەین.